

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ - ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΑΙ ΠΕΜΤΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΜΑΪΟΣ 1924

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΣΘ. Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

STEPHANE MALLARME

JEAN MOREAS

HEINE

LORD BYRON

HENRI BARBUSSE

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ - ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΑΙ ΠΕΜΤΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ—ΜΑΪΟΣ 1924

“ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΝΙΕΤΖΣΧΕ.,
—ΔΙΑΥΓΕΣΤΕΡΑ Η Ο ΝΙΕΤΖΣΧΕ—

Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΓΑΛΗΝΗ

(Ένας αναχρονισμός)

I

Τὸ Πάθος δὲ χαρακτηρίζει παρὰ μιὰ βαθμίδα, ὄχι δέδαια τὴν ἀνώτατη τῆς τέχνης καὶ πολλὰς φορές, ἂν ὄχι πάντοτε, μᾶς ἀφήνει ἀπαθείς κι' ἀσυγκίνητους· ζητᾶμε κάτι τι πέρα πάνω· ἐκεῖνο, ποῦ πολλοὶ λίγοι ἐνόησαν καὶ πολλοὶ λιγότεροι ἐπραγματοποίησαν μέσα στὶς τεχνικὲς τοὺς προσπάθειες· δὲ μᾶς συγκινεῖ τὸ παραλήρημα, ἀφοῦ τὸ δυνατό κρασί μᾶς ὑπνωτίζει τὴ συνείδηση· θέλουμε νὰνεδοῦμε κάπως ψηλότερα, ἐκεῖ ποῦ θὰ μπορούσαμε νὰτενίσουμε πιὸ καθαρὰ τὸν οὐρανὸ καὶ θάναπνέαμε πιὸ ἐλεύθεροι τὴ χαρούμενη αὔρα τῆς λυτρώσεως· ζητᾶμε τὴ βαθειὰ κι' ἤρεμη ἐπισκόπηση τοῦ ἀνθρώπινου πόνου στὸ κύτταγμα καὶ τὴν ἰσορροπία τοῦ ἑαυτοῦ μας· ζητᾶμε τὴν ψυχικὴ, τέλος, ἀπορρόφηση τοῦ φαινομένου, ὅπως δι' αὐτοῦ ἀναπαυθοῦμε στὴ λυτρωτικὴ αἰσιοδοξία· μόνον ἔτσι ἐλπίζουμε νὰκούσουμε τὴ σεμνὴ μελωδία, ποῦ πᾶλλεται μέσα στὴν τραγικὴ ζωὴ, ἀφοῦ τὴν ὑψώσουμε σὲ Ναό, μακριὰ ἀπὸ τὰ γέλοια τῶν Σατύρων καὶ τὰ εἰρωνικὰ πειράγματα τοῦ Σειληνοῦ· μόνον ἔτσι τολμοῦμε νὰγγίξουμε τὴν κορυφὴ τῆς γαλήνης, ποῦ στέκεται ἀπάνω ἀπ' ὅλους τοὺς πειρασμούς, τῆς γαλήνης, ποῦ ἤρεμη καθρεφτίζει τὸ πάθος καὶ τὴ χαρὰ, τὸν πόνον καὶ τὴν λύτρωση μέσα στὴ σιωπὴ, χωρὶς νὰ παρασύρεται.

II

Ἡ παραστατικὴ τούτη τῆς γαλήνης δὲν ἀποκλείστηκε ποτὲ ἀπ' ὅ,τι ἡ δημιουργικὴ τῶν Ἑλλήνων κατώρθωσε νὰ τελειοποιήσει στὴν κορυφὴ τοῦ ὕψωμοῦ τῆς τόσο στὸ λυρικὸ τραγοῦδι, ὅσο καὶ στὴ βαθύτερη καὶ γενικώτερη ἔκφραση τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης τους, τὴν τραγωδία· ἀπὸ τὰ κομμα-

τιασμένα συντρίμματα τῶν λυρικῶν ἀναπηδᾷ ἢ θεία ταύτιση τοῦ ἐξωτερικοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ γύρω κόσμου, μὲ τὸν ἐσωτερικὸ πλοῦτο τοῦ αἰσθημάτος, τόσοσ ἰσορροπημένη, τόσοσ ἀδίαστη, ὥστε θὰ καταπλαγεὶ κανεὶς, ἀν τὴν πρώτη ἀνάγνωση δὲν ἀκολουθήσει ἢ στοχαστικὴ σπουδὴ στο βύθισμα καὶ τὴν κατανόηση τοῦ δαιμονίου τῆς γαλήνης, ποῦ τόσοσ ἐπόθησαν στὴ τέχνη τους—παράδειγμα ἢ Σαπφώ· ἢ ἀπελπιστικὴ θέση τῆς Λεσβίας δὲν ἀφηνιάζει ποτέ, καίτοι πάντοτε παθιασμένη ἐρωτικῶς· γνωρίζει ὅτι τὴ στιγμὴ τῆς δημιουργίας δὲν πρέπει νὰ φήγεται ἀπόλυτα στο ἐνστικτο ἢ τὴν ἀπόγνωση τῆς θλίψεως ἀλλὰ νὰ κατεργάζεται τὸ ποιητικὸ στοιχεῖο τοῦ ἐγὼ τῆς μὲ τὴ θαθεῖα συναίσθηση τῆς ἐπισκοπήσεως, αὐτῆς τῆς ἀνώτατης ποιητικῆς ἡρεμίας ποῦ ἀπαυγάζει τὴ συνειδητὴ ἀλήθεια τόσοσ τῶν πραγμάτων, ὅσο καὶ τῶν συναίσθημάτων στὴν ποίηση καὶ κυρίως στὴ λυρική· ἢ ἰσορροπία τῶν μορφῶν ἀποτελεῖ τὴν ἔννοια τοῦ ἰδανικοῦ τῶν, ἢ γαλήνια ἐπισκόπηση καὶ παράσταση τὴν ἀντίληψη τοῦ τελείου, ἢ μουσικὴ παρακολούθηση τῶν μελῶν καὶ τοῦ χοροῦ τὴν ἐπαφή καὶ τὴν προσέγγιση τῆς ζωϊκῆς μεταρσίωσης ἀπάνω τοῦ πάθους :

« Δέδυκε μὲν ἂ σελάνα
καὶ πληϊάδες· μέσαι δὲ
νύκτες, πάρα δ' ἤρχεται ὦρα
ἐγὼ δὲ μόνα καθεύδω »

Ἡ ἀγωνία τῆς ἀναμονῆς, ποῦ φθάνει τὴν ἀπόγνωση, χωρὶς νὰ καταφεύγει στο πάθος, ἢ δδύνη περιχυμένη τὸ πνεῦμα τῆς γαλήνης ποῦ βασιλεύει τὴ νύχτα, πνευματώνουν τὸ μικρὸν αὐτὸ σύνολο σὲ βαθμὸ, ποῦ κάθε χαρακτηρισμὸς διαφεύγει τὸ λόγο· αἰσθημα καὶ μόνον αἰσθημα, ποῦ γνωρίζει τί πρέπει νὰ κρατήσει ἀπὸ τὸ ξεχειλισμα καὶ πῶς πρέπει νὰν τὸ πει καλλίτερα καὶ μουσικώτερα· ἢ θεοποίηση τοῦ πόνου οὐδέποτε παρουσιάστηκε φυσικώτερα νὰ πει κανεὶς καὶ ἀληθέστερα ὅσο στοὺς στίχους αὐτοὺς τῆς Λεσβίας· ἔτσι ἢ ἐκφραστικὴ καὶ καθολικώτερα ἢ μορφὴ ἐξαφανίζεται στο ἀντίκρουσμα τοῦ αἰσθημάτος καὶ τῆς αὐθόρμητης φωνῆς, ποῦ δεσπόζει τοῦ δημιουργοῦ, χωρὶς αὐτὸ καθαυτὸ τὸ ποίημα νὰ παῦει νὰποτελεῖ καλλιτέχνημα ὕφους ἄρτιο· ὅτι ἢ τεχνικὴ στοὺς ἀρχαίους θάπομένοι πάντοτε ὁ μεγαλύτερος γράφος μαζί καὶ τὸ θαυμαστότερο στοιχεῖο τῆς δημιουργίας τους, δὲν ἀμφιβάλλει κανεὶς· ἀν ὁ τεχνίτης ἀπορροφᾷ τὸ φαινόμενο στὴ ζωὴ, ἀν θυθίζεται στὴν ἄδυσσο τῆς χάρας ἢ τοῦ πόνου, ὅμως στὴν τέχνη γνωρίζει ὅτι δὲν εἶνε ὁ ἄνθρωπος ποῦ κατεβαίνει τοῦ θρόνου του καὶ μετέχει στο παιγνίδι τοῦ φαινομένου καὶ τῶν κυμάτων ἀπὸ ἰδιοτροπία, ἀλλὰ συναισθάνεται τὸ σκοπὸ του· γνωρίζει ὅτι εἶνε ποιητής.

III

Ἐπο ποιητῆς ὑποκείμενο, οὐδέποτε ὑποχωρεῖ ἀπέναντι τοῦ ἀντικειμένου κα-

θῶς καὶ τὸ ἀντικείμενο πάντοτε ταυτίζεται μὲ τὸ ὑποκείμενο τὴ στιγμὴ τῆς δημιουργίας : τὸ αἰσθημα πρὶν ὑποτάξει, ὑποτάσσεται στὴ φύση, ὅπως καὶ τούτη στο αἰσθημα, ὅποτε καὶ τὰ δύο ἐνούμενα γρίζουν στὴν τεχνικὴ ἰσορροπηση· ἔτσι φθάνουμε τὴν πλαστικὴν ἀφέλεια, ποῦ δὲν εἶνε μιὰ σχετικότης στὴ δημιουργία ἀλλὰ τὰνώτατο ὄριμασμά τῆς καὶ δείχνει τὴν ὑπερένταση καὶ τὴ νίκη τῆς ψυχῆς τοῦ τεχνίτη ἀπέναντι τοῦ μουσικοῦ ξεχειλίσματος τῶν ἴδιων τοῦ αἰσθήσεων· ἔτσι γεννιέται ἢ λεγόμενῃ ἀντικειμενικὴ ἐπισκόπηση μέσα στὴν ψυχὴ του κι' ἐξηγεῖται τὸ συνειδητὸ βύθισμα τῆς ματιᾶς του στον ἐξωτερικὸ κόσμου· ἰσορροπεῖ πλέον· δὲν παρασύρεται ἀπὸ τὴ μέθη τοῦ φαινομένου ἢ τὴν ὑπερβολικὴ πάθηση τοῦ ὑποκειμένου· διυλίζει πλέον ὅτι ἀπορροφᾷ· μιὰ τέτοια ἄρτια ἀντικειμενικὴ τέχνη τόσοσ μουσικὴ στὴν οὐσία τῆς καὶ τόσοσ πλαστικὴ στὴ μορφὴ τῆς, ὥστε νὰ διαλύει ὅλα τὰ μουσικὰ στοιχεῖα, πρὶν ἐκφρασθεῖ, δὲν παρουσιάζεται παρὰ στο κορυφωμα μεγάλων ἰσορροπήσεων καὶ δὲν ἀπαυγάζει παρὰ τὸ μέτρον ἐπιβλητικῶν πολιτισμῶν· ναί, ἢ πλαστικὴ ἀφέλεια, ποῦ χαρακτηρίζει μέχρις ἐνὸς σημείου κι' αὐτὸ τὸ πραγματικῶς ὄρατο, γιὰ τοὺς Ἑλληνας περιέκλεινε πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅτι σήμερα νομίζουμε· ἀπαρτίζετο ἀπ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ μουσικοῦ τόνου, ἀπ' ὅλο τὸ λεγόμενο ὑποκειμενισμὸ μῦθα του τὰ πάθη καὶ μῦθα του τὰ μίση, μῦθους του τοὺς πόθους καὶ συγχρόνως ἐκινεῖτο μετὰ στον ἄνετο κύκλο μιᾶς δράσεως πειθαρχημένης καὶ γαλήνιας· ἢ δραστηκὴ αὐτὴ ἀφέλεια σήμαινε δύναμη καὶ μεγάλη ψυχικὴ αὐτάρκεια, ἀποκτημένη κατόπιν μεγάλης πείρας καὶ ἀντιδράσεως· ἦταν αὐτὴ ἢ οὐσία τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν Ἑλλήνων τὸν ὅποιον κατέκτησαν συνεχῶς πολεμῶντας κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἰσχυρῶν φυσικῶν ἐνστικτῶν τους· γιὰ τὸ ἡρωϊσμὸς τους δὲν ἦταν πράξη θυσίας χάριν ἐνὸς ἰδεώδους, ὅπως συμβαίνει στο χριστιανισμὸ· ἦταν θυσία τοῦ ἀτόμου χάριν αὐτοῦ τοῦ ἀτόμου· ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ θυσιαζόμενος κι' ὑποφέροντας γιὰ τὴν ἴδια του ἐλευθερία καὶ καλλιτέρευση κι' ὄχι χάριν τῶν ἄλλων καὶ τοῦ συνόλου· ἄλλως τε ἢ ἔννοια τοῦ συνόλου ἦταν ἐντελῶς ξένη στὴν ἀρχαία καθῶς καὶ στὴ νεώτερη ἐλληνικὴ σκέψη· τὸ ἄτομο ὑπὲρ ὅλα, τὸ ἄτομο πειθαρχημένο ἀπέναντι τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου, μὲ βαθεῖα γνώση τῆς ματαιότητος κάθε του προσπάθειας ! . . νὰ πῶς μᾶς μίλησε ἢ σοφία τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς τραγωδίας.

IV

Ἦρωσ καὶ θῦμα μᾶς φωνάζουν ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ἄλγους ποῦ τὸ μοιραῖο τοὺς ἔχει θυθίσει : Καὶ σεῖς εἰσθε ὅμοιοι μὲ μᾶς, μὴ μᾶς λυπᾶσθε· ὅτι εἴδατε, συμβαίνει καὶ στον ἑαυτὸ σας· κυττάχτε τὴ ζωὴ σας καὶ θὰ δεῖτε πῶς εἴμαστε ἀδελφοί· λυπηθεῖτε τὸν ἑαυτὸ σας κι' ἀν ἔχετε τὴ δύναμη ἐξακολουθεῖτε τὸ παιγνίδι, ποῦ λέγεται ζωὴ· ὅσο μπορείτε γίνεσθε θαρραλεώτεροι παλαισταί, γνωρίζοντας πῶς μόνον ἔτσι θὰ κατορθώσετε νὰ παρατείνετε τὸ

παιχνίδι σας· πρὸς τί λοιπὸν νὰ πονεῖτε ἀφοῦ εἴμαστε ἀδελφοί, ἀφοῦ αὐτὸς εἶνε ὁ μοιραῖος κληρὸς τῆς ἀνθρωπότητος ; πειθαρχεῖτε τὸν πόνο σας μέχρι τῆς στιγμῆς ποῦ καὶ σεῖς θὰ κλείσετε τὰ μάτια σας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο· μὴν ἐπαναστατεῖτε . . . ἔτσι ὁ τεχνίτης, ὅπως εἶπα πάρα πάνω, διὰ τοῦ Μύθου ξεσκεπάζει τὸ θαρὸν πέπλο τοῦ Μοιραίου δείχνοντας στὴ ψυχὴ μας τὸ φρικτὸ τοῦ θάνατος, ἀδελφώνοντας τὸν πόνο του, μὲ τὸν πόνο τοῦ θεατῆ· δὲν ζητεῖ τὸν οἶκτο γιὰ τὸ θῆμα του ἀπλῶς γιὰ μιὰ θεαματικὴ ἀνακούφιση, ἀλλὰ ζητεῖ τὸν οἶκτο ἀκριδῶς γιὰτι μέσα στὸν οἶκτο ὑπάρχει ἡ λυτρωτικὴ ἐκμηδένιση τῆς ὑπάρξεως στὸ ἀντίκρουσμα καὶ τοῦ δικοῦ μας θανάτου· ἐπρόκειτο δηλαδὴ περὶ ἐνὸς στυγνοῦ ἥρωϊκοῦ πεσομισμού.

Τὸ μέσον αὐτό, ποῦ τόσα πολλὰ κατώρθωνε στὴν περιοχὴ τοῦ ψυχικοῦ τοῦ κόσμου δρῖσκονταν γύρω τους κι' ἀντλεῖτο ἀπὸ τὴν τραγικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ Μύθου· διὰ τοῦ μύθου τὰ πράγματα ὑποβάλλονται στὸ πνεῦμα ἀμεσώτερα ἀπ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ διατηροῦνται πολὺ διαρκέστερα καὶ θαυότερα ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἐντύπωση ποῦ γεννοῦν· διὰ τοῦ μύθου μιλεῖ αὐτὴ ἡ ἰδέα ὡς ἀναπαράστασις, αἰωνία, πέραν χρόνου καὶ τόπου· μιλεῖ αὐτὴ ἡ ψυχὴ τῆς ζωῆς στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἀλληγορίας, ποῦ δὲν καταστρέφεται μετ' ὀλίγον καὶ δὲν χάνεται στὸν ὠκεανὸ τῆς δημιουργικῆς ἐξελλίξεως· ὁ Μῦθος τοῦ Οἰδίποδος (ἡ μεγάλη γνώση στοιχίζει μεγάλη θλίψη στὸν κατέχοντα) θὰ μένει πάντοτε νέος, ἐνῶ ἡ ζωὴ ποῦ τὸν γέννησε δὲν ἐπανέρχεται· ἡ πανάρχαια σοφία, ἡ πρωτόγονη, ἡ σοφία τοῦ πόνου καὶ τῆς δυστυχίας μόνον διὰ τοῦ μύθου κοινώνησε στοὺς μεταγενέστερους τὴ γνώση καὶ πείρα τῆς· τὰ διάφορα σύμβολα διὰ τῶν ὁποίων προσπαθοῦμε νὰ ἐξωτερικεύσουμε τὸ ἐγὼ μας ἢ τὸ ἐγὼ τῆς Φύσεως δὲν εἶνε παρὰ τὰ ἐσωτερικὰ γνωρίσματα τοῦ Μύθου, ἡ ἀρχέγονη ταύτιση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ Φύση καὶ τὸ μίλημα τῆς Φύσεως μὲ τὸν ἄνθρωπο· ἀκόμη διὰ τοῦ μύθου κρύβεται ἡ ζωϊκὴ ἀηδία, ποῦ νοιώθουμε μέσα μας σὲ κάθε γυμνὴ παράστασις τοῦ πόνου, ἀφοῦ τὴ βαθεῖα ζωϊκὴ πληγῆ, ποῦ χαίνει στὰ βάθη του ἐξαφανίζει ἢ χαροποιᾷ μουσικῆ, ποῦ τὸν περιβάλλει, ὁσάκις τὸν ἐκμεταλλεῖται ἢ τέχνη καὶ τὸν μεταχειρισθεῖ, ὡς μέσον τοῦ σκοποῦ τῆς, κυρίως στὴν τραγωδίᾳ· ἡ τέχνη ζητεῖ νὰ πάρει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πάθους καὶ τοῦ πόνου τὰ ἴηλα καὶ νὰ δόσει στὸν ἄνθρωπο μιὰ λύση χαροποιᾷ τοῦ προβλήματος τῆς ὑπάρξεως· πίσω ἀπὸ κάθε μῦθο βρῖσκεται ὁ ἄνθρωπος σὲ κάθε του κίνησις, σὲ κάθε του στάσις, ὁ ἄνθρωπος, ποῦ δὲν ἀρκεῖται σὲ τίποτε, ποῦ δὲν καλλιεργεῖ παρὰ τὴν πλάνη καὶ δὲν ἀπολαμβάνει παρὰ τὸ θάνατο· καὶ ὅμως· ὁ σκληρὸς κι' ἀπάνθρωπος αὐτὸς μῦθος ὁσάκις λικνισθεῖ στὰ χέρια τῆς τέχνης ἀρχίζει νὰ πάλεται ἀπὸ ἀρμονία καὶ νὰ φέγει τοὺς λυτρωτικοὺς τόνους τῆς «καθάρσεως» μεταμορφώνοντας γιὰ λίγο τὴν ὁδὸν σὲ τραγοῦδι χαρᾶς· νὰ τι κατορθώνει ἡ τέχνη ὁσάκις στέκεται στὸ ὕψος τῆς· δὲ γονατίζει μπροστὰ στὸν πόνο ἀπὸ ἀδυναμία· ἀπεναντίας παρασύρει τὸν ἄνθρωπο στὸ ὄμιλόν τῆς λυτρώσεως, ἀφοῦ τοῦ δείξει τὸν προ-

ορισμὸ τοῦ διὰ τῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ Μύθου, ἀφοῦ ἡ ζωὴ του ἐπαναλαμβάνεται, χωρὶς οἶκτο στὶς σχέσεις τῆς, ἀφοῦ τὸν βυθίζει προηγουμένως στὴν ἄβυσσο τῆς ὁδύνης· τὸν θέλει συνειδητὰ ὑψωμένο στὸ νόημα τῆς ὑπάρξεως, ὅπως τελειωτικὰ τὸν ὀδηγήσει στὴ σφαῖρα τῆς αἰθρίας καὶ τῆς γαλήνης :

Πρὸς τί νὰ ὑποφέρετε, ἀφοῦ ἡ ζωὴ εἶνε τόσο σκληρὴ ἀλλ' ἀναγκασία ; πρὸς τί οἱ κοπετοὶ σας ἄνθρωποι ; κυττάχτε στὴ σκηνὴ τοῦ θεάτρου καὶ θὰ δεῖτε τὸν προορισμὸ σας, ποῦ εἶνε ὁ θάνατος· ὅμως μέχρι τοῦ θανάτου ἤρεμεῖτε καὶ γαληνεύετε· πονώντας δὲν κερδίζετε τίποτε . . . σὰς χαρίζω τὴν παθητικὴ ἀδιαφορία γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς σας . . . ἡ ζωὴ ἐπαναλαμβάνεται στὶς σχέσεις τῆς, ὅπως σὲ κάθε ἄνθρωπο, ἔτσι καὶ σὸλόκληρο τὸ Σύμπαν—μὴν παρασύρεσθε . . .

V

Ποιὸς τολμᾷ νὰ πει σήμερα, πῶς ἀναπαύεται στὴ γαλήνη, τὴ τραγικὴ τῶν Ἀρχαίων, τὴ γιομάτη πόνο καὶ γνώση, τὴ γιομάτη πειθαρχημένο πάθος ὅπως ἐμφανίζεται στὴν τέχνη τους ; ποιὸς τολμᾷ νὰντικρύσει, ὅπως ἐκεῖνοι, τὴ ζωὴ πέραν πόνου καὶ μέσα στὸν λυτρωτικὸν αἰθέρα μιᾶς γαλήνιας ἐπιτόκησης τοῦ ἀνθρώπινου πόνου ; βέβαια ὁ καθιερωμένος ἕρος ΓΑΛΗΝΗ ὀφείλεται στὴν κλασικὴ ὄψη ποῦ παρουσίασε ἡ τέχνη στὴν κορφὴ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ κι' ἐκεῖ τὴ φαινομενικὴ μόνον παράστασις τοῦ ψυχικοῦ τους βίου ἀπέβλεπε, τὴν τεχνικὴ δηλαδὴ, κι' ὄχι καθ' αὐτὸ τὴν οὐσία του· ἐξηγοῦμαι : ὅταν κυττάξουμε τὴ ζωὴ τους μέσα στὴ πολιτικὴ παλιίστρα ἀμέτως θὰ διακρίνουμε ἐντελῶς ἀντίθετα πράγματα· θὰ δοῦμε τὸ φανατισμὸ, τὸ μῖτος, τὸ πάθος, τὴν ἐκδίκηση καὶ τὴ σκληρότητα, μέχρις ἀπανθρωπίας, νὰ διέπουν τὸν ἀγῶνα τους· εἶνε πραγματικῶς ἀκατανόητο : . . . ἐνῶ ὁ Σοφοκλῆς ἀνέδαξε στὴ σκηνὴ δράματα γιομάτα γαλήνη καὶ σοφία, γιομάτα ἀπὸ συγκρατημένο πάθος καὶ λογικὴ, διαρκούντος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, βλέπουμε συγχρόνως τὰ φρικτότερα πάθη καὶ τίς ἀηδέστερες ἀπανθρωπίες νὰ σκεπάζουν τὴν πολιτικὴ τους σκηνή! . . . ὅταν προηγουμένως ἔλεγα πῶς ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων βασίζεται ἀπὸ τὸν σὲ καθαρῶς καλαισθητικὰ δεδομένα εἶχα ὑπ' ὄψη μου ἀκριδῶς αὐτό· ἡ τέχνη τους παρεγνώριζε τὴν πραγματικότητα, μέχρι τοῦ Εὐριπίδη, τὴν παρεγνώριζε μέχρι τῆς στιγμῆς ποῦ κι' αὐτὴ γονάτισε στὸ νόμο ποῦ ἀσκει ἀπὸ τὴν ζωὴ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον· ἀλλ' ἂν στραφῶμε καὶ στὸν Ὀλυμπὸ τους, τὸ θρησκευτικὸ δηλαδὴ ἀέτωμα τῆς ζωῆς τους κι' ἐκεῖ θὰ πλοκαλύψουμε τὰ ἴδια πράγματα : οἱ θεοὶ τους πάσχουν καὶ μισοῦν σὰν ἄνθρωποι· οἱ θεοὶ τους προτοῦ καθήσουν στὸν Ὀλυμπο μεταχειρίστηκαν γιὰ νὰ νικήσουν ὄλα τὰ τιμα καὶ δόλια μέσα· αὐτὸς ὁ κυρίαρχος θεὸς τους, ὁ μέγας Ζεὺς, συντρίβει τὸν πατέρα του γιὰ τὴν ἀρχή, ποῦ βιβαίως ἀρχίζει· κatóπιν πλεθύνουν τιτανικὰ μάταιες φυσικὲς καὶ ψυχικὲς δυνάμεις· ἡ νίκη τῶν θεῶν τους μυρίζει ἐγκλημα καὶ φόνος· βασίζεται στὴ

δύναμη και τὴ θέλησιν· τὰ πάντα ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἔντονη πάλῃ· και ὅμως ἀπάνω στὸν Ὀλυμπο βασιλεύει· θεία γαλήνη· κυριαρχεῖ ἁρμονία· δεσπόζει ἢ δικαιοσύνη! . . . τί παρωδία! . . . ὁ Ζεὺς πρὸς τὸν ὅποιον στρέφονται τὰ βλέμματα ὄλων τούς ὑποβάλλεται ὡς ὑπόδειγμα ὡς μίμηση, ὡς θεότης πρὸς τὴν ὁποίαν ὀφείλουν νὰ προσαρμόζονται και δοξάζουν! . . .

*Ζεῦ, πάντων ἀρχά,
πάντων ἀγήτωρ,
Ζεῦ, Ζεῦ, σοὶ σπένδω
ταύταν ὕμνων ἀρχάν . . .*

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν χορικῶν ὕμνωνδεῖ τὸν Δία τὸν ἕνα και δυνατὸ, τὸν τολμηρὸ και τὸ δίκαιο· τὸν ταυτίζει ὁ Αἰσχύλος μετὴν παγκόσμια ἁρμονία κι' ὁ Σοφοκλῆς μετὸ νόμο, ποὺ διέπει τὰ πάντα· και μόλα ταῦτα δὲν εἶνε παρὰ θεότης καθαρῶς ἀνθρώπινη, ὁ ἥρωες πρὸς τὸν ὅποιον ὀφείλουν νὰ τείνουν ὅλες οἱ προσπάθειες. ὁ κατ' ἐξοχίην θεὸς—ἄνθρωπος· ἔχει τὰ μίση και νὰ πᾶθη περιστότερον παντὸς ἄλλου ἀνεπτυγμένα· ἔχει τὸ θάρρος και τὴ δύναμη παντοτινοὺς παραστάτες του· δὲν εἶνε θεότης μεταφυσική· εἶνε ἄνθρωπος κυριαρχῶν τοῦ σύμπαντος διὰ τῆς δυνάμεως και τῆς τόλμης· εἶνε γαλήνιος, γιατί γνωρίζει πῶς εἶνε σὲ θέση νὰ παλέσει και πάλιν, ἀν τυχόν τοῦ ἀμφισβητήσουνε τὴ κυριαρχία . . . συμβολίζει τὴ βία ἐξασφαλισμένη ἀπὸ κάθε κίνδυνο διὰ τῆς δυνάμεως· ὄλη ἢ γαλήνη τῶν ἀρχαίων ἢ τραγική δὲν ἀπαυγάξει παρὰ τὴν ψυχική κατάστασιν τοῦ Διὸς και κυρίως ἢ τέχνη τους· στή ζωὴ τους ὅμως διέψευδαν τὴ τέχνη τους· ἦταν ἀσυνειδητοὶ θεατρῖνοι, παίζοντες θαυμάσια τὸ μέρος τους· ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος κι' ὁ Ἀριστοφάνης τοὺς ἀπεκάλυψαν ὅποιοι πραγματικῶς ἦσαν· ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἔδωκε τὸ τελειωτικὸ χτύπημα στὸν ἐπίπλαστο θεατρικὸ νισμὸ τους· οἱ Ρωμαῖοι τέλος τοὺς μεταχειρίστηκαν ἔπως ἔπρεπε· δασκάλους, δηλαδή, τῆς καλαισθησίας και τῆς ἐπιπολαιότητος. . .

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΝΑ ΠΡΩΤ' . . .

Τοῦ γονικοῦ μας τὸ παράθυρο
Μὲ τὸ ἀνθισμένο του περβάζι,
Σὰν πλαίσιο εἰκόνας μου φαινότανε,
Ποῦ ἔδειχνε μὲ ἄνοιξη νὰ ὀργιάζει.

Ἀνάμεσά του ὁ κόσμος φάνταζε
Μὲ μιὰν ἀχνὴ ντυμένος γάζα,
Μοῦ τῶν αἰθέρων και τῆς θάλασσας
Ἀνταφεγγίζαν τὰ γαλάζια.

Μὰ ἕνα πρωτὶ ξύπνησα ἀνήσυχος
Μὲ μιὰ βαρεῖαν ἐντὸς μου λύπη,
Γιὰ κάτι, ποῦ ποτὲ δὲ γνώρισα
Και τῶνοιωθα ὅμως πῶς μου λείπει.

Κ' ἐκεῖ, ποῦ πάντα ἔλεγα νάμενα,
Τὴν εὐτυχία, γιὰ νὰ προσμένω,
Τὸ ἀφυπνισμένο ἔνοιωσα εἶναι μου,
Ἐνα πρωτὶ, φυλακισμένο.

Κι' ἄχ! τοῦ σπιτιοῦ μας τὸ παράθυρο,
Ποῦ εὐώδαι πάντα ἀπὸ τὸ δίοσμο,
Ἐνα πικρὸ πρωτὶ μου φάνηκεν,
Ἐπι μου κρούβει ὅλο τὸν κόσμο!

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ECLOGA V.

Μαῦρο μαντῆλι ἱερατικὰ σὲ ζώνει ὡς τὸ σαγόνι·
τ' ἄστατο ἀδράχτι ἀπάνω σου χορεύεις, σὰν ἀγγόνι,
κυρούλα, ἀπλή νησιώτισσα, ποῦ ὁ ἥλιος περνάει θλιμμένα,
τὰ ζαρωμένα ν' ἀσπαστῆ ἰκονίσματα, και σένα!

Τὰ πρωτοβρόγια, τοῦ χλωμοῦ χειμῶνα οἱ προξενῆτρες,
ποῦ ἐχόρτασαν τὶς ταπεινὲς τὶς βοτανολογῆτρες,
περαστικά, ἀνεμόσταλα, διαβῆκαν στὴν ἀράδα.
Και λιάζεσαι, σ' ἀπόβροχο λευκὸ, σὲ κρύα λιακάδα.

Τὰ Σαββατιάτικα, ἄτρεμα, τὰ Ἑσπερινὰ χτυπᾶνε.
Σταυροκοπιέσαι και—καθὼς ν' ἀργοσαλέψουν πάνε—
—σὰ φλόγα ἀνεμοσάλευτη σ' ἕνα στεγνὸ φυτῆλι,
μὲ τὴν ἀνάσα, κ' ἢ ψυχὴ παίζει, στ' ἀχνά σου χεῖλη.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1

Πόσον καιρὸν ἔχουμε χάσει !
Κι ὁ δρόμος πόσος εἶνε αὐτός !
Τώρα λυγίζω καὶ σκυφτός
μπαίνω σὲ μιὰ καινούργια πλάση.

Ὅμως καμμιὰ δὲ θὰ σοῦ μοιάσει.
Καὶ πῶς διψῶ γιὰ τὸ φιλί !
Στρώνω τριαντάφυλλα χαλί
στὴ θύμησὶ σου νὰ περάσει.

Ἄχ ! καὶ νάνθοῦσες σὰν τὴ ρόγα
μιὰς ἀνοιξιάτικης ροϊδιᾶς
μέσα σὲ πέλαγο εὐωδιᾶς.

Ἡ πρώτη τὸ κορμί μου φλόγα
νὰ λῶση ἀπόψε τὸ ἀναμμένο,
Νιότη, πὺν—ἄλλοι !—δὲ σὲ προσμένω. . .

2

Φεγγάρι Γεναριάτικο, χαρὰ θεοῦ καὶ λάμπει
σὰ γέλιο, πὺν στὸ ἀμίλητο παίξει τῆς νύχτας χεῖλι.
Ἀυγὴ οἱ κορφές τὸ χαίρουνται καὶ δροσολόγι οἱ κάμποι. .
Καὶ μετὰ τὸ φῶς του πλάθονται στὰ χιόνια ἀνθοὶ τοῦ Ἀπρίλη.

Καθὼς καὶ ἀγάλια στάλαξε σὲ μυγαλιᾶς κλωνάρι,
μιὰν ἄνοιξη λειτούργησε βαθεῖα στὴς γῆς τὰ σπλάχνα
καὶ ὁ σπόρος ἀνατοίχασε.—Καὶ τ' ἄσπρον κρῖνου ἢ χάρη
μαντεύει ἀφρὸς καὶ χάνεται στὴν πελαγίσιαν ἔχνα.

Δίψα τὸ ρόδο πούφρυγε στὸν κλῶνο τὸ πουλάκι
ἀπόψε τ' ἀστροφίλημα τὸ κέντησε στὴ στέγη.
Τὸ παγωμένο στάθιξε νὰ πάρη καὶ τ' αὐλάκι
τοῦ φεγγαριοῦ τ' ἀλόγιαστα λουλούδια, πὺν τὸ φλέγει.

Κ' εἶνε χαρὰ τὸ ἀντίφεγγο κ' εἶνε τὸ φῶς μιὰ πλάση.
Στοῦ πάγου τ' ἀντιλάμπισμα μιανῆς ἐλπίδας ἢ ὄψη.
Τόσο, πὺν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴν ἔχει γελάσει
καὶ ἀνάερα χέρι σάλειψε ρόδο καὶ αὐτὴ νὰ κόψη.

3

Εὐλογημένη πῶρχεσαι μετὰ τὰ πουλιὰ τοῦ Μάρτη
καὶ στῆς ψυχῆς φεγγοβολᾶς, χαρὰ, τὴν ἅγια Πύλη.
Τὸ στοχασμὸ σου ἀνέμισα πανάκι σὲ κατάρτι,
μιανῆς αὐγῆς λαχτάρισμα, σὰν κάλεσμα τοῦ Ἀπρίλη,

(Λαμπρὸ τὸ δροσοστάλαμα, μὰ πειὸ λαμπρὸ τὸ δάκρυ.
Κι' ἀπ' ὅλα πὺν ὁμορφότερο εἶν' ἢ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου.
γελιδονάκι, πὺν γυρνᾶς στὴς στέγης μου τὴν ἄκρη,
σὰν ἴσκιος κάποιου ἀλαργινοῦ καὶ κάποιου ξένου τόπου.)

Ἄνθια καὶ ἀστέρια γιόμωσε τῆς ἄβυσσος τὸ σκότο,
σὰ νᾶνε τῆς παράδεισος ἢ πρώτη ἐτούτη μέρα.
Μεσ' στὰ νωπὰ τριαντάφυλλα κ' ἢ γῆ εὐωδαίει τὸ χνῶτο,
Προτοῦ νὰ σμίξει τὴν αὐγὴ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄερα.

Κ' ἦρθε τὸ φῶς ξεδίψασμα τοῦ νοῦ πὺν ἢ φλόγα τῶχει,
σὰν ἀκριβὸ ροδόσταμο καὶ ὁ πόνος μου τὸ πίνει.
Καὶ σὺ, καρδιά μου, στὴν παλιὰ τ' ἀγριου χεϊμῶνα κόρη
μιὰ στάλα αἱμάτων στάλαξες καὶ λάμπεις σὰ ρομπῖνι.

ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΕΝΑΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΠΟΛΥ ΜΟΝΑΧΟΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ἐνας ἄνθρωπος πὺν τραγουδεῖ μὲ φέρνει πάντα μιὰ χαρούμενη λύπη
αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ τὸν κοιτάξω μέσα στὰ μάτια· βλέπω πάντα πὺν
εἶν' ἔτοιμος νὰ δακρύσει· αὐτὸ τὸν κάνει ἀνώτερο μέσα στὴς σκέψεις μου, τοῦ
δίνει ἕνα βάρος πὺν δὲν τὸ ἀξίζει ἢ πὺν δὲν τῶχει· μὲ φαίνεται σὰν ἕνας
γλυκὸς βασανισμένος θεὸς· μὲ θυμίζει τὸ Μαρσὺα πὺν τὸν ὄνειρεται
ξεγδαρμένο καὶ κρεμασμένο τὶς ὄρες, πὺν αἰσθάνομαι τὰ βέλη ὄλων τῶν ἀνη-
συχῶν νὰ ἔρχονται πᾶνω μου σταλμένα ἀπὸ μιὰ μυστηριώδη φασέτρα

Ἐνα τραγοῦδι μέσα στὴ νύχτα μὲ φέρνει στὸ στόμα ὅλη τὴν πίκρια τῶν
ἀποχαιρετισμῶν : τᾶσπρα μαντήλια πὺν κινεῖται σπασμωδικά, τὰ διάφανα
χέρια πὺν ἀνοιγοκλείνουν, τὰ κόκκινα χεῖλη πὺν συνθλίβονται φλογισμένα ἀπὸ
μιὰν ἄπειρη λύπη, τὰ λόγια πὺν εἶναι τόσο μετρημένα καὶ λιγοστά, γιὰτὶ
προέρχονται ἀπὸ τὰ ἐσώτερα βᾶθη τῆς καρδιᾶς, τὰ πλοῖα πὺν φεύγουν, τὰ
τραῖνα πὺν ὀργώνουν τὶς μακριές, ἀτελεύτητες ἐκτάσεις. Ἐξω τὴν ἐντύπωση
πὺν βρίσκομαι σ' ἕνα σιδηροδρομικὸ σταθμὸ μ' ἕνα σβυσμένο τσιμποῦκα στὸ
στόμα : ταξιδιώτες περνοῦν βιαστικοί, μὲ βαλίτζες στὰ χέρια, μιὰν ἀνήσυχη
λάμψη στὴ ματιὰ· ἀνάμεσά τους βρίσκονται γέροι, πὺν ξεκινοῦν γιὰ τὸ ταξίδι
χωρὶς νὰ ξαίρουν ἂν θὰ προφτάσουν τὸν παρακάτω σταθμὸ, μεσόκοποι πα-
ραγγελιοδόχοι πὺν οἰχθύνουν λοξὲς ὑπολογιστικὲς ματιὰς στοὺς ἐπιβάτες, ἔμποροι
πὺν θὰ ἦταν ἱκανοὶ καὶ τὴν τελευταία σταγόνα τοῦ αἱματός των νὰ πουλήσουν,
ἂν ἤξαιραν πὺν θὰ μπορούσαν νὰ ζοῦν μετὰ τὶς φλέβες στεγνές, ἐπιχειρηματίες
πὺν ὄνειρεῖνται ἀτέλειωτους δρόμους, ἐπιστήμονες διπλωμένοι καλὰ μέσ' στὴ
μεμβράνη τοῦ διπλωμάτος των, φαντασιοκόποι πὺν βλέπουν τὴ ζωὴ σὰν
πρωῖνο κορυδαλοῖ· μὰ μέσα σ' ὅλους αὐτούς, στὸ πλάι τους, μπροστά τους, ἀπάγου
στὰ βήματά τους κυκλοφοροῦν ἕνα πλήθος γυναικες. Γι' αὐτὲς δὲν ἐνδιαφέρομαι
νὰ μάθω ποτὲ ἀπὸ πὺν ἔρχονται καὶ πὺν πρόκειται νὰ πᾶν. Αὐτὲς εἶναι ἢ
ἴδια ἢ ψυχὴ τῆς Νύχτας, εἶναι τὸ ἴδιο τὸ τραγοῦδι μέσα στὴ Νύχτα—τὸ τρα-

γούδι πού θά θέλαμε χίλιες φορές νά τὸ ομιάσουμε μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μας, κουρασμένοι ἀπὸ τὸ πιεστικὸ φορτίο μιᾶς μακροῦς, ἐξαντλητικῆς ζωῆς. Οἱ γυναῖκες μᾶς ὀδηγοῦν σὲ μιὰ περιοχὴ πέρα ἀπ' ὅλους τοὺς σταθμοὺς τῆς Γῆς : μὲ τὰ φίλτρα τῶν χαμόγελων καὶ τῶν ἐρευνητικῶν ματιῶν μᾶς δείχνουν μακροῦ, πρὸς τὴ θάλασσα τοῦ Ἀγνώστου.

Ἔρχονται ἀπὸ τὸ Ἄγνωστο ἔχουν μέσα τους ἀσυνείδητες μυστηριώδεις δυνάμεις γνέφουν κ' εἶναι σὰν ἕνα σήμαντρο νὰ χτυπᾷ στὶς σκοτεινὲς ἐρημιές, καθὼς ὑπόσχονται τὶς μυστικὲς εὐτυχίες περνοῦν τυλιγμένες σὲ μακροῦ, γροῖζοπράσινα ἀδιάρροχα φοροῦν ψηλὰ σφιχτοδεμένα μποτίνια κ' ἔχουν ἕνα ἄσπρο φτερό στὸ καπέλλο περπατοῦν βιαστικά-βιάζονται πάντα νὰ πάνε στοὺς μακρινούς σταθμοὺς, αὐτὲς πού μᾶς δείχνουν τοὺς ἀπλησίαστους σταθμοὺς πού μόλις διαγράφονται ἐλαφρὰ μέσ' στὴν περιοχὴ τοῦ Ἀγνώστου. Καὶ τὸ πέρασμά τους εἶναι πάντα σὰν μιὰ προσδοκία καὶ σὰν μιὰ προσευχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος πολὺ μοναχός. Μέσα μου ὑπάρχει τόσο ἄδειο ὅσο ἄδειο αἰσθάνομαι γύρω μου. Κάνω τὴ σκέψη πὼς εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ζήσω σὰν ξένος φερισμένος ἀπὸ πολὺ μακροῦ σ' ἕναν ἄγνωστο τόπο καὶ νὰ πεθάνω χωρὶς ν' ἀφήσω οὔτε μιὰν ἄσπρη γλιστερὴ γραμμὴ σὰν τὸ σημάδι πού ἀφήνουν τὰ σαλιγκάρια καθὼς βγαίνουν μετὰ τὴ βροχὴ. Ὅλη μου ἡ ὑπαρξὴ τρέμει : φλέγομαι ἀπὸ μιὰ παράφορη δίψα : ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ ἀγάπη, ἀπὸ ἔρωτα, ἀπὸ στοργή. Ἄναζητῶ μέσα στὶς μέρες τῆς παλαιᾶς μου ζωῆς τὴ φευγαλέα γνώριμή μου ὀδύνη τῶν μυστικῶν ἐρωτικῶν ἐκστάσεων, πού μὲ συντροῦβανε μέσ' στὴ βαθιὰ καὶ γόνιμη τους ἀπεραντοσύνη· θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι ἕνα σπειράκι σιταριοῦ κρυμμένο σ' ἕν' ἀγαπημένο χέρι· θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι ἕνας σπόρος ζωῆς, μιὰ μικρὴ γαλάζια φλόγα κάτω στὴν ἐρημὴν ἀχρογιαλιὰ ἀντίκρου στὴν ἀνήσυχη πολιτεία τῶν πλοίων· θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι πλασμένος μονάχα γιὰ τὴ φαιδρότητα καὶ τὴν ἐκστατικὴν ὀδύνη, νὰ μὴ μπορῶ νὰ σκεφτῶ οὔτε στιγμὴ-νὰ μπορῶ νὰ φωνάξω πρὸς τὴ Φύση : -Μοῦ ἔδωσες τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀνάγκη τοῦ στοχασμοῦ πού στάθηκε ἡ μεγάλη πηγὴ τῆς δυστυχίας μου. Ἄφησέ με νὰ ζήσω σὰν ἕνα σκουληκὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο σου. Ἐπίτρεπέ μου νὰ ζῶ χωρὶς νὰ σκέπτομαι οὔτε μιὰ στιγμὴ τὴν ἀκαταμέτρητη δεσποτεία σου, τὸ θαῦμα τῆς δυνάμεώς σου.

Κ' ἐν τούτοις αὐτὸ δὲ μὲ καταπραΐνει : μέσα μου ἀνασαλεύει σὰν αἶτι ἀνυπόταχτο ὁ ἔμφυτος ἐγωισμός, ἡ συναίσθησις τῆς ἀνωτερότητός μου· καταλαβαίνω πὼς εἶμαι κάτι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ ἕνα σκουληκὶ στὸν ἥλιο. Ἔχω τὴν ἀξιοπρέπεια νὰ πιστεύω πὼς κρύβω στ' ἄδυστα τοῦ ἑαυτοῦ μου τὴν ἄσβυστη φλόγα τῆς δημιουργίας : μπορεῖ νὰ στέκωμαι ἐπάνω στὴ Γῆ· τὸ μυαλό μου σηκώνεται πέρα ἀπὸ τὸν ἀφεγγον Γαλαξία, ὡς στὶς ἀπόμακρες ὄχθες τοῦ σύμπαντος· μὲ μιὰ κίνηση μοναχὰ τοῦ δακτύλου μου δημιουργῶ μιὰν ἀνέκφραστη ὁμορφιά· σὰν ἄτομο δὲν εἶμαι τίποτε· ἀλλὰ σὰν εἶδος, σὰν ἕνας κρῖκος μιᾶς ἀλλοσύνης ἀσχινομένης ἀπὸ καιρό, εἶμαι τὸ ΠΑΝ. Μέσα στὸ αἷμα μου ὑπάρχει ἀσώπαστη ἡ πνοὴ τῶν ἀρχαίων γιγάντων· μέσ' στὴν καρδιά μου ὑπάρχει ὁλόκληρο τὸ ἔξαισιο θαῦμα τῆς ὁμορφιάς. Χωρὶς ἐμένα δὲ θὰ ὑπῆρχεν ὁμορφιά· γιατί' εἶμ' ἐγὼ πού τὴν πλάθω. Χωρὶς ἐμένα δὲ θὰ ὑπῆρχεν ἀλήθεια· γιατί' εἶμ' ἐγὼ πού τὴν ἀναζητῶ. Εἶμαι σὰ μιὰ φλόγα γαλάζια κάτω στὴν ἐρημὴν ἀχρογιαλιὰ· καὶ ὅσο κι' ἂν μὲ βασανίζει μιὰ ἀχόρταστη δίψα φτερῶν καταλαβαίνω πὼς μὲ δίνει μιὰ ἀτέλειωτη ἐπιθυμιὰ μὲ τὴ γενιὰ τοῦ Ἰκάρου.

Εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος πολὺ μοναχός. Πέρα ἀπὸ μὲ ὑπάρχει ἕνας κόσμος ὁλόκληρος. Τὸ σπουδαιότερο : ὑπάρχει μιὰ δεύτερη πραγματικότητα. Εἶναι καιρός, ἀπὸ τότε πού ἄρχισα νὰ αἰσθάνομαι τὴ ζωὴ, πού ἔχω μυστικὲς, φευγαλέες προειδοποιήσεις. Περικυκλώνομαι ἀπὸ ἀόρατους ἐχθρούς. Κι ὅμως δὲ σηκώνω τὸ χέρι μου ἐναντίά τους ἀπὸ φόβο μὴ χτυπήσω τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου. Ἡ δεύτερη αὐτὴ πραγματικότητα εἶμαι βέβαιος, ἀναμφισβήτητα, πὼς ὑπάρχει. Ὅμως δὲ μπόρεσα αὐτὸ νὰ βρῶ : ἂν ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ μὲ ἢ μέσ' στὸ πηγάδι τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ἡ ἀμφίβολη αὐτὴ ἐνατένισις μὲ συντροῦβει. Μοῦ δίνει ἕνα ἕφος φιλοπορίας, σὰ μιὰ πρόστυχη πονηριά. Στέκω στὴ ζωὴ, σὰ νὰ ταξιδεύω γιὰ ἕνα σταθμό, πού ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα θὰ φτάσει. Κάποτε μὲ πιάνει ἡ ἀλλόφρονη τρέλα νὰ ριχτῶ ἔξ' ἀπ' τὸ παράθυρο τοῦ τραίνου πού φεύγει, στὸ κενό. Κι ὅμως αὐτὸ μοῦ εἶναι ἀνυπόφορο, αὐτὸ μοῦ δίνει στὰ νεῦρα, σὰ νὰ μὲ χτυποῦν μ' ἕνα καιμοντοῖ κατὰ πρόσωπο. Ξαίρω, πὼς μιὰ μέρα, πὼς μιὰ στιγμὴ τὸ τραῖνο ἀθόρυβα θὰ σταθεῖ καὶ θὰ πρέπει ἐξάπαντος νὰ κατέβω : καὶ ἀλίμονο ! δὲ θὰ μπορῶ νὰ πάρω μαζί μου τίποτε, οὔτε τὸ νέο βουρτσάκι τῶν δοντιῶν πού ἀγόρασα μιὰ νύχτα πού ἤμουν εὐθυμὸς σὰν τρελός. Ἔτσι θὰ βρεθῶ ὁλομόναχος ἀντίκρου στὴ δεύτερη πραγματικότητα : τὸ τραῖνο θὰ σφυρίζει βραχνὰ καὶ θὰ φύγει· θὰ ἰδῶ τὰ μαντήλια τῶν ἀποχωρησιμῶν νὰ μουσκεύονται ἀπ' τὰ ὄψιμα δάκρυα· θ' ἀκούσω τὸ ὑπόκωφο τρέξιμο τῶν τροχῶν πάνω στὶς κάτασπρες γραμμὲς πού θὰ λευκαῖζον μέσα στὴ νύχτα· ἔπειτα δὲ θὰ ξεχωρίζω πιά τίποτε πίσω μου : τὸ τοπίο θὰ εἶναι σκοτεινὸ καὶ ὑγρό, γεμάτο κελνὸ καὶ ὀμίχλη· μπροστά μου θὰ ὑπάρχει ἀσάλευτη, τρομαχτικὴ, σταθερὴ ἡ δεύτερη πραγματικότητα, τὸ ἀνέκφραστον ὄνειρο, τὸ θαῦμα τῶν ὄντων καὶ τῶν πραγμάτων : φαντάζομαι τὸν ἑαυτό μου νὰ φλέγεται ἀπὸ μιὰν ἄπειρον ἀνησυχία· φαντάζομαι τὴν τρομαχτικὴν ἀγωνία τοῦ πνεύματός μου, τὴν ἐκμηδένισις ὅλων μου τῶν αἰσθήσεων, τὸ ἄμετρο βάθος τῆς ἐπιθυμίας μου νὰ καταστραφῶ συγκεντρωμένος στὸν ἑαυτό μου. Ἡ ἀλόγησός μου ἀπλώνεται σὰν ἕνας τεράστιος, ἀφάνταστος ἴλιγγος, ὅσο σκέπτομαι πὼς δὲ θὰ μπορῶ στὸ ἀπροσδιόριστο, μακροῦ ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ χρόνου, ἐκεῖνο διάστημα, νὰ στηρίξω στὸν κρόταφό μου ἕνα πιστόλι καὶ νὰ πεθάνω γιὰ δεύτερη φορά, νὰ γίνω ἕνα μὲ τὸ ἄπειρο χάος, νὰ σβυστῶ σὰ μιὰ φλόγα χαμένη μέσ' στὴν ἄβυσσὸς τῆς αἰωνιότητος, σὰν ἕνα μόριο ἀμορφῆς οὐσίας φτασμένο ὡς στὴ νουοστή δύναμη τῆς ἐκμηδένισεώς του καὶ τῆς ὀδύνης του.

Τὴ στιγμὴ πού σκέπτομαι ὅλ' αὐτὰ ἀναζητῶ ἕνα στήριγμα, ἕνα σκοινὶ γιὰ νὰ πιαστῶ, ἕνα σημάδι γιὰ νὰ ὀδηγήσω σὲ μιὰν ἀθέατη, προστατευμένη γωνιά τὰ τρεμάμενα βήματά μου. Ὁ νοῦς μου γυρίζει πρὸς μιὰ θρησκεία : ἀλλὰ μιὰ θρησκεία πού νὰ τὴν αἰσθάνονται ὡς ἀνάγκη οἱ ὁμορφῆς καὶ δυνατὲς ψυχὲς καὶ ὄχι νὰ τὴ βροῖσουν ὡς καταφύγιο οἱ ἀποδιογμένοι κ' οἱ ταπεινοί. Μέσα μου ξυπνάει ἡ σκοτεινὴ καὶ ἀλλοπρόσαλλη δύναμη ἐνὸς ζώου : εἶμαι σὰν ἕνα λιοντάρι πού χασμουριέται νωχελικά· εἶμαι σὰν ἕνα λυκόσκυλο πού ἠσυχάζει στὴ μοναξιά· μέσα μου ὑπάρχει πολὺ σκοτάδι. Πολλὲς φορές κίνω τὴ σκέψη πὼς μέσ' στὴν ἐποχὴ μου καὶ μέσ' στοὺς συγχρόνους μου, βρίσκομαι στὴν πρώτην ἡμέρα τοῦ πολιτισμοῦ : εἶμαστε σὰν τὰ παιδιά πού ξυπνοῦν ἔπειτ' ἀπὸ ἕναν ἐφιαλτικὸν χειμωνιάτικον ὕπνο· τρομαγμένα ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ γοητεία τοῦ ὄνειρου ἀνασηκώνονται μέσα στὴν κούνια τους καὶ ἀρχίζουν ἀσώπαστα νὰ κλαίει—ἀργά, μονότονα, λυπητερά, σὰν τὴ βροχὴ στὰ κεραμίδια, κυβερνημένα ἀπὸ μιὰν ἄπειρη πλήξη, πού δὲν τὴν αἰσθάνονται καλά· εἶμαστε σὰν τὰ παιδιά

πού φωνάζουν, πού σηκώνουν τὰ χέρια δεητικά, πού παραπονιούνται πεισματικά, μέσ' στίς υγρές, χειμωνιάτικες κάμαρες, πού τις ταραίζει ἡ βαρύβρονη ὀρχήστρα τῶν κεραινῶν εἶμαστε γελοῖες σκιές, ἄθλιες κι ἀνόητες μάσκες, ἄξιες γιὰ τραγικούς κι ἀτελείωτους σαρκασμούς. Ὑστερ' ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδες χρόνια θὰ μᾶς κοιτάζουν σάν ἀπρόσιτους βαρβάρους : ὕστερ' ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδες χρόνια θὰ ξαναζήσω ἴσως κ' ἐγὼ στίς φλέβες κάποιου ἀπογόνου κάτω ἀπὸ μιὰν ἀχύρην σκεπή ἢ στοὺς χιλιεστὸ δέκατο πάτωμα ἑνὸς ἀφάνταστου οὐρανοξύστη. Καθὼς γράφω : εἴκοσι χιλιάδες χρόνια, μὲ πίνει ὁ Ἰλλυγὸς τῶν ἀριθμῶν σκέπτομαι τὴ μεγάλη κατάκτηση τῶν βαρβάρων πού ὑπῆρξαν πρὶν ἀπὸ μᾶς : οἱ ἀριθμοὶ εἶναι τὸ μέσον πού ἐπικοινωνοῦμε μὲ τὴν αἰωνιότητα, μὲ τὴν ἄπειρη διάρκεια, μὲ τὸ σύμπαν εἶναι ἡ φύση· πολλαπλασιάζεται πάντα μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ μᾶς παρέχει τὴν ἀνυπολόγιστη ποικιλία τῶν μορφῶν. Ἀρχίζω νὰ μεγαλώνω τοὺς ἀριθμούς, νὰ τοὺς δίνω μιὰν ἀπέραντην ἔκταση· προσθέτω τὰ μηδενικά πρὸς τὰ δεξιά κ' αἰσθάνομαι τὸ ἔδαφος νὰ φεύγει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου· κάθε κίνηση τοῦ χεριοῦ μου εἶναι σάν ἓνα βέλος πού φεύγει πρὸς τὴν ἀτέλειωτη ἔκταση τοῦ χρόνου καὶ τοῦ παντός· προσπαθῶ νὰ φαντασθῶ μερικά τεράστια χρονικά διαστήματα : ὕστερ' ἀπὸ 2 1]2 ἑκατομμύρια χρόνια· ὕστερ' ἀπὸ τρία δισεκατομμύρια χρόνια· φαντάζομαι τὸν ἑαυτὸ μου λογαριάζοντας τὸ σήμερα ὡς τὸ πρὶν ἀπὸ τὰ τρία ἀνὰ δισεκατομμύρια χρόνια : ὑπολογίζω πὼς ἡ Γῆ θὰ ἔχει ἀυτοεξαφανιστεῖ ἀπὸ τὴ σκόνη της θὰ ἔχει γίνῃ ἓνας ἄλλος πλανήτης· θὰ ἔχουν ἴσως μοιραστεῖ τὰ φλεγόμενα λείψανά της σ' ἓν' ἀμέτρητο πλήθος κόσμων· κ' ἐγὼ, πού θὰ ἔχω ἀποσυντεθεῖ καὶ πού θὰ εἶμαι ἀνακατεμένος μὲ τίς πολυποίκιλες καὶ πολύμορφες οὐσίες τῆς Γῆς, γιατί, βέβαια, μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ παραδώσω τὸ κορμί μου στὴν ἐκμηδένιση, θὰ συνεχίζω τὴ μυστική μου ζωὴ, κάτον ἀπὸ ἓναν ἄλλον ἥλιο, μέσα σ' ἓνα κόσμο πού δὲ μπορεῖ ἡ φαντασία μου νὰ τοῦ δώσει ὀρισμένην μορφή· ἡ Γῆ τὴ μακρινότατην αὐτὴν ἐποχὴ δὲ θὰ εἶναι παρὰ μιὰ λεπτομέρεια τῆς ζωῆς τοῦ παντός, μιὰ θύμηση χωρὶς σημασία· κ' ΕΜΕΙΣ, πού ἀργοσαλεύουμε ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴν ἄθλια σταχτόμαυρη φλοῦδα, μερικά σημάδια ὄχι μεγαλύτερα ἀπὸ κεφάλια καρφίτσας μέσ' στὰ ὀλάνοιχτα στέρνα τῶν νέων κόσμων.

Ὑστερ' ἀπ' αὐτό, ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴν τραγικὴ ἐκμηδένιση τῆς ὑπάρξεώς μου, τοῦ ἐγωισμοῦ μου, τῆς ἀνθρώπινης μου ἀξιοπρέπειας, πού μοῦ φτέρονε τὰ νεῦρα ἐδῶ καὶ λίγες στιγμές, εἶμαι ἀνίκανος νὰ σκεφθῶ τίποτε ἄλλο. Κλείνω τὰ μάτια καὶ παραδίδομαι σὲ μιὰν ἔκσταση πού μοιάζει σὰ μιὰν ἐπιθανάτια ἀπελπισία.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ἀπόψε θὰ ἤθελα νὰ πεθάνω. Ἐγὼ πού φοβήθηκα τόσο πολὺ στὴ ζωὴ μου τὸ θάνατο, ἐγὼ πού τὸν ἐτρόμαξα σάν ἓνα ἐχθρὸ καὶ τὸν λογάρισα σάν ἓνα κίνδυνο, πού θάληρε μὲ κάθε τρόπο γιὰ πολὺ νὰ ξεφύγω, ἀπόψε τὸν καλῶ νὰ πλησιάσει στοὺς σῆμαί μου, νάρθει μέσα στὴν κάμαρά μου, νὰ μὲ ἰδεῖ πού γράφω σ' αὐτὰ τὰ χαρτιά μὲ τὰ μάτια μου γεμάτα δάκρυα, νὰ μὲ λυπηθεῖ καὶ νὰ μὲ πάρει. Τὸν καλῶ ἐπίσημα, πανηγυρικά, δυνατά· θὰ ἤθελα νὰ τὸν φωνάξω μὲ κάθε μόριο τοῦ ἑαυτοῦ μου γιὰ νὰ μ' ἀκούσει, γιὰ νὰ θελήσει νὰ κατέβει ὡς στὴν ταπεινότητα τῆς ἀμετρῆς λύπης μου, τοῦ χωρὶς ὄρα σπαραγμοῦ μου. Ἀπόψε καταλαβαίνω τί τραγικὴ ἀλήθεια κρύβεται μέσ' στὴν ἄρνηση τῆς ζωῆς· καταλαβαίνω πόσο μεγάλη εὐεργεσία εἶναι ὁ θάνατος· μοῦ ἔρχεται ἡ ἀλλόκοτη ἰδέα ν' ἀνοίξω τὴν πόρτα μου καὶ

νὰ τὴν ἀφήσω ἀνοιχτὴ γιὰ πάντα περιμένοντας τὸ θάνατο νάρθει σάν ἓνας γνώριμος φίλος παλιός, σάν ἓνας ἀγαπημένος, λησμονημένος, ἀδικοπικραμένος φίλος. Τὸν καλῶ κ' ἡ φωνή μου τρέμει σάν τὸν ἦχο πού βγαίνει ἀπὸ ἓνα ραγισμένο καλάμι κάτω στὴν ἀκροποταμιά.—Ὅταν σημειῶνω αὐτὰ τὰ λόγια αἰσθάνομαι πὼς παρασύρομαι σὲ μάταιους κι ἄσκοπους λυρισμούς. Αὐτὰ δὲν ἔχουν τὴν παραμικρὴν ἀξία· αὐτὰ δὲν εἶναι ἡ πραγματικότης· ἡ πραγματικότης εἶναι ὁ πόνος μου· ἀπόψε εἶμαι στοὺς προσκέφαλο ὄλων τῶν ἀρρώστων, στὴ νύχτα ὄλων τῶν φυλακισμένων, στὴ στέρηση ὄλων τῶν φτωχῶν, στὴν ὀδύνη ὄλων τῶν βασανισμένων· ἀπόψε εἶμαι κ' ἐγὼ ἓνας ἀπ' αὐτούς, ἓνας ἄνθρωπος πονεμένος καὶ πικραμένος, ἓνας ἄνθρωπος πληγωμένος καὶ περίλυπος ἕως θανάτου, μιὰ μάταιη σκιά ὄνειρου, πού ἀναρριγεῖ μπροστὰ στ' ὀλάνοιχτο στόμα ἑνὸς βαρᾶθρου.

Ἡ ΓΥΝΑΙΚΑ αὐτὴ ὑπῆρξε γιὰ μένα τὸ ἰδεώδες—ἀλίμονο ! μοῦ εἶναι καὶ τώρα ἰδεώδες καὶ καταλαβαίνω πὼς θὰ μοῦ εἶναι ἀκόμα γιὰ πολὺν καιρὸ. Ἐγὼ πού ἐμίσησα ὅλα τὰ ἰδεώδη, αἰσθάνθηκα ἀπέναντί της τὴν ἱερὴ φρικίαση ἑνὸς φόβου θρησκευτικοῦ, μιᾶς ἐκστάσεως πού πλανιέται ἐπάνω ἀπ' ὅλες τίς πραγματικότητες τῆς ἐλεινῆς αὐτῆς ζωῆς. Ὑπῆρξε μέσα σ' αὐτὴν ὅλη ἡ εὐγένεια κι ὅλη ἡ καλοσύνη, ὅλη ἡ ἄπειρη καλοσύνη πού στάθηκε ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας μου, ὀλόκληρο τὸ πλανημένο μου ὄνειρο, τὸ χαμένο μου τὸ ἰδεώδες. Δὲν τῆς ζήτησα τίποτε· δὲ σκεπτήκα νὰ τῆς ζητήσω τίποτε· δὲ θὰ ἤθελα νὰ τὴν παρασύρω σὲ καμμιά παράβαση, σὲ καμμιά προδοσία, δὲ θὰ τολμοῦσα νὰ τὴν ἄγγιξα ποτὲ οὔτε καὶ μ' αὐτὴ τὴν πρόθεση ἢ τὴ φαντασία ἀκόμα· θὰ ἐπιθυμοῦσα μονάχα, ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιθυμῶ κάτι κ' ἐγὼ κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο τῶν θεῶν, θὰ ἐπιθυμοῦσα μονάχα νὰ παρέτεινε τὴν ἀφραστὴ γλυκύτητα τῆς ἀγωνίας μου· μὲ μιὰ κίνηση ἡγεμονική, πού τὴ νειρεύομαι χρόνια τώρα, νὰ μὲ ἄφηνε, μ' ἓναν τρόπο, μ' ἓναν ὀλοιοδήποτε ἀνώδυνο τρόπο, νὰ στέχωμαι ἀπέναντί της στὴ ζωὴ, νὰ τὴν κοιτάζω, μονάχα νὰ τὴν κοιτάζω γιὰ νὰ αἰσθάνομαι, ὅτι κάποιος εὐμενὴς θεοὶ σκέπουν τὴν ἀδυναμία μου καὶ τὴν ὀδύνη μου· θὰ ἤμουν ἱκανὸς νὰ δημιουργήσω ἓνα θαῦμα σιωπηλῆς ἀφοσιώσεως, ἓνα θαῦμα ἀφωνῆς ἐγκαρτηρήσεως καὶ θυσίας. Ἦμιον πολὺ ἀπλὸς—ἦμιον ἓνας ἠλίθιος, πού ἀίστεψα πὼς μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μιὰ διαφορετικὴ πραγματικότης ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα πού συναντοῦμε στίς ὀργιαστικὲς κραυγὲς τῶν μεθυσμένων πολιτειῶν· ἔπαθα ἓναν περίεργο δαλτωνισμό· ἔκανα τὴ μοιραία σύγχυση τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς ζωῆς, τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς ἀλήθειας.

Ὅλα ἦρθαν ὅπως τὰ εἶχα ὑπολογίσει. Κ' ἐν τούτοις, ὅταν ἀρχίζα τὸ βιβλίον αὐτό, δὲν μποροῦσα ποτὲ νὰ φαντασθῶ, πὼς μιὰ ἀπόγνωση τόσο σημαντικὴ γιὰ τὴ ζωὴ μου, θὰ μὲ ἀνάγκαζε νὰ τραβήξω εἰς τελευταῖες βιαστικὲς αὐτὲς γραμμές. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, δὲν εἶμαι ἄξιος πιά γιὰ τίποτε· θὰ κλείσω τὰ χαρτιά αὐτὰ σ' ἓνα συρτάρι καὶ θ' ἀποσυρθῶ μέσ' στὴν ἀπελπισία μου καὶ στὴν ἐγκαρτέρησή μου. Θὰ ἐγκαταλειφθῶ σὲ μιὰ μακριὰ κ' ἐξακολουθητικὴ σιωπή, θὰ ἐγκαταλειφθῶ στὸν ἑαυτὸ μου, θὰ ζήσω μὲ τὴ λύπη μου καὶ μὲ τὴν ἀνάμνηση τοῦ χαμένου μου ἰδεώδους. Κι ὅταν καμμιά φορὰ αἰσθανθῶ τὴν ἀνάγκη νὰ πιάσω πάλι τὴν πέννα στὰ χέρια καὶ νὰ χαράξω δυὸ στίχους σ' ἓνα φύλλο ἄσπρο χαρτί, θὰ θυμηθῶ τὴν ἰσρὴ εὐδία

τοῦ χαμόγελου ποὺ μὲ βύθισε ὡς στ' ἀπλησίαστα βάθη τῆς ὑπάρξεώς μου, κιόπως οἱ περιπλανώμενοι τροβαδοῦροι τῶν μεσαιωνικῶν πολιτειῶν, θὰ τραγουδήσω τὴν ἀγάπη ποὺ ἔκλεισα μέσ' στὴν καρδιά μου τὴ μοιραίαν αὐτὴν ἐποχὴ. Ὅλα θὰ ἔχουν περάσει τότε· κ' ἡ γυναῖκα, ποὺ στάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή στὴ ζωὴ μου καὶ μὲ κοίταξε μὲ τόση συγκατάβαση καὶ τόση ἀστόχαστη καλοσύνη ἕναν καιρὸ, μακριά μου πιά, πολὺ μακριά μου, θ' ἀνασκαλεύει μὲ κόπο τὶς ἀναμνήσεις τῆς ἂν ἀκούσει τυχαῖα τ' ὄνομά μου καὶ δὲ θὰ μπορέσει ἴσως νὰ συγκρατήσει ἕνα χαμόγελο, σὰν λυπημένο καὶ σὰν εἰρωνικό, στὴ φευγαλέα καὶ ἀπροσδιόριστη παρῶσταση ποὺ θὰ ἐπιπλέει στὸ βάθος τῶν στοχασμῶν τῆς. Τὴν ὥρα τούτη, ποὺ ἐτοιμάζομαι νὰ βαλῶ τὰ ψηφία τοῦ ὀνόματός μου κάτω ἀπὸ τὰ λιγοστά αὐτὰ χαρτιά σκέπτομαι, πὼς θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρχει παρακάτω ἕνα φωτεινὸ, γελούμενο κεφάλαιο, σὰν ἕνα εὐτυχισμένο στεφάνωμα τοῦ λυπηρότατου αὐτοῦ βιβλίου. Κ' ἐν τούτοις εἶμαι βέβαιος, πὼς εἶναι γεμάτη ὀδύνη ἡ ζωὴ.

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΣΙΔΕΡΕΝΙΑ ΠΟΡΤΑ

(Συνέχεια)

Οἱ περισσότεροι εἶταν μικρέμποροι, ἐργολάβοι. Δυὸ ὅμως, εἶταν καρaboτσακισμένοι, εἶχανε χάσει σὲ ἐπιχειρήσεις ὅ,τι εἶχαν.

Αὐτοὶ δὲ φαίνοντουσαν ποτὲ ἀπ' τὸ κατάστημα τοῦ κυρίου Βαλῆ, γιατί ἐβγαίνουν μόνο τὸ νύχτα. Τοὺς κυνηγούσανε νὰ τοὺς πιάσουν γιὰ τὰ χρέη...

Τὸ Σάββατο τὸ βράδι μαζεύνοντουσαν περισσότεροι, τὸ σπίτι γέμιζε ἀπὸ κόσμος σὰ νὰ γινότανε γάμος.

Μόνο ὁ Κούνελος εἶταν ταχτικὸς τὸ βράδι, κανεὶς ἄλλος ἀπ' τὸ κατάστημα, ἀπ' ἐκείνους ποὺ ὄλο βρισκόνταν ἐκεῖ! Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἐορτὴ τοῦ κυρίου Βαλῆ. Ὁ Κουμπάρος τότε εἶταν ὁ πρῶτος. Ὁ φίλος του ὅμως ὁ Χάρτας δὲν ἐρχόταν οὔτε εἶχε πατήσει ποτέ!

Ὁ Κουμπάρος ἐρχόταν καὶ ὅταν εἶτανε νὰ πάρει καμμιά φορεσιά, ἢ ἀποφόρι.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα ποὺ παρουσιαζότανε στὴν ἀγορὰ μὲ τὰ καινούργια ρούχα ἐπαίρνε ἕνα ὕψος θυμωμένο, ποὺ δὲν τολμοῦσε κανεὶς νὰ τὸν συγχαρεῖ γιὰ τὸν κομπὸ ζακέ καὶ τὸ κοντὸ πανταλόνι. Ὁ πατέρας τοῦ Ἀριστομένη εἶταν κοντὸς καὶ ὁ Κουμπάρος ψηλός...

Εἶταν κ' ἕνας ἄλλος γέρος ποὺ κάθε τόσο φαινότανε στὸ σπίτι, ζητῶντας ρούχα. Ὁ κύριος Βαλῆς τοῦδινε κι αὐτουνοῦ χωρὶς νὰ κούει τίς διαμαρτυρίες τῆς γυναίκας του:

—Μὰ θὰ σὲ γδύσουν, Χριστιανέ μου, αὐτοί! τοῦλεγε.

Καὶ ὅταν κάποτε ὁ ἄντρας τῆς λησμονοῦσε ὅτι εἶχε δώσει καμμιά φορεσιά καὶ τὴ ζητοῦσε, τοῦ ἔκανε κουνῶντας τὸ κεφάλι τῆς.

—Ἐ, ἔ, βλέπεις πὼς τὴ ζητᾶς; Τώρα τὴ φορὰ κείνος ὁ βρωμόγερος. Πήγαινε νὰ στή δώσει, ἂν μπορεῖς...

Αὐτὸν τὸ γέρο ὁ Κουμπάρης οὔτε νὰ τὸν δεῖ ἤθελε.

Καὶ πίντα σχεδόν, τὸ τραπέζι θάχκανε δύο, τρεῖς ἢ καὶ περισσότερους. Καὶ μετὰ ὅταν τρώγανε, θὰ ἐρχόντουσαν οἱ ἄλλοι. Ἡ σιδερένια πόρτα κάθε τόσο θὰ χτυποῦσε, θάνοιγε μὲ κρότο καὶ θὰ ἐμπαιναν ἄντρες, γυναῖκες...

Ἄλλὰ πόσο, πόσο δὲν ἤθελε νὰ μένει στὴν πόλη αὐτὴ! Δὲν τοῦ εἶχε ἀρέσει ποτέ, τὸν στενοχωροῦσε. Καὶ τελευταῖα, πρὶν φύγει, ἕνας φόβος τὸν εἶχε πιάσει μὴν πεθάνει σαυτὴ, καὶ θαφθεῖ στὸ νεκροταφεῖο τῆς! Ὁ φόβος αὐτός, ποὺ ἔπειτα μακριὰ τῆς τὸν εὑρίσκε κωμικό, κάθε τόσο τὸν τάραζε, καὶ αὐτὸς εἶτανε μιὰ αἰτία ποὺ ζήτησε νὰ φύγει.

Δὲν ἤθελε νὰ τὸν θάψουνε, στὸ νεκροταφεῖο τῆς. Ὅταν τὸ σκεπτόταν τὸν ἔπιανε τρομάρα. Κ' εἶταν τὸ νεκροταφεῖο αὐτὸ σ' ἕνα χαμήλωμα καὶ κοντὰ σὲ μιὰ θάλασσα ὄλο βούρκο καὶ θρῶμα. Γύρω του κάτι λόφοι μικροί, γυμνοί, μαυριδεροί, ἀπίσιοι λόφοι τὸ μισοκύκλωναν. Καὶ στὸ δρόμο του μαζί μὲ τίς κηδεῖες, κάρρα φορτηγά, ἀμάξια μακρουλά περνοῦσαν, τρέχανε. Τὸ χῶμα αὐτουνοῦ τοῦ δρόμου εἶτανε μαῦρο σὰν κάρβουνο. Καὶ ἀπ' τὴν παραλία, τὴν βρώμικη παραλία, χτυπήματα σκεπαρτιοῦ, ποὺ ἔφτιαχναν καρδιά, σὰ νάφτιαχναν τὰ πλοῖα τῆς Ἀχερουσίας, κρότοι δυνατοὶ ἐρχόντανε στὸ μέρος τῆς θλίψεως, στὸ μέρος τῶν κοιμισμένων γιὰ πίντα. Καὶ ὅταν φυσοῦσε ἄνεμος, σκόνη μαύρη σηκωνόταν κέπεφε στα φωραλέα δέντρα καὶ στὰ μισομαδημένα κυπαρίσσια τοῦ νεκροταφείου...

Εἶχε συνηθίσει πιά νὰ μένει μόνος, κέλεγε, ὅταν τοῦ ἐρχόταν ἐπιθυμία, νὰ δεῖ τοὺς γονεῖς του, τὰ δελφάκια του νὰ πῆγαινε τὸ καλοκαίρι καὶ νᾶμενε λίγες ἡμέρες κοντὰ τοὺς...

Πήγαιναν τρία χρόνια καὶ κάτι μῆνες ποὺ εἶτανε μακριὰ τοὺς. Οἱ γονεῖς του τὸν ἄφηναν ἐλεύθερο, νὰ κάνει ὅ,τι θέλει.

Ἄλλὰ μιὰ μέρα ἕνα γράμμα τοῦ πατέρα του τοῦ ἔλεγε νὰ πάει γρήγορα, γιατί εἶταν ἀνάγκη.

Ἄφησε φίλους, μιὰ φίλη, κέφυγε. Πολλὰ ἔθαζε μὲ τὸ νοῦ του, ὄλο καλά. Μὴν εἶταν κανεὶς ἄρρωστος, μὰ...

Γιὰ τὴ μάνα του ὄχι, γιατί τοῦ ἔγραφε γι' αὐτό, ἀλλὰ γιὰ τὰ δελφία του.

Στὸ σταθμὸ τὸν περίμενε ὁ πατέρας του μαζί μὲ τὸν Κούνελο. Εἶτανε βράδι ποὺ ἔφτασε. Καὶ γρήγορα ρώτησε:

—Εἶνε κανεὶς ἄρρωστος;

—Ὁχι, ὄχι, ὄλοι καλά! τοῦ ἀπάντησε ὁ πατέρας του.

Είδε πάλι, καθώς πηγαίνανε με τὸ ἀμάξι, τὰ παλιὰ μαγαζιά με τὸ θαμπὸ φωτισμὸ τους, τὴν κίνηση, τὴν μικρὴ, τὴ νυσταγμένη. Καὶ πὼς τοῦ φαινότανε σὰ νᾶχε κατεβεῖ βαθιά, βαθιά στὴ γῆ!

Κένῳ αἰσθανότανε χαρὰ γιατί εἶταν κοντὰ στοὺς δικούς του, θᾶδλεπε τὴ μάνα του, τὰ δέλφια του, αἰσθανότανε μαζί κάθε τόσο, καθώς σιωπηλὸς καὶ κοιτάζοντας ἔξω ἔμενε ἀντίκρυ στὸν πατέρα του, αἰσθανόταν τῶρα μὴ τῆς πόλης ποῦχε φύγει, νὰ τὸν ἀκολουθεῖ.

Κουρασμένος κοιμήθηκε γρήγορα, χωρὶς νὰ περιμένει, τοὺς προσκαλεσμένους νὰ φύγουν. Ἐύπνησε ὅμως, ὕστερα ἀπὸ λίγο ἀπὸ ἓνα ὄνειρο, ποὺ τὸν τάραξε.

Εἶχε δεῖ πὼς εἶταν κουτσός, νὰ τοῦ ἔλειπε τὸ δεξὶ του πόδι!

Τὸ πόδι του εἶταν ἐκεῖ στὴ θέση του, καὶ τῷ πιασε καὶ τὸ χάιδεψε. Μὰ τί ὄνειρο εἶταν αὐτό;

Ἄκουσε τὴ σιδερένια πόρτα νὰ κλείνει κάτω, με κρότο. Οἱ προσκαλεσμένοι θὰ φεύγανε.

Ἦσυχία σὲ λίγο στὸ σπῆτι, ἀφοῦ ἔγιναν σιγαλὰ πατήματα στὴ σκάλα, πούφερνε στὸ πρῶτο πάτωμα καὶ ὀμιλίες.

Προσπάθησε νὰ κοιμηθεῖ γιὰ νὰ σηκωθεῖ πρωτὶ. Βρισκότανε στὴν πόλη τῆς δουλειᾶς. Ποῦ ὅμως, νὰ τὸν πάρει ὁ ὕπνος! Συνηθισμένος ἀλλοιωτικὰ, νὰ κοιμάται τις μικρὲς ὥρες.

Στὴ σιωπὴ ἄκουσε στὸ διάδρομο, τὸ ρυθμικὸ τὸν κρότο τοῦ ρωλογιοῦ τοῦ τοίχου, καὶ τοῦ φάνηκε σὰ μηχανὴ ἐργαστασίου νὰ δουλεύει, νὰ δουλεύει ἀδιάκοπα μὲς' στὴ νύχτα.

Ἐμεινε ὥρες ἄγρυπνος.

Ἐπιτέλους ὁ ὕπνος τὸν πῆρε καὶ τὸν ὀδήγησε στὸν κόσμον τὸ δικό του.

Εἶτανε νύχτα καὶ βρισκότανε σ' ἓνα σπῆτι, ποὺ κάποτε τοῦ φαινόταν πὼς εἶταν τὸ δικό του, καὶ σὰν ξένο. Μὰ καὶ τοῦ φαινόταν καὶ σὰ φαρμακεῖο.

Μέσα σαυτὸ τὸ σπῆτι, στὴν τραπεζαρία του, εἶδε νᾶνε ξαπλωμένη σὲ μιὰ μεριά, πάνω σὲ χαμηλὸ ράφι, μιὰ ἀδελφὴ τοῦ πατέρα του πεθαμένη ἀπὸ χρόνια εἶχε αὐτοκτονήσει. Καὶ τῷ ξερε αὐτὸ στὸν ὕπνον του. Ἀλλὰ δὲν ἤξερε πὼς δὲν τὴν εἶχανε θάψει καὶ τὴν εἶχαν τοποθετήσει ἐκεῖ, σὲ κάποια μεριά. Κέμενε χωρὶς νὰ χαλάσει, ἀπείραχτη, ὅπως εἶταν.

Αὐτὸς εἶχε σταθεῖ καὶ τὴν κοίταζε. Μὰ σὰ νὰ βρισκόταν καὶ κάποιος κοντὰ του. Ὁ φαρμακοποιός.

Ἐαφνικὰ βλέπει τὴν πεθαμένη νὰ κινῆται, καὶ σὲ λίγο νὰ σηκώνεται νὰ κάθεται.

Χωρὶς νὰ τρομάξει ἔμενε καὶ τὴν κοίταζε σὰ νᾶδλεπε συνηθισμένο πρᾶγμα.

Αὐτὴ ἄρχισε κάτι νὰ λέει καὶ με μιὰς κατεβαίνει ἀπ' τὴ θέση τῆς ποὺ τόσα χρόνια βρισκόταν. Καὶ σὰ νὰ σηκώθηκε ἀπὸ ὕπνον ὀλίγων ὥρων, προχώρησε καὶ μπῆκε στὸ μαγεριό. Μὰ τώρα εἶταν τὸ σπῆτι του.

Εἶδε ὁ Ἀριστομένης πὼς αὐτὴ φοροῦσε μόνο μισοφόρι ἄσπρο, βρώμικο πολὺ, ἀλλὰ εἶχε ἓνα σῶμα καλὸ, παχουλὸ.

Ἡ πεθαμένη χάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή, στὸ μαγεριό, καὶ πάλι φάνηκε κρατώντας μιὰ μπουτίλια γεμάτη ἀπὸ ἓνα πρασινωπὸ ὑγρὸ.

—Νὰ, τὸ βρήκα, εἶπε.

Εἶτανε δικό της, καὶ τῷ χε στὸ ράφι τοῦ σπιτιοῦ τους τόσα χρόνια, χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν αὐτοί!

—Ἐλα, πάρε νὰ πιεῖς! εἶπε στὸν Ἀριστομένη.

Αὐτὸς ἀρνῆθηκε, καὶ ἡ πεθαμένη ἔφυγε, μπῆκε πάλι στὸ μαγεριὸ κουνώντας τὴ μπουτίλια.

Ἐφυγε καὶ ὁ Ἀριστομένης, βγήκε ἔξω, στὸ δρόμο, ἀπομακρύνθηκε, ἀλλὰ γρήγορα γύρισε πίσω. Καθὼς ὅμως πλησίαζε στὸ σπῆτι του, ἀκούει τὴ φωνὴ τῆς πεθαμένης, ἀγριεμένη, καὶ τὴ βλέπει νὰ φανεῖ πίσω ἀπ' τὰ γυαλιὰ ἐνὸς παραθύρου τοῦ κάτω πατώματος, με μιὰ λαμπάδα μεγάλη κίτρινη ἀναμμένη στὸ χέρι. Με μιὰ ἀπότομη κίνηση δίνει καὶ βάζει φωτιά στὶς κουρτίνες! Ἡ φλόγα γρήγορα μεγάλωσε, γιγαντώθηκε. Τὸ δωμάτιο φλεγόταν ὅλο, ὅλο ἀναψε με μιὰς!

Αὐτὸς ὁρμᾷ μέσα γιὰ νὰ σώσει τοὺς δικούς του. Στὰ δωμάτια βλέπει φωτιά.

Ἀνεβαίνει πάνω. Καὶ κεῖ τὸ ἴδιο, παντοῦ φωτιά, φωτιά! Φωνάζει. Κανείς, κανείς! Φεύγει τότε, οἱ φλόγες ἀπὸ παντοῦ ξεπετιοῦνται. Καὶ καθὼς κατεβαίνει, ἀκούει ἀπ' ἔξω μιὰ φωνὴ νὰ τὸν φωνάζει. Καὶ λέει τότε κι αὐτός:

—Κυκλώθηκα ἀπὸ παντοῦ!

Εἶδε ὅμως πὼς στὴν ἐξοδὸ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα φωτιά.

Ἐύπνησε. Εἶδε ἡτυχία, γαλήνη. Ἄκουσε τὸ ρυθμικὸ κρότο τοῦ ρωλογιοῦ. Ἀλλ' εἶταν ταραγμένος πολὺ, πολὺ κέπεθύμησε νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ νηλέψει τὸ φῶς. Κρατήθηκε κέμεινε στὸ κρεβάτι. Καὶ κανεὶς θόρυβος, ἡτυχία παντοῦ ἀπλωνόταν, μεγάλη ἡτυχία, ποὺ μέσα τῆς σὰ νᾶταν ἡ καρδιά τῆς σιωπῆς, ὁ ρυθμικὸς κρότος τοῦ ρωλογιοῦ ἀκουγόταν.

Σὲ λίγο μιὰ βραχνὴ φωνή, ἓνα βραχνὸ σφύριγμα ξεπετάχτηκε ἀπὸ μακρυὰ. Καὶ μετὰ ἄλλο, ἄλλο. Ὁλος ὁ τύπος, ἡ ἡτυχία ἐγέμισε ἀπὸ βραχνὰ σφυρίγματα.

Ἄργα σχεδόν, σηκώθηκε καὶ πῆγε στὴν τραπεζαρία.

Τοὺς βρήκε ὅλους ἐκεῖ, ἐκτὸς ἀπ' τὸν πατέρα του.

—Καλῶς τον, καλῶς τον! τοῦ εἶπε ἡ μάνα του, ποῦχε σηκώσει τὸ κεφάλι ἀπὸ κάτω ποῦ πολεμοῦσε στὸν καναπέ.

Οἱ ἄλλοι τὸν κοιτάζανε μὲ χαμόγελο.

—Μὰ δὲν εἶχατε σχολεῖο σεῖς, ρώτησε τὰ δέλφια του αὐτός.

—Μπά, τοῦ ἀπάντησε ὁ μικρὸς ἀδελφός του ὁ Νάσος, σήμερα κάνουμε ἔλοι μπούμ, γιατί ἤρθες!.

Κέκανε καὶ μὲ τὸ χέρι του μιὰ κίνηση καθὼς ἔλεγε τὸ «μπούμ».

—Νά, σιῶπε, τοῦ εἶπε ὁ Λάμπρος.

—Κοιμήθηκες καλά; τὸν ρώτησε ἡ μάνα του.

—'Ακοῦς!..

Τοῦ ἤρθε στὸ νοῦ τὸνειρο..

—Πῶς θὰ σοῦ φαίνεται τώρα ἐδῶ, τοῦ εἶπε ὁ Κίμωνας.

—Πῶς νὰ τοῦ φαίνεται! τοῦ ἀπάντησε ὁ Λάμπρος, σὰ νᾶφυγε ἀπ' τὸν παράδεισο καὶ ἤρθε στὴν κόλαση!

—Μὰ νὰ σοῦ πῶ.. 'Αλλ' εἴσαστε σεῖς ἐδῶ..

—Μὰ τί νὰ κάνουμε, παιδί μου, ἐδῶ εἶνε ἡ δουλιὰ μας.. Καὶ τᾶλλο, καλὰ νᾶνε κανεῖς καὶ νὰ περνᾶ καλὰ καὶ ἄς εἶνε ἔπου καὶ νᾶνε!.. τοῦ εἶπε ἡ μάνα του.

—Κέτσι εἶνε, ἔκανε καὶ ἡ μεγάλη ἀδελφή του κουνῶντας τὸ κεφάλι.

—'Ετσι, ἔτσι, εἶπε αὐτὸς καὶ προχώρησε ἴσαμε τὸ παράθυρο.

—'Αλήθεια, γιὰ νὰ δῶ λίγο τὴ γειτονιά..

Καὶ σηκώνοντας τὸ κουρτινάκι κοίταξε.

—Τί νὰν τὴ δεῖς τὴ γειτονιά!.. Ἡ ἴδια καὶ ἡ ἴδια εἶνε, τοῦ εἶπε ἡ μάνα του. Ἡ γειτονιά! Ἡ Φλωροῦ νὰ κυνηγᾶ τὸ γιό της, νὰ ξεφωνίζει, γιατί δὲ θέλει νὰ πάει σχολεῖο.. Κέχει γίνεῖ ἕνας κρεμανταλᾶς ἴσαμε κεῖ ἔπάνω! Δὲ θὰ τὸν γνωρίσεις, ποῦ ὅμως γράμματα! Εἶνε ὁ τελευταῖος τῆς τάξεως! Κιαυτή, ἡ μόνη της ἐπιθυμία εἶνε νὰ τὸν κάνει γιατρό!

—Αὐτὸς δὲν κάνει οὔτε γιὰ λουστρὸς!

—Τοῦσκασε προχθές, πετάχτηκε ὁ μικρὸς καὶ εἶπε, ὁ μπακάλης ποῦ εἶνε κοντὰ στὸ σχολεῖο μας, ἕνα αὐγὸ στὸ κεφάλι, γιατί πείραζε τὸ παιδί καὶ δὲν ἔφευγε ποῦ τοῦ εἶπε. Καὶ δὲ φοροῦσε καπέλο!. Γκάπ τοῦρθε ἐδῶ!.. 'Ε, νὰ βλέπατε πῶς τρέχανε τὰ ζουμιά!.

—'Ορίστε!

—Καὶ ξέρετε τί ἔλεγε στᾶλλα παιδιὰ; 'Οτι τὸ αὐγὸ θὰ τοῦ κάνει καλὸ στὰ μαλλιά!.

—Τὰ χάλια του!..

—Δὲν πάει νὰ τὸν βάλει σ'ἕνα ἐργοστάσιο νὰ μάθει τέχνη!.

Ὁ 'Αριστομένης στράφηκε πάλι στὸ παράθυρο, καὶ σήκωσε τὸ κουρτινάκι.

—'Αμ' ἡ κυρὰ Ζωναροῦ τί γίνεται; 'Εδῶ εἶνε ἀκόμα!

—'Εδῶ εἶνε, ἐδῶ!. Καὶ ὅσο πάει πιὸ τρελὴ γίνεται! Τώρα δὲ μᾶς χαιρετᾶ πιά καὶ χωρὶς νὰ τῆς κάνουμε τὸ παραμικρό..

—Μὰ μήπως μιᾶ μὲ καμμιά στὴ γειτονιά, εἶπε ἡ 'Ανθή, αὐτὴ μισεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ λέει. 'Αγαπᾶ τὰ ζῶα; Πρῶτα εἶχε ἕνα σκυλάκι.. τὸ θυμᾶσαι; ,

—Κεῖνο τὸ γουρλομάτικο; Τὸ θυμοῦμαι. Τοῦσκασα μιὰ μπαστουνιά ποῦ μὲ γαύγισε..

—Αὐτὸ πάει εἰς τὰς αἰωνίους μονᾶς! Τώρα ἔχει ἕνα γάτο κόκκινο μὲ γραμμές ἀλλὰ τίγρη, ἕνα ἀτχημόγατο! καὶ δὲν τὸν ἀφίνει ἀπ' τὴν ἀγκαλιά της! Σὰ νᾶχει κανένα παιδάκι της, βρέφος..

—Καὶ τὸ κουνᾶ καὶ κεῖνο κλαίει, εἶπε καὶ ὁ μικρός.

—'Ε, ἔ! ἔκανε στὸ μικρὸ ὁ Λάμπρος, πολὺ φόρα βλέπω πῆρες!.

—Τί, τί φόρα;.

—Κεῖνο ποῦ σοῦ λέω!.

—Καὶ τί ἔκανα;.

—Νὰ πάψεις!.

—Δὲ βλέπεις, τοῦ εἶπε ὁ Κίμωνας, τὴν Πιπίτσα ποῦ δὲ μιᾶ διόλου..

—Δὲ θᾶχει τί νὰ πεῖ..

—Καὶ σὺ ἔχεις; ,

—Βεβαίως!.

Ὁ 'Αριστομένης μὲ τὰ νῶτα στὸ παράθυρο, τὸν ἔδλεπε χαμογελώντας, ἔπειτα εἶπε φεύγοντας ἀπ' τὸ παράθυρο καὶ κουνῶντας τὸ χέρι του:

—'Ανθρωποι! τρέλες διαφόρων εἰδῶν καὶ ποιότητων!

—Γιὰ μένα τὰ λέει; ρώτητε ὁ μικρὸς μὲ ὕφος κομικὸ,

Ὁ 'Αριστομένης γέλασε:

—Μὰ αὐτὸς ἔγινε παραγκιόζης!.. εἶπε.

Κάτι θυμήθηκε καὶ ρώτησε, ἐνῶ ὁ μικρὸς εἶχε ἀνοίξει τὰ μάτια πολὺ κέζυνε τὸ κεφάλι του μὲ τὸ δάχτυλο:

—Μὰ γιὰ πῆτε μου, ὁ Κατσάκος ὁ φίλος του, κρύβεται ἀκόμα;

—'Εμένα δὲν εἶνε φίλος μου.. ἔκανε ὁ μικρός.

—Αὐτὸς νὰ κρυφτεῖ τώρα, τί λές, τοῦ εἶπε ἡ μάνα του, αὐτὸς πιάστηκε τώρα, δὲν εἶνε πιά ὁ ἀνθρωπος τῆς νυκτός, εἶνε τῆς ἡμέρας.. Δὲν εἶδες πῶς χόντρηγε;.

—'Εγινε σὰν ὄρθιο! μίλησε ὁ μικρός.

Ἡ ὀηρέτρια μὲ τὰ γαλανὰ μάτια, μπήκε κείνη τὴ στιγμὴ μέσα μὲνα δίσκο..

—Ὁ καφές σου, εἶπε στὸν 'Αριστομένη ἡ μάνα του.

—'Ελα κάθισε δῶ, στὴ θέση σου..

Καὶ ὁ Λάμπρος σηκώθηκε.

—“Οχι, ὄχι, κάθητε κει πού κάθεται! Ἐγὼ θὰ καθίσω στὴ θέση τοῦ πατέρα . .

—“ὦ, ἔκανε ὁ μικρός, καὶ θὰ πεις καὶ σύ : Πολυξένη, ξέρεις . .

—“Ἐ, τὸ παλιόπαιδο!

—“Ἀκου νὰ περγελαῖ τὸν πατέρα του!

—Σήκω ἀπ’ ἐκεῖ γρήγορα!

Καὶ ὁ Λάμπρος τὸν ἄρπαξε νὰ τὸν σηκώσει . .

“Ὁ Ἀριστομένης μπήκε στὴ μέση.

—“Ἄστον, Λάμπρο . .

—“Οχι, ὄχι νὰ φύγει, νὰ πάει μέσα εἶπε ἡ μάνα του, ἄρχισε καὶ κοροδεύει τὸν πατέρα του καὶ μπροστὰ στοὺς ξένους!

—Κέπειτα δὲν τὸν βλέπεις, πὼς εἶνε ὄλο μελάνια ἀπὸ χτέσι! Δὲν πλύθηκε σήμερα!

—Δὲ βρήκα νερό!

—Δὲ βρήκες νερό; Πάρτον, Ἐλένη, καὶ βάλτου νὰ πλυθεῖ!

Βγήκε ἔξω, ὅταν ἤπιε τὸν καφέ του. Θὰ πήγαινε ἀπ’ τὸ κατάστημα τοῦ πατέρα του . .

“Ὅταν κατέβαινε στὴν αὐλὴ κ’ εἶδε τοὺς ψηλοὺς τοίχους πού τὴν κύκλωναν τοῦ φάνηκε σὰ φυλακὴ. Πάντα ἔτσι τοῦ φαινόταν, καὶ πολλὲς φορές ἄλλοτε, φανταζόταν τὸν ἑαυτὸ του κλεισμένο σὲ φυλακὴ, ἢ σὲ φρούριο καὶ νὰ κάνει τὸν περίπατό του στὴν αὐλὴ του.

“Ἄνοιξε τὴ βαριὰ σιδερένια πόρτα καὶ βγήκε.

Στὴ γειτονιά του, ἢ καλύτερα στὸ δρόμο του, ὄλο ψηλὰ σπίτια ὑπῆρχαν. Καὶ σχεδὸν ὄλα εἶταν κατάκλειστα. “Ἦξερε ὁ Ἀριστομένης, πὼς πρῶτ’, πρῶτ’ ἀνοίγαν παράθυρα, μπαλκονόπορτες, τινάζανε, σάρωναν καὶ μετὰ κλείσιμο.

Ποὺ νὰ βγεῖ κυρὰ στὸ παράθυρο, ἢ σὲ μπαλκόνι! Οἱ ἔμποροι εἶταν αὐστηροὶ σαυτὰ . .

Κέρημιὰ στὸ δρόμο. Καὶ ὁ ἄλλος δρόμος ποῦστριψε, ἔτσι εἶτανε. Μόνο τρία, τέσσερα μικρὰ παίζανε μὲ νερὰ μαῦρα, βρώμικα, πού τρέχανε ἀπὸ ἓνα σταῦλο.

Εἶδε κει κ’ ἓνα σπίτι πού κάτι τοῦ θύμιζε. Στὰ διπλανὰ του χαμηλά, κεραμίδια, ἓνα πανὶ κόκκινο μεγάλο, εἶταν πετμένο. Καὶ ἀπὸ πάνω του καπνὸς μαῦρος περνοῦσε, πού τὸν ἔκανε νὰ θυμηθεῖ, πὼς ἐκεῖ κοντὰ βρισκόταν κάποτε ἐργοστάσιο . .

“Ἀναμνήσεις τὸν πλησίαζαν ὅσο προχωροῦσε, σὰ νὰ σηκώνονταν ἀπ’ τὰ μέρη πού περνοῦσε. Κάτι ὅμως ἄλλο τοῦ ἤρθε σὲ λίγο στὸ νοῦ καὶ σοῦφρωσε τὰ φρόδια :

—Εἶμαι, ἀλήθεια, εἶπε, ἐγωῖστής πολὺ, πολὺ!

“Ἀλλὰ νὰ μιὰ φωνή :

—Κύριε Ἀριστομένη! Καλῶς μᾶς ἤρθες!

Στράφηκε. Εἶταν ὁ Λουκάνης, ἓνας κύριος κατσαρομάλλης μελαχροινὸς κέρχόταν καταπάνω του ὄλος εὐχαρίστηση καὶ γέλιο . .

Στὴν πόρτα τοῦ κουρείου του ἀπ’ ἔξω, σ’ ἓνα κοντάρι μιὰ πετσέτα κρεμότανε σὰ σημαία.

Εἶπανε λίγα λόγια, καὶ ξεκίνησε. Ἀλλὰ πάρα κάτω ἄλλος τὸν φώναξε. Κι αὐτὸς καταστηματοῦργος. Ἐκεῖ, σαυτὸν τὸ δρόμο εἶτανε διάφορα μικρομάγαζα, καὶ οἱ καταστηματοῦργες ἐπειδὴ δὲν εἶχανε δουλειὰ καθόντουσαν σιτε πόρτες, ἢ ἀπ’ ἔξω. Καὶ ὄλοι αὐτοὶ τὸν χαιρετοῦσαν, τρέχανε κοντὰ του νὰ τοῦ εὐχηθοῦν καλῶς ὄρισε . .

Νὰ καὶ ὁ Κάλκος ποῦτρεχε ὅταν ἀκουγε καυγὰ νὰ χωρίσει. Μιὰ φορά, εἶχε ἀκούσει ὁ Ἀριστομένης, πὼς ἐκεῖ πού ξυριζόταν ἀκουσε μάλωμα ἀπ’ ἔξω. Δίνει μιὰ τότε στὸν κουρέα, καὶ πετιέται μὲ τίς σαπουνάδες στὸ πρόσωπο καὶ τυλιγμένος σὲ μιὰ γιγάντια πετσέτα, σωστὸ τραπεζομάνηλο, καὶ τρέχει νὰ χωρίσει :

—Μὴ, ἀδελφάνια, μὴ γιὰ τὸ θεό! τοὺς ἔλεγε. Οἱ μύγες πιάνονται μὲ τὸ μέλι καὶ ὄχι μὲ τὸ ξύδι!

“Ἄλλοτε πάλι, ποῦ ὄγαλαν μαχαίρια νὰ χτυπηθοῦνε δυό, καὶ κανεῖς δὲν πλησίαζε, αὐτὸς ποῦχε πάρει μυρουδιὰ τὸν καυγᾶ, ἔπασε στὴ μέση :

—Χτυπάτε, ἐμένα ἀδελφάνια, καλύτερα! τοὺς εἶπε.

Εἶχε μικρὸ ἐμπορικὸ ψιλικῶν. Κέπαιζε καὶ μαντολίνο. Καὶ τώρα αὐτὸ ἔκανε πού περνοῦσε ὁ Ἀριστομένης. “Ἄμα τὸν εἶδε ὅμως, ἔδγαλε ἓνα : βρέ! κι ἄφησε γρήγορα τὸ μαντολίνο.

—Καλῶς ὄριστες, καλῶς ὄριστες! εἶπε στὸ γιό τοῦ Βαλῆ, ποῦχε σταθεῖ ἀπ’ ἔξω. Φέρο!

Καὶ σήκωσε τὸ χέρι του γιὰ νὰ πέσει ἀπὸ ψηλὰ καὶ νὰ τὸ σφίξει τοῦ Ἀριστομένη.

—Καλῶς μᾶς ἤρθες, λεβεντιά!

Καὶ κρατῶντας τὸ χέρι τοῦ Ἀριστομένη καὶ κουνώντας τον ρυθμικὰ ξακολούθησε :

—Καλῶς μᾶς ἤρθες, λεβέντη ξανθομάλλη, ξεπέζεψε νὰ πεις νερό καὶ ξαανανέθα πάλι . .

Οἱ στίχοι δὲν εἶταν δικοὶ του, τοὺς ἔπαιρνε ἀπὸ περιοδικὰ, ἀπὸ ἐφημερίδες . .

“Ὁ Ἀριστομένης εἶχε συγκινηθεῖ ἀπ’ αὐτὰ πού ἔδλεπε, ἀπ’ τὴν ἀγάπη αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ καθὼς κατηφόριζε, γιὰ νὰ πάει στὸ κατάστημα τοῦ πατέρα του, σκεπτόταν, πὼς ἔπρεπε κάτι καλὸ νὰ ἔκανε σαυτὸν τὸν τόπο, σαυτοὺς τοὺς ἀνθρώπους . .

Στήν αγορά και στὸ λιμάνι ποὺ πλησίαζε, γινότανε θόρυβος δαιμονισμένος. Τοῦ φάνηκε, πὼς εἶχε ἀκόμα μεγαλώσει, γινόταν περισσότερος ἀπ' ἄλλοτε.

Εἶδε πάλι τὶς στοίβες τῶν ἐμπορευμάτων στήν παραλία, τοὺς ὑπαλλήλους νὰ γυρίζουνε μὲ σημειωματάρια γράφοντας, καὶ ἄλλους πάλι, πλῆθος, νὰ κατεβάζουν ἀπ' τὰ ἀτμόπλοια, ποὺ τὰ ἔνωναν μὲ τὴ στεριά μαδέρια, νὰ κατεβάζουν ἐμπορεύματα, σακκιά γεμάτα. Καὶ τὰ κατέδαζαν τρέχοντας ὁ ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλον, πάνω στὰ μαδέρια ποὺ χοροπηδοῦσαν . .

Κρότοι πολλοὶ βιντσιῶν, ποὺ ξεφορτώνανε στὶς μαοῦνες. ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπ' τὰ βαπόρια, φωνές, σφυρίγματα, βλαστήμιες . .

Ἐνα βαπόρι μεγάλο, κάπνιζε πέρα, ἀνοιχτά, ρίχνοντας κατάμαυρο καπνὸ στὸν οὐρανό. Βάρκες γύριζαν, ἐρχόντανε σχίζοντας τὰ πρασινωπὰ νερά, ποῦχανε μιὰ μικρὴ κίνηση, καὶ ποὺ ἐρχόντανε στολισμένα μ' ὅλες τὶς βρώμες τοῦ κόσμου, καὶ χτυπούσανε στὸ πρασινομένο μουράγιο.

Στὸ δρόμο πάλι, ἐκείνη ἢ κίνηση. Κάρρα μακρὰ, σοῦστες, ἄλλα ἄδεια καὶ ἄλλα φορτωμένα σίδηρα, κάσες, τσουβάλια καὶ διάφορα ἄλλα, τρέχανε. Οἱ λάσπες τινάζονταν ἐδῶ καὶ κεῖ ἀπ' τοὺς τροχοὺς.

Καὶ μέσα σαυτὸ τὸ θόρυβο, τὴν κίνηση, παιδιὰ μὲ ξεσχισμένα ρούχα ποὺ φαινόταν οἱ σάρκες τους, καὶ βρώμικα τόσο, ποὺ μοιάζανε μὲ μαύρους ἔφαχναν, ψαχούλευαν ἐδῶ καὶ κεῖ, σὰν τοὺς σπουργίτες, γιὰ νὰ βροῦνε τίποτα. Μάζευαν τοὺς σανούς, ποῦπεφταν ἀπ' τὰ σακκούλια τῶν ἀλόγων, τὰ κάρβουνα τὰ βαπορίσια, ρίχνοντάς τα ὅλα μαζί σ' ἕνα παλιοσακκί, ποῦχαν κρεμασμένο σὰν τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου τὴ σάκκα, Ἄλλὰ κιαυτὰ δούλευαν!

Καὶ προχωροῦσε μέσ' σαυτὴν τὴ κίνηση, στὸ διαβολικὸ θόρυβο μὲ εὐχαρίστηση. Τὸν ζητοῦσε μάλιστα, γιὰτὶ ἂν ἤθελε δὲ θὰ περνοῦσε ἀπ' ἐκεῖ γιὰ νὰ βρεθεῖ στὸ κατάστημα τοῦ πατέρα του, ποὺ εἶταν ψηλὰ σὲ ἤσυχη καὶ μὲ σοβαρὰ καταστήματα γειτονιά!

Πάνω ὅμως σαυτὸ νὰ καὶ μιὰ κηδεῖα!

Εἶτανε μὲ ἀμάξια. Μέσα στὸ φέρετρο τὸ μισοσκεπασμένο, ἕνα πρόσωπο γρηούλας κουνιότανε . .

Ἄνθρωποι πίσω, ὄχι πλούσιοι.

Στὴν πρώτη ἀμαξία ἕνα παιδί μὲ τὸ σταυρό, κοντὰ στὸν ἀμαξῆ, καὶ μέσα μιὰ δούλα χοντρή, κρατώντας μιὰ μπουκάλα, ὁ παπᾶς, κ' ἕνας γέρος. Ἡ δούλα ποὺ καθόταν ἀντικρὺ, πόδι μὲ πόδι μὲ τὸν παπᾶ, γελούσε . .

Δὲν τὸν ἔσυρε πολὺ τὸ θέαμα τῆς δούλας καὶ τοῦ παπᾶ, γιὰτὶ θυμήθηκε τὸ ἀπαίσιο νεκροταφεῖο. Καὶ σὰ νὰ αἰσθάνθηκε πάλι, τὸν παλιὸ φόβο νὰ τὸν κυκλώνει . .

Καὶ κοίταξε πέρα ποὺ βρισκόταν αὐτό, ζητώντας νὰ τὸ δεῖ μέσα ἀπ' τὰ πυκνὰ κατάρτια ποὺ σὰ δάσος μαδημένων κυπαρισσιῶν ὑψώνονταν.

Τὸ εἶδε ὅμως, μὲ τὸ νοῦ του.

Ἄλλὰ τώρα στὸ νοῦ του ἦρθε καὶ κάτι ἄλλο. Θυμήθηκε ποὺ ἀπ' ἔξω σὲ μιὰ μεριά, στὸ τέλος του, κοντὰ στὸν τοῖχο του καὶ κοντὰ στὸ δρόμο ποὺ περνοῦσαν τὰ κάρρα, ὑπῆρχε ἕνας τάφος ἑνὸς νέου ποὺ εἶχε αὐτοκτονήσει ἀπὸ ἔρωτα. Καὶ θυμήθηκε καὶ πὼς τοῦ εἶχανε βγάλει καὶ τραγούδι τοῦ νέου αὐτουνοῦ τότε καὶ πὼς κάθε βράδι ἕνα παιδί ἐπιστρέφοντας ἀπ' τὴ δουλιὰ του στὸ σπίτι του τὸ τραγουδοῦσε . . Καὶ ἀνάφερνε μέσα τὸ τραγούδι καὶ τὸνομα τῆς ἀγάπης του, ἢ τῆς κόρης ποὺ γιὰ τὸ χατήρι της, γιὰ τὴν ὁμορφιά ποὺ δὲ μπορούσε νὰ τὴν ἀπολεύσει ζήτησε τὸ θάνατο.

Καὶ νόμισε, πὼς ἔκουγε πάλι, τὴ φωνὴ τοῦ παιδιοῦ, μιὰ φωνὴ ἀπ' τὴ μύτη, ἀλλὰ δυνατὴ.

Καὶ τὸν εἶχανε θάψει κεινον τὸ νέο, σ' ἕνα μέρος βρώμικο. Ἐξω ἀπ' τὸ μαντρότοιχο τοῦ νεκροταφείου, χωρὶς σταυρό, χωρὶς κανένα σημάδι. Καὶ τὸν τάφο του τὸ σκεπασμένο μὲ μαύρο χῶμα ὅμοιο μὲ τοῦ δρόμου, τὸν βρωμοῦσαν οἱ διαδάτες, οἱ περαστικοί. Πολλοὶ τῶξεραν!

Ἄλλ' αὐτὸς εἶταν καταραμένος, γιὰτὶ εἶχε σκοτωθεῖ μόνος του! Καὶ ὁ δεσπότης τῶξε διατάζει νὰ τὸν πετάξουν ἐκεῖ ἔξω, σὰ σκύλο!

Καὶ τὸ χῶμα τοῦ τάφου εἶχε καθίσει καὶ φαινόταν καλὰ τὸ σχῆμα του . .

(Ἔχει συνέχεια)

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΥΤΡΑΣ

STEPHANE MALLARMÉ

ΠΡΟΠΟΣΗ

Ἀδέξιο, ἀφρός, εὐκαιρος στίχος,
τὸ κύπελλο ὡς νὰ σημαδέψη.
Μακρὰ, ὅμοια πνίγεται ἕνα πλῆθος
ἀνάστροφα χεροπιαστὲς Σειρήνες.

Ποντοποροῦμε, ὦ πρόσκαιροί μου
συντρόφοι, τώρα πίσω ἐγὼ στήν πρύμη,
στὴν πλώρη ἔσεῖς τὴν πομπικιά ποὺ κόβει
χειμώνων καὶ φλογῶν τὸ κῆμα.

Οἷστρος ὄραϊος μὲ συνεπαίρνει,
δίχως νὰ ζαλιστῶ ἀπ' τὸ σάλιο,
ὄρθος τὸ κύπελλο νὰ φέρω.

Ἔ μόνωση, ὑφαλε, ὦ ἀστέρι,
τὰ ὅσα κι' ἂν στοίχισε, τ' ἀξίζει
ἢ ἄσπρη τοῦ πανιοῦ μας ἔγνοια.

JEAN MORÉAS

CONTE D' AMOUR

V

Σὲ λίγο μπαίνει, νά, ἡ χιονιά μὲ τὴν κατάσπρη γοῦνα·
κάτω ἀπ' τὸν πένθιμο, θολὸ οὐρανὸ, στ' ἄφυλλα πάρκα,
στὴ βάση τους, ἀνάμεσα στὰ χόρτα ποὺ σαπίζουν,
μεστοὶ ἀθυμῖα θὰ στηλωθοῦν οἱ Πρίαποι ποὺ κρῶνουν.

Τότε, ὦ κατάμμορφή μου, στῆς φωτιᾶς μας καθησμενοὶ
τῶν ἄλικων τὸ φούντωμα δαυλῶν ποὺ κροταλίζουν,
τρίσβαθα στὶς μισάφαντες ἀνάμεσα τὶς μνήμες,
τῆ γῆς τὴν πράσινη, τῆ γῆς θὰ ἰδοῦμε τὴ γαλάζια,

Τῆ γῆς τὴν πράσινη, ξανθειά, μαβειά, ροδοβαμμένη,
ποὺ θροεῖ τ' ἀνάλαφρο νερὸ στὴ σύναξη τῶν σχοίνων,
ποὺ, ἀπάνωθε ἀπ' τὰ δλόσγουρα χαμόδεντρα, ἀναδίνει
τοῦ φαλακροῦ βουνοῦ, καθὼς κακὸ σημάδι, ἡ μύτη.

Θὰ καμαρώσωμε γερά, λευκά, ξανθὰ τὰ βώδια
τ' ἀλέτρια νὰ τραβοῦν, καθὼς σὲ τροπικὴ ἀτμοσφαῖρα,
τὴ γριούλα τὴ ραιβόποδη στὸ γέρικο γεφύρι,
τὸν ἔκφυλο ἔφηβο μὲ τὶς γλυκειᾶς του τὶς φοβέρες.

Κ' ἔτσι θὰ ξαναζήσωμε τὴν πρωτινὴ μας μέθη,
τὶς ὄλβιες θ' ἀναστήσωμε, τὶς κουρσεμμένες ὥρες,
πάλι θὰ μᾶς εὐφράνουν τὰ φιλιὰ μας, τ' ἀλλαγμένα
μὲς στὸν ἀγρό, βαμμένον στὸ χρυσάφι, στὸ σμαράγδι.

Ἄ ! μὴν ἀκούοντας τὴ φωνὴ τῆς περγελάστρας μοίρας
κι' ἀφήνοντας τὸ λογισμὸ στὴ μέθη τῆς χιμαίρας,
δὲν μοῦ βολεῖ νὰ στοχαστῶ πὼς τὸ πικρὸ τ' αὐλάκι,
σὲ λίγην ὥρα, ἀνάμεσα θὰ τρέξῃ ἀπ' τὴν καρδιά μας.

(Les Syrtes)

FUNERAILLES

ΦΩΝΕΣ ΣΤΟ ΓΥΡΙΣΜΟ...

Φωνὲς στὸ γυρισμὸ, φωνὲς λικνίστε μας, λικνίστρες !
Ἄντιφωνα τρεμόβουα τῶν διαβατικῶν πραγμάτων,
κουδούνισμα στὰ τρίστρατα ἀπ' τὸ ρυθμικὸ γλωσσίδι !
—Φωνὲς στὸ γυρισμὸ, φωνὲς λικνίστε μας, λικνίστρες !

Φίλτρα καὶ σεῖς, ζαλίστε μας ξανά, πρωτινὰ φίλτρα !
μῦρα, ἀπὸ σκλάβους θησαυροὺς μαλλιῶν μέσα κλεμμένα,
σάορες λιβάνι αὐτούσιες, μοσκοσάρκες, μοσκοχειλία !
—Φίλτρα καὶ σεῖς, ζαλίστε μας ξανά, πρωτινὰ φίλτρα !

Στὸν ὄρθρο τὸν χειμερινὸ κι' ἀνήλιο, ὁ σκορδαλὸς
στὸν ὄρθρο τὸν χειμερινὸν ὁ σκορδαλὸς σωπαίνει.
—Φωνὲς στὸ γυρισμὸ, φωνὲς λικνίστε μας, λικνίστρες !

Παρμένα εἶναι τὰ κρῖνα ἀπ' τὸ περβόλι, οὐδὲ πιά ρόδα
πλάι στὰ νερά, τ' ἀλλόκοτα νερά, πιά οὐδὲ γεράνια.
—Φίλτρα καὶ σεῖς, μεθῆστε μας ξανά, πρωτινὰ φίλτρα !

(Les Cantilènes)

(Μετὰφραση)

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

HEINE

CHILDE HAROLD*

Μιά μεγάλη, μαύρη βάρκα
Πένθιμα λοντοπορεῖ.
Ἄφωνα, μαυροντυμένοι
Τὴ φυλᾶν νεκροφρουροί.

Ὁ νεκρὸς ποιητὴς κεῖ μέσα
Μὲ τὸ πρόσωπο τὸ ἀγνό,
Στρέφει τὰ γλανκά του μάτια
Πάντα πρὸς τὸν οὐρανό.

Μιᾶρρωστη ξανθιά, λές, κραίει
Μὲς στὰ βάρη, ἀπ' τὸ νερό,
Καὶ τὸ κύμα σπάει στὴ βάρκα
Σὰν παράπονο πικρό.

(Μετὰφραση)

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

*Ρομάντσα στὸ γυρισμὸ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοῦ νεκροῦ ποιητῆ Μπάυρον

LORD BYRON

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΣΜΑ ΤΟΥ "ΔΟΝ ΖΟΥΑΝ,"

CCXIII

Τριάντα χρονῶ ! Καὶ τὸ κεφάλι μου ν' ἀσπρίζῃ !
 (Τί θά'νε στὰ σαράντα ὅταν θὰ φτάσω ;
 Σκέπτομαι μιὰ περούκα τὶ θ' ἀξίζῃ !)
 Τὸ θέρος τῆς ζωῆς μου νὰ ξοδιάσω
 Βιάστηκα σάν ὁ Μάης γι' ἄλλους ἀνθίζει.
 Καμιὰ διάθεση πιά νὰ ξαγοράσω
 Τὴν πού, ἀδιάφορα τὴ σκόρπισα, ζωὴ μου,
 Δὲν εἶν' ἀνίκητη, ὡς ἐθάρρενα, ἡ ψυχὴ μου.

CCXIV

Ποτὲ—ὦ ποτὲ πιά ! Ποτὲ πιά ἐμένα
 Ἡ δροσιὰ τῆς καρδιάς θὰ μὲ νοτίσῃ,
 Πού ἀπ' ὅσα θωρᾶς γύρω ὀλανθισμένα
 Ἦξερε πρὶν τὸ μέλι νὰ τρυγήσῃ,
 Στὸν κόρφο μου νὰ τῶχῃ σοδιασμένα,
 Θαρρεῖς ἐκεῖνα πὼς τῶχανε γενήσῃ ;
 Ἄλῃ ! Αὐτὴ τὴ χάρη ἐντός μου βροῖκα
 Τοῦ ἀνθοῦ διπλὴ νὰ γέβουμαι τὴ γλύκα.

CCXV

Ποτὲ—ὦ ποτὲ πιά ! Ποτὲ, καρδιά μου,
 Δὲ θᾶσαι ὁ κόσμος σὺ γιὰ μένα καὶ τὸ πᾶν !
 Σὰ μιὰ φορὰ ! Τώρα ἓνα πρᾶμα χωριστά μου
 Κι οὔτε τὸ κρῖμα κ' ἡ εὐλογία μου—Ὅλα πᾶν
 Ἄγριστα—κι ἡ ὄνειροφαντασιά μου—
 Κι ἀναίσθητα οἱ παλμοὶ σου ἐσὲ χτυπᾶν !
 Στὸν τόπο σου τώρα μιὰ στάλα κρίση
 Ἦρθε, ποιὸς ξέρει πὼς ! νὰ κατοικήσῃ !

CCXVI

Πᾶνε κ' οἱ μέρες τῆς ἀγάπης· ποτὲ πιά
 Σάν ἄλλοτες δὲ θὰ νὰ μὲ τρελάνῃ
 Κόρης, γυναίκας κἄν μιᾶς χήρας ἢ ἑμορφιά !
 Πᾶει ἡ ζωὴ πού μιὰ φορὰ εἶχα κάνει·
 Κι ἂνταπόκριση ἢ δειλὴ μὲ μιὰ καρδιά.
 Κ' οὔτε κρασί πιά δὲ θὰ μὲ γλυκάνει.
 Κέτσι θαρῶ πὼς γεροντίστικη ἄμαρτία
 Θὰ διαλέξω τὴ φιλοζωηματία.

CCXVII

Τὸ εἶδωλό μου τὸ παλιό, ἢ Φιλοδοξία,
 Συντρίφτη μπρὸς στὴ Λύπη, στὴ Χαρά,
 Κι αὐτὲς οἱ δυὸ μάφισαν μόνῃ ἀξία
 Νὰ συλλογιέμαι μόνον θλιβερά,
 Τὴ νιότη πὼς ἀσώτεψα—τὶ κρῖμα !
 Σὲ πάθη τὴν καρδιά, τὸ νοῦ σὲ ρίμα.

CCXVIII

Ποιὸς ὁ σκοπὸς τῆς Φήμης ; Νὰ γεμίσῃς
 Λίγες σελίδες τοῦ ἀββαίου χαρτιοῦ !
 Ἄλλοι θαρροῦν πὼς εἶνε τὸ ν' ἀγγίξῃς
 Τὴ νεφοσκεπάστη κορφὴ κάπιου βουνοῦ.
 Γι' αὐτὴ ζοῦνε, σκοτώνουνε κ' ἐπίσης
 Καίει τὸ φῶς τὶς ὥρες τοῦ μεσονυχτιοῦ
 Ὁ ποιητὴς, νᾶχῃ σάν λείψῃ τὸ κορμί του
 Τῶνομα καὶ μὴ ἄστεία προτομὴ του !

CCXIX

Τεῖνε τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἐλπίδα ; Ὁ Φαραὼ
 Ὁ Χέωψ ἔχτισε, μὲ μόνῃ του φροντίδα
 Νὰ μένῃ αἰώνια τῶνομά του σεβαστὸ
 Κ' ἡ μούμια του τὴν πρώτη πυραμίδα.
 Μὰ ἦρθαν οἱ τυμβωρούχοι μὲ καιρὸ
 Καὶ σηκώσαν τῆς κάσας τὰ σανίδια.
 Ἔτσι, ποιά ἐλπίδα ἐσὺ νᾶχῃς κέγῳ
 Ἄφοῦ δὲν ἔμεινε ἴχνος τοῦ Φαραῶ ;

CCXX

Μὰ ἐγὼ πού νὰ φιλοσοφῶ συχνὰ μὲ πιάνει,
 Λέω στὸν ἑαυτό μου. « Ἄλῃ σου ! Ὅ,τι
 Γεννιέται δῶ στὴν γῆ εἶνε νὰ πεθάνῃ
 Κεῖσαι χορτάρι γιὰ τοῦ χάρου τὸ δρεπάνι.
 Δὲν πέρασες καὶ ἄσκημα τὴ νιότη
 Κι ἄλλῃ νᾶχῃς θᾶφευγε σάν τὴν πρώτη.
 Γι' αὐτὸ τὴν τύχη εὐλόγα τὴν καλὴ σου.
 Κέχῃ τὸ νοῦ σου στὴ «Γραφὴ» καὶ στὸ πουγγί σου »

CCXXI

Πρὸς τὸ παρόν, ὦ φίλοι μου ἀναγνώσται,
 Καὶ φίλιτατοὶ μου ἀγορασταί· ὁ ποιητὴς σας
 Σᾶς χαιρετᾷ· λοιπὸν τὸ χέρι δόστε
 Καί, ὠρβουάρ ! θὰ ξανασιμῶ, λέω, μαζί σας
 Ἄν θέτε· ἂν ὄχι, δὲ θὰ κάνω ὥστε
 Νὰ γίνω ἀνάξιος τῆς ὑπομονῆς σας
 Πιο πέρα κι' ἀπ' αὐτὸ τὸ ποίημά μου.
 Ὡ ν' ἀκλουθοῦσαν κι' ἄλλοι τὸ παράδειγμά μου !

CCXXII

«Φύγε, μικρὸ βιβλίον, ἀπὸ τὴν μονάξια,
 Σὲ ρίχνω ἀπάνω στὰ νερά ! Ἄ στοὺς καλὸ !
 Κι ἂν εἶνε, ὡς τὸ ἐλπίζω, ἡ τύχη σου ἀξία,
 Ὁ κόσμος θὰ σὲ βρῇ μετὰ καιρὸ ! »
 Ὅταν διαβάζεται ὁ Σούθεϋ κέπίσης ;
 Ὁ Γουόρδσογγορδ πὼς ἐσὺ νὰ μὴν ἐλπίσης ;
 Τοῦ Σούθεϋ εἶν' οἱ πρῶτοι τοῦτοι στίχοι.
 Γιὰ τὸ θεὸ ! Τέτοια ὑποψία νὰ μὴ μοῦ τύχῃ !

ΝΙΚΟΣ ΑΑ'Ι'ΔΗΣ

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ

Ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ βήματα ὡς τὸ τέλος κινεῖται στὸ προσκήνιον τῆς ζωῆς. Γιὰ θέσῃ τόσο περίθλεπτη τίποτε δὲν τοῦ λείπει. Εἶναι εὐγενής, πλούσιος, ὡραῖος, προικισμένος μ' ἕνα ἀπ' τὰ ἰσχυρότερα καὶ πρωτοτυπώτερα ποιητικὰ ταλέντα τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ἡ Μοίρα γιὰ τὸν ἐδωκεν δὲν ἔκανε ἐλιγμούς, δὲν πῆγε ἐμπρὸς καὶ πίσω, διστακτικὴ καὶ ἀναποφάσιστη, ὡς ποὺ τὸν βρεῖ, ἀλλὰ μὲ τὴν πιὸ ἀδιάσπαστη κίνησιν, σὰ νὰ μὴν ἦτο δυνατὸν νὰ συμβεῖ ἀλλέως, τὸν βρήκε ἀπ' εὐθείας, τὸν βρήκε καὶ δὲν τὸν ἀφῆκε οὔτε στιγμήν πιά. Τὴν δόξα τὴν κατακτᾷ, ὅπως ὁ Ναπολέον τὸ αὐτοκρατορικὸ στέμμα, ὅπως ὁ Καζανόβας τὶς γυναῖκες, βίαια καὶ τελειωτικά, καὶ ὁ ἔρωσ, σ' ὅλην τὴν ζωὴν, τοῦ χαμογελαῖ μὲ τὰ γλυκύτερά του χαμόγελα, τὸν ραίνει μὲ τὰ πιὸ βαρύνοντά του λουλούδια. Βέβαια θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι πολὺ εὐνοημένος ἀπ' τοὺς Θεοὺς, ὁ ἀνθρωπος, ποὺ ἐγένετο μὲ τ' ὄνομά του, ὁλοκληρὸν αἰῶνα, καὶ τὶ αἰῶνα, τὸν δέκτο ἔνατος, τὸν αἰῶνα τοῦ Μπωντλαίρ καὶ τοῦ Πόε, τοῦ Δοστογιέφσκι καὶ τοῦ Σταντάλ. Στὰ χρόνια ποὺ ζοῦσε, χρόνια τοῦ Σέλει καὶ τοῦ Σατωβριάνδου, τοῦ Γκαίτε καὶ τοῦ Γουώλτερ Σκότ, μόνον μὲ τὸν Ναπολέοντα τὸν παρέδαλλαν, καὶ ὅταν ἀπέθανε τοῦ ἔδωκαν τὸν ὑπέρτατο τίτλο, τὸν ὀνόμασαν βασιλεῖα τῶν Ρωμαντικῶν!

Τὸν τίτλο αὐτὸν τὸν κρατεῖ ἕως σήμερα καὶ ἴσως γιὰ πάντα τοῦ μένει. Ὁ Βύρων ἀνήκει σὲ δύο αἰῶνες, στὸν 18ον καὶ 19ον, καὶ περισσότερο, παρ' ὅτι κοινῶς πιστεύεται, στὸν 18ον, τὸν αἰῶνα τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Ρουσσώ, παρὰ στὸν 19ον, τὸν αἰῶνα τοῦ Οὐγκώ καὶ τοῦ Πούσκιν. Δύο ἐποχὲς τὸν ἐγέννησαν, δύο ἐποχὲς τὸν ἐμόρφωσαν, ἀλλ' εἶναι τόσο χαρακτηριστικὸς γιὰτὶ βρίσκεται στὸ μεταίχμιον, στὴν ἀδιόρατη ἐκείνη καμπύλη ποὺ ἐνώνει μίαν ἐποχὴν μὲ μίαν ἄλλη. Προπαντὸς εἶναι παιδί τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῶν φιλοσόφων ποὺ τὴν προετοίμασαν. Στὴν Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ὀφείλει τὶς ἰδέες του, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἦθος του, τὸν τόνο τοῦ ἔργου του. Ἀπὸ ποῦ θ' ἀντλοῦσε, ἂν ὄχι ἀπ' αὐτήν, τόσο ἔντονη, τὴν μοναδικὴν φιλελεύθερη πνοήν, ποὺ ἀκατάπαυστα πνέει στὸ ἔργο του, ποὺ ἔδωκε φτερά στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του, καὶ τὸν ὠδήγησε στὸν ὡραιότερο θάνατο, τὸν θάνατο γιὰ τὴν ἐλευθερία;

Γόνος παλαιᾶς ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας, τὸν πατέρα του, ἕναν γυναικᾶ ποὺ σπατάλησε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὴν περιουσίαν του, ἐλάχιστα τὸν ἐγνώρισε ὁ Βύρων.

Τὴν μητέρα του τὴν ἐγνώρισε περισσότερο, καλλίτερα ὅμως νὰ μὴν τὴν ἐγνώριζε καθόλου, γιὰτὶ ἦταν μιὰ γυναίκα ἀλαζωνικὴ καὶ σφιγμένη, σχεδὸν τρελή, ποὺ φαρμάκωσε μὲ τὴν κακίαν της, τὰ πρῶτα τοῦ χρόνου. Ἄν μὲ

περιφρόνησι καὶ εἰρωνία συχνότερα παρὰ μὲ ἀγάπην καὶ συμπάθειαν μιλεῖ στὸ ἔργο του γιὰ τὶς γυναῖκες ὁ Βύρων, τοῦτο κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται στὸ ὅτι τοῦ ἔλεψε ἡ τροφερὰ καὶ ἡ καλοσύνη, μὲ τὶς ὁποῖες μᾶς περιβάλλει, καθὼς μὲ δύο πανάχαρτα φτερά, ἡ μητέρα.

Στὸ σχολεῖο, καθὼς οἱ περισσότεροὶ καλλιτέχναι, δὲν διεκρίθη. Ἦτο μαθητὴς ἀκηρὸς, ἀπειθάρχητος, ὄλος καπρίτσια, τρομερὰ ὑπερήφανος γιὰ τὸν τίτλο του. Πολλὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτήρος του ποὺ βρίσκονται καὶ στὸ ἔργο του—ὁλόκληρος ὁ Βύρων δὲν βρίσκεται στὸ ἔργο του;—ἐκδηλώνονται ἀπὸ τὴν παιδικὴν τοῦ ἡλικίαν ἀκόμα. Εἶναι ὀρμητικὸς στὶς πράξεις του, ρητορικὸς στὴν ἐκφρασί του, σατυρικὸς στὴ διάθεσιν. Ὅλους τοὺς σατυρίζει, συμμαθητὰς καὶ διδασκάλους, καὶ ἡ σάτυρα αὐτὴ εἶναι σὰ μιὰ πράσκησις γιὰ τὴν μεγάλην σάτυρα ὅλου τοῦ κόσμου ποὺ θὰ κάνει ἀργότερα στὸν «Ντὸν Ζουάν». Ἀπὸ μικρὸς ἀγαπᾷ τὴν ἀσκήσιν τοῦ σώματος, τὰ σπόρ, καὶ ἰδίως τὴν ἵππασίαν καὶ τὸ κολύμπι. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ ἐξακολουθήσει νὰ ἐπιδίδεται στὰ σπόρ, ἀλλ' ὄχι πιά τόσο ἀπὸ ἀγάπην ὅσο ἀπὸ ἀνάγκην. Εἶχε τάσιν νὰ πηγαίνει καὶ φιλάρεσκος καθὼς ἦταν προσπαθοῦσε μὲ κάθε μέσο, καὶ φυσικὰ πρωτίστως μὲ τὰ σπόρ, νὰ τὴν καταστείλει. Καλὰ, ποὺ ἔκαμνε! Γιὰτὶ ποῖος μπορούσε νὰ φαντασθεῖ κοιλαρὰ τὸν ὡραῖον Βύρωνα; Στὰ λύκειον τοῦ Χάρρου καὶ τοῦ Κιάμπριτζ ὅπου ἐφοίτησε καὶ ἀργότερα ἕως ὅτου ἐνηλικιωθεῖ καὶ φύγει ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, περᾶ ἀπ' ὅλα τὰ στάδια τῆς ἐκκεντρικότητος ἑνὸς νέου Ἀγγλοῦ ἀριστοκράτου, πληρῶναι καὶ αὐτὸς τὸν φόρο τοῦ στὸν «ὁρεττανισμό». Κάνει τὸν δανδὴ καὶ τὸν ἐκκεντρικόν, ἐπιδίδεται στὴν χαρτοπαιξίαν καὶ στὴν οἰνοποσίαν, στὰ σαρκικὰ ὄργια. Διάβολο, νέος ἦταν καὶ ἀρτιμέλης, πλούσιος καὶ ὡραῖος, γιὰτὶ δὲ θὰ γλεντοῦσε; Ἄπειροι εἶναι οἱ ἐκκεντρισμοὶ του. Συναναστρέφεται ἕναν πυγμαχόν, ἕναν χοροδιδάσκαλον, ἕναν ἀοιδόν καὶ ἕναν κλόουν, θέλει νὰ συστήσει ἕνα τάγμα τὸ «τάγμα τοῦ Βύρωνος» ἀπὸ μαύρους καθαλλάρηδες ποὺ νὰ γυρίζουν τὸν κόσμον εἰς ἄγρην περιπετειῶν. Ἀλλὰ δὲν κάνει μόνον τὸν ἐκκεντρικόν. Κάνει καὶ τὸν μισάνθρωπον, τὸν «μπλαζέ», ἐκείνον ποὺ ὅλα τὰ δοκίμασε καὶ ὅλα τὰ ἐβάρεθη. Ἀρνεῖται τὴν ζωὴν καὶ ζητεῖ τὴν μόνωσιν, ἀπ' τὰ δεκαεννέα τοῦ χρόνου! Τί πόζα! Ἴσως ὅμως καὶ νὰ μὴν ἦταν ὁλοσδιόλου πλαστὰ, στὸν Βύρωνα τοῦλάχιστον, ἂν ὄχι καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους Ρωμαντικούς, τὰ αἰσθήματα αὐτά. Ποῖος ξέρει, τί ἐκρυβε ἡ ψυχὴ του, στὰ βάθη τῆς! Στὴν μόνωσιν ποὺ ἐπιζητεῖ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲν ξεκουράζεται μόνον ἀπὸ τὴν ἀφόρητη ἀνία ποὺ τοῦ προκαλεῖ ὁ κόσμος, ἀλλὰ καὶ βρίσκει καιρὸν νὰ καλλιεργηθεῖ. Διαβάζει ὄχι μόνον φιλολογικὰ ἀλλ' ὅλων τῶν εἰδῶν συγγράμματα, ἱστορικὰ, γεωγραφικὰ, περιγραφικὰ ταξιδιῶν περιηγητῶν σὲ μακρινὰς χώρας. Τὴν περισσότερο ὅμως ὥρα ἀφιερώνει στὴν ἀνάγνωσιν ἐρωτικῶν μυθιστορημάτων. Κυριολεκτικῶς καταβροχθίζει ὅλα τὰ γνωστὰ, ἀρχαῖα, ἀλεξανδρινὰ καὶ βυζαντινὰ, καὶ νεώτερα μυθιστορήματα. Ἀπ' τὴν

ἀνάγνωση αὐτῆ καὶ ἀπ' τῆ φυσικῆ του κλίση, βγαίνει ἓνα ἔργο, τὸ πρῶτο του, ἡ λυρική συλλογὴ «Ὁρες Σχολῆς». Στὶς «Ὁρες Σχολῆς», ὁ Βύρων ὁμνεῖ τὶς ἄγριες ὁμορφιὰς τῶν βουνῶν τῆς Σκωτίας, τὶς πρῶτες του ἀγάπες, τὴν δόξα τῶν σιδηρόφρακτων προγόνων του ποὺ εἶχαν πολεμήσει μὲ τὸν Γουλιέλμο τὸν Κατακτητὴ καὶ εἶχαν πάρει μέρος στὶς Σταυροφορίες.

Πρῶτα σκιρτήματα τῆς καρδιάς ἐμπρὸς στὴ φύση καὶ στὴ γυναίκα, παιδικὲς ἐντυπώσεις, νὰ ἀπὸ τί ἀποτελεῖται ἡ πρώτη συλλογὴ τοῦ Βύρωνος. Θὰ περνοῦσε ἐντελῶς ἀπαράτηρητη, καὶ δικαίως γιατί δὲν ἔχει κανένα προσωπικὸ τόνο, ἐὰν ἓνας συμμαθητῆς του, εὐγενῆς κί' αὐτός, ἀπὸ φθόνου ἢ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία ἴσως νὰ δοκίμασθῆι στὴν κριτικὴ, δὲν ἔγραφε μιὰ δριμυτάτη ἐπίκριση, στὸ σπουδαιότερο περιοδικὸ τῆς ἐποχῆς, τὴν «Ἐδιμβούργειον Ἐπιθεώρησιν». Μεγάλῃ προσβολῇ γιὰ τὸν Βύρωνα ὁ ὁποῖος δὲν ἐκατάπινε προσβολές. Ἔπρεπε ν' ἀπαντήσῃ, καὶ ὄχι μὲ ἄρθρο ἀλλὰ μὲ δλόκληρο τόμο. Κάθεται ἀμέσως καὶ σκαρώνει μιὰ τρομερὴ σάτυρα. Τὴν τιλοφορεῖ «Ἄγγλοι Βάρδοι καὶ Σκῶτοι Κριτικοί» καὶ τῆς δίνει δρόμο. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἦταν ἀπίστευτη. Σ' ἓναν μῆνα ἐξαντλεῖται ἡ πρώτη ἐκδοσις. Ἐπακολουθοῦν ἄλλες τρεῖς ποὺ γίνονται καὶ αὐτὲς ἀνάρπαστες—καὶ μόνον ἡ πέμπτη δὲν βλέπει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βύρωνος ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ μετανοεῖ γιὰ τὸ ἔργο του, ἔργο, καθὼς τὸ ἔχαρκτηρίσει ὁ ἴδιος, «ἄτοπου θυμοῦ καὶ τυφλῆς ἐμπαθείας». Στὸ ἔργο αὐτὸ ἐντούτοις ποὺ ἐπέτυχε τόσο γιατί ἐπήγαξε ἀπ' τὸ μῖσος, —καὶ ὁ Βύρων ἤξευρε νὰ μισεῖ (εἶ γκοῦντι χεῖτερ τὸν ἀποκαλοῦσαν)—καὶ ἀπὸ τῆ σατυρικῆ διάθεσιν, —καὶ ἦτο πρὸ παντὸς σατυρικὸς ποιητῆς ὁ Βύρων, ὀφείλει ὁμεγάλος Ἄγγλος τυραννομάχος, τὸ πρῶτο χαμόγελο τῆς Δόξας. Ἐκτοτε ἡ δύσκολη θεὰ δὲν ἔπαυσε οὔτε στιγμὴ νὰ τοῦ ἐπιδαφιλεύει τὴν εἴηνοιά της. Τὴν εἶχε διὰ παντὸς κατακτῆσει.

Σὰν Ἄγγλος ποὺ ἦταν ὁ Βύρων, εἶχε καὶ αὐτὸς μέσα του τὸ μικρόδιο τῆς περιηγήσεως. Ἔτσι μόνον ἐξηγεῖται πῶς μιὰ μέρα στὰ καλὰ καθούμενα, ἀφήκε τὴν πατρίδα του «χωρὶς δυσαρέσκεια καὶ χωρὶς μεγάλη ἐπιθυμία νὰ τὴν ξαναἰδῆ» καὶ ἄρχισε τὶς περίφημες περιπλανήσεις του ἀνὰ τὸν κόσμον, ποὺ ἦταν μόνον μὲ τὸν θάνατό του μοιραῖο νὰ τελειώσουν.

Εἶχε πληξεί τάχα στὴν Ἀγγλίαν, τὸν τραβοῦσε ἡ Ἀνατολὴ γιατί ἔλπιζε νὰ ὁρῆ ἐκεῖ νέους ἀνθρώπους, νέα θέματα ποιητικὰ, νέες ἐντυπώσεις, ποὺ μὲ τὸν κίνδυνον καὶ τὴν περιπέτεια θὰ ἐτόνωναν τὴν πάντα ἀνήσυχη καὶ εὐκολοκοῦραστη ψυχὴ του, καὶ θὰ τὴν ἔκαμναν νὰ σκιρτήσῃ ἀπὸ ἓναν ἄγνωστο πηλμὸ, ἢ μήπως γιατί αἰσθανόταν, ὅπως λέγει στὸν «Τσαίλντ Χάρολντ» ὅτι ἦταν «πολίτης τοῦ κόσμου γιὰ τὸν ὁποῖον ὅλες οἱ χῶρες εἶναι τὸ ἴδιο ;» Ὅπως καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἀπὸ τῆ στιγμὴ ποὺ ἐγκαταλείπει τὴν Ἀγγλίαν, μετὰ τὴν μᾶλλον ἀποτυχημένην παρουσίαν του εἰς τὴν Βουλὴ τῶν Λόρδων, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς ἐκ τοῦ τίτλου του ἀνῆκε, μπορεῖ νὰ

πεῖ κανεὶς ὅτι ἀρχίζει ἡ πραγματικὴ ζωὴ τοῦ Βύρωνος, μιὰ ζωὴ γεμάτη κίνηση καὶ λάμψη, σκάνδαλα, θόρυβος, ἔρωτα καὶ περιπέτειες. Διασχίζει μεγάλο μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ καταλήγει στὴν Ἀλβανία καὶ στὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀλβανοὶ τὸν ὑποδέχονται σὰν βασιλέα καὶ βρίσκει τοὺς Τούρκους εὐθεῖς καὶ εἰλικρινεῖς. Ἄλλ' ἢ Ἑλλάς τὸν ἐνθουσιάζει. Τὴν περιέρχεται ὅλην ἐκττασιαζόμενος ἐμπρὸς στὸ κάλλος τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐρειπίων της.

Ἡ τύχη τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ δὲν τὸν ἀφήνει ἀσυγκίνητον. Τὴν κακομοιριά του τὴν ἀποδίδει στὴ δουλεία καὶ ὄχι σὲ φυσικὴ παρακμῆ. Ἡ κακομοιριά αὐτὴ ὅμως ὅταν τὴν συγκρίνει μὲ τὸ ἀφθάστου μεγαλείου ἑλληνικὸ παρελθόν τὸν γεμίσει ὀδύνη. «Ποῦ εἶναι, ἀναφωνεῖ, οἱ μεγάλοι σου πολῖται, οἱ ἡρωϊκὲς ψυχές σου, Ἀθήνα; Στὰ ἐρειπία σου φτερουγίζει ὁ χλωμὸς ἴσκιος τῆς αἴγλης σου».

Καὶ ἀπευθυνόμενος στοὺς νέους Ἑλληνας λέγει: «Ὅποιος θέλει νὰ ἐλευθερωθῆ πρέπει μὲ τὰ ἴδια του χέρια νὰ συντρίψῃ τὶς ἀλυσίδες του».

Ἡ Ἑλλάδα στὴν ὁποίαν μένει ἓνα περίπου χρόνον, τοῦ ἐμπνέει μαζί μὲ τὴν Ἰσπανία καὶ τὴν Πορτογαλία τὰ δύο πρῶτα μέρη τοῦ «Τσαίλντ Χάρολντ». Γιὰ νὰ τὰ τυπώσῃ ἐπιστρέφει στὴν Ἀγγλίαν, τὰ τυπώνει, γνωρίζει τὴν δόξα ὅσον κανεὶς σύγχρονός του, γίνεται ὁ ἀνθρώπος τῆς ἡμέρας, παινοδογαίνει στὰ ἀριτοκρατικώτερα σαλόνια τῆς Λόντρας, ὅλες οἱ Ἀγγλίδες τὸν ἐρωτεύονται, κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἐδουάρδους, τοὺς Γεωργίους ἢ τοὺς Ἐρρίκους, βασιλεῖς τότε τὸν κομπλιμεντάρει σ' ἓναν χορὸ, κάνει νὰ ὠχριάται καὶ αὐτὸς ὁ ἀστὴρ τοῦ Μπροῦμμελ, ἀστὴρ πρώτου μεγέθους, παντρεύεται, χωρίζει, γυναῖκες τοῦ προτείνουν νὰ φύγουν μαζί του, δημιουργεῖ σκάνδαλα, ξεθεύει τὰ χρήματά του καὶ κατορθώνει τέλος ἀντὶ τῆς ἀρχικῆς λατρείας νὰ ἐπισύρει τὴν μῆνιν ὄλων. Μόνον μονομαχίες δὲν ἔκανε, ἴσως διότι εἶχε ἤδη εἰσέλθει εἰς τὴν ζωὴ, ἐνῶ, ὁ Σταντὰλ εἰδικὸς εἰς τὸ ζήτημα, συνιστᾷ νὰ κάνουμε τὴν εἰσοδὸ μας στὴ ζωὴ, μὲ μιὰ μονομαχία. Τὸ 1816, ξαναφεύγει ὀριστικῶς αὐτὴ τῆ φορά, ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν. Περνᾷ λίγο καιρὸ, στὴν Ἑλβετία, τὸν ὑπόλοιπον, ἐπὶ τὰ χρόνια, στὴν Ἰταλία (Μιλάνο, Βενετία, ἰδίως Βενετία, Ραβέννα, Πίζα, Λιθοῦργο, Τζένοβα) καὶ τέλος ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα ὅπου μετὰ ὀκτάμηνον διαμονὴν πεθαίνει στὸ Μετολόγι. Σ' ὅλο τὸ διάστημ' αὐτὸ εἰργάσθη, παρ' ὅλους τοὺς ἐρωτικὸς του δεσμούς, τὰ ταξιδιά του, τὴν συμμετοχὴν του στὸν καρβοναρισμὸ καὶ στὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, τὴν ἐπίδοσίν του στὰ σπῶρ καὶ τὴν ἀρετὰ κοσμικῆ ζωῆ του, σχεδὸν ἀκατάπαυστα. Ἐγραψε εἰκοσιπέντε καὶ περισσότερα ἴσως ἔργα, δράματα, λυρικοδραματικὰ καὶ ἐπικολυρικὰ ἰδίως, ὅλα ἐκτενῆ, τὸ μεγαλειότερον τῶν ὁποίων, ὁ Δὸν Ζουάν ἀποτελεῖται ἀπὸ 17 χιλ. περίπου στίχους! Γόνιμοι καὶ εὐκολογράφοι ἦσαν ὅλοι οἱ Ῥωμαντικοί, ἀλλὰ κανεὶς, ἐκτὸς ἴσως τοῦ Σέλει μόνον, ὅσον ὁ Βύρων.

Τὰ ἔργα τοῦ Βύρωνος εἶναι ὅλα σχεδὸν ἀκραιφνῶς λυρικά. Μέσα των βρίσκεται αὐτούσιος ὁ ποιητής, στὴ διάθεση καὶ τὸν τόνο, στὰ πρόσωπα καὶ στὴς περιγραφές, στὸ σαρκασμὸ καὶ στὸ πάθος, στὴν ἔπαρση καὶ στὴ μελαγχολία, στὸ μῖσος τῶν τυράννων καὶ στὴν ἀγάπη τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀνάμεσα των ἔζησαν κάποτε λαοὶ ἔνδοξοι καὶ μεγάλοι. Οἱ τύποι του ἔχουν τὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτήρος του. Εἶναι ἀλαζωνικοὶ, ἀντάρτες, μισάνθρωποι, περιφρονηταὶ καὶ σαρκασταί, ὕλισται καὶ ἄθεοι. Τούς λυγίζει ὅλους τὸ βῆρος ἐνὸς πόνου αἰνιγματικοῦ καὶ ἀναδίνουν μιὰ σαγηνευτικὴ ἀδαμάντινη ἐωσφορικὴ λάμψη.

Ἡ μυστηριώδης ἐμφάνισίς των, τὰ λόγια των καὶ ἡ σιωπὴ των, τὰ κινήματα καὶ οἱ πράξεις των, κάνουν κάποια ἐντύπωση στὴν ἀρχή, ἀλλὰ γρήγορα βλέπει κανεὶς ὅτι εἶναι ρηχοὶ καὶ κούφιοι, ρητορικοὶ καὶ μελοδραματικοὶ, σκιδώδη ἀνδρείκελα τοῦ τὰ πάει ἐδῶ καὶ κεῖ ὁ ποιητής. Τί εἶναι ὁ Μάμφρεντ, ὁ Λάρας, ὁ Γκιουόρ, ὁ Κουρσάρος; Ἀπὸ τί ὑποφέρουν; Ἀπὸ τ' ἄμετρα ὄνειρά των τοῦ μόλις στηθεῖν τὰ συνεπαίρνει σὰν χάρτινο πύργο ὁ κακὸς ἀέρας τῆς πραγματικότητος, ἢ ἀπλῶς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχουν καὶ δὲν μποροῦν μόνοι των νὰ λυτρωθεῖν ἀπὸ τὸ πρῶτο καὶ μεγαλύτερο κακόν, τὴ ζωὴ, ἀν καὶ σφοδρὰ τὸ ἐπιθυμοῦνε; Πολὺ δύσκολο, σχεδὸν ἀδύνατο νὰ καταλάβει κανεὶς. Τὰ λόγια τους εἶναι μπερδεμένα, λὲν καὶ ξελέν, ἄλλοτε ἐμφανίζεται τὸ ἓνα καὶ ἄλλοτε τὸ ἄλλο ὡς κύριον αἴτιον τῆς δυστυχίας των. Ἀπὸ τί ὑποφέρει περισσότερο ὁ Μάμφρεντ; Ἀπὸ τίς τύψεις τῆς αἰμομιξίας, ἢ γιατί βρῖσκει τὴ ζωὴ, ἀνεξαρτήτως τῶν τύψεών του, [αὐτὴ κατ'] ἑαυτὴν, κακὴ; Ἀλλὰ μήπως μπορεῖ κανεὶς ἀπὸ ἄλλες πλευρὰς νὰ συλλάβει τοὺς βυρωνικοὺς ἥρωας; Βρῖσκονται ὅλοι πολὺ ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ κοινὸ ἀνθρώπινο ἐπίπεδο, εἶναι ἐξαιρετικοὶ, μοναδικοὶ, σχεδὸν μὴ ἀνθρώπινοι. Μόνον οἱ ἔρωτές των τοὺς φέρνουν κάπως κοντὰ μας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔρωτές των, δὲν ἔχουν ζέστη καὶ τρυφεράδα. Δὲν ἔχουν τὸν τόνο καὶ τὸν παλμὸ ἐκεῖνον τοῦ γνωρίζουμε ὅλοι καὶ τοῦ τόσο μᾶς συγκινεῖ στὰ ἔργα ἄλλων ποιητῶν. Ὅχι πῶς δὲν ἔχει γλυκεῖα καὶ παθητικὴ, φλογερὴ καὶ ἠδονικώτατη, ἐρωτικὴ λύρα ὁ Βύρων. Μοναδικὰ πλούσιοι εἶναι οἱ φθόγγοι τῆς καὶ τοὺς ποικίλλει μὲ σπάνια μαστροῖα. Ἀλλὰ τῆς λείπουν τῆς λύρας αὐτῆς, μερικοὶ φθόγγοι, ὅχι οἱ λιγώτεροι, οὔτε οἱ λιγώτερο τρυφεροί. Κανένας ἥρωας τοῦ Βύρωνος δὲν κινεῖται μεταξύ μας, στὰ δωμάτια τῶν σπιτιῶν μας καὶ στοὺς δρόμους τῶν πόλεων μας, πονώντας τοὺς πόνους μας, χαϊρόμενος τὴς χαρῆς μας. Τὰ ψυχικὰ των δράματα ἀν καὶ δίνει ἢ μᾶλλον θέλει νὰ δώσει σ' αὐτά, εὐρύτατα πλαίσια μένουν στενά, γιατί δὲν κλείνουν μέσα των παρὰ μόνον τοὺς ἥρωάς του. Τύπους ἀντιπροσωπευτικοὺς δὲν ἔπλασε ὁ Βύρων. Ἐπῆγε νὰ πλάσει καὶ ἴσως εἶχε τὴ δύναμη γιὰ μιὰ τέτοια δημιουργία, ἐνὰν τύπο τοῦ θὰ ἦταν ὀλίγος Ἄμλετ, ὀλίγος Φαούστ, ὀλίγος Μεφιστοφελῆς τοῦ Γκαίτε καὶ ὀλίγος Σατανᾶς τοῦ Μίλτωνος, μὲ κατὶ παραπάνω, κατὶ τοῦ

Λάρα τοῦ Γκιουόρ καὶ τοῦ Κουρσάρου, ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερε. Ὁ Ντὸν Ζουάν, ὁ πληρέστερος, ἀνθρωπινώτερος καὶ ἀντιπροσωπευτικώτερος τοῦ ἴδιου ποιητοῦ ἥρωας, εἶναι ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, ἑλλειπέστερος ἀπὸ ἄλλους ἥρωάς του, τὸν Κάϊν καὶ τὸν Μαμφρέδο, γιατί εἶναι μόνον Μεφιστοφελῆς, λιγώτερος κακὸς καὶ πικρὸς ἀπ' τοῦ Γκαίτε. Ὁ Βύρων ἦταν λυρικός ποιητής καὶ μόνον. Νὰ γιατί δὲν μπόρεσε νὰ πλάσει ἀνθρώπους, ἀλλὰ μόνον σκιδώδη καὶ ρητορικά, ἄβαθα καὶ ἀψυχολόγητα ὁμοιώματα τοῦ ἑαυτοῦ του. Δὲν ἐξελίχθη σὲ βῆθος ὁ ποιητής τοῦ Μάμφρεντ. Πῶς λοιπὸν θὰ ἔπλαθε ἀνθρώπους; Δὲν ὑπάρχει δυσκολώτερο πρᾶγμα ἀπὸ τὸ νὰ πλάσει καὶ νὰ κινήσει κανεὶς ἀνθρώπους μὲ σκέψεις καὶ αἰσθήματα δικά τους, μὲ φυσιογνωμία καὶ κινήσεις, τοῦ νὰ μὴν τίς ἔχουν ἄλλοι, μὲ τόνο καὶ ἀέρα προσωπικό. Εἶναι τὸ ἀνώτερο εἶδος δημιουργίας, γιατί εἶναι ἀληθινὴ ἐμφύχωση. Ὁ Βύρων σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἔμεινε προσκολλημένος στὸν ἑαυτὸ του. Τὸ αἶμα τοῦ τὸ ἐπλούτισε, ἀλλὰ σὲ ἔκταση μόνον. Γνωρίζει ὅλοένα νέους τόπους, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά τους, ἢ γενικὴ κοινωνικὴ του πείρα μεγαλώνει μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ τὸν ἀνθρώπο δὲν μπορεῖ νὰ τὸν συλλάβει σὲ ὅ,τι κύριο καὶ οὐσιαστικὸ ἔχει, αἰώνιο καὶ ἀναλλοίωτο κάτω ἀπὸ ὅλους τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ ἀν τὸν συνέλαβε ἴσως, δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ τὸν ἐκφράσει. Σὲ ὅλα του τὰ ἔργα ἀποδίδει τὰ σχήματα τῶν ψυχῶν, τῶν πραγμάτων καὶ τῶν γεγονότων μᾶλλον, παρὰ τίς ἴδιες τίς ψυχές, τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα. Ποῦ εἶναι τὰ κρυφὰ ἐκεῖνα σκιρτήματα, τὰ πιὸ φευγαλέα συναισθήματα, οἱ σκέψεις καὶ οἱ ιδέες, δλόκληρο τὸ πλούσιο κῶμα τῆς δρώσης ψυχικῆς πραγματικότητος τῶν ἡρώων τοῦ Δοστογιέφσκι, τοῦ Στένταλ, τοῦ Μπαλζάκ; Ὁ Βύρων παντοῦ διηγείται, καὶ στὰ δράματά του ἀκόμη. Ἀδυναμία ἐκφραστικὴ τοῦ δείχνει τὴν βαθύτερη ἀδυναμία του νὰ συλλάβει τὴν σφαιρικότητα τῶν πραγμάτων καὶ ὄχι τὰ ἐπίπεδά των μόνον. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο εἶναι φτωχὸς σ' εὐρέσεις ἐπεισοδίων, στὴν πλοκὴ καὶ λύση τῶν υποθέσεών του, στὴν ψυχολογικὴ ἐξέλιξη καὶ διαγραφὴ τῶν ἡρώων του. Ἡ διαγραφὴ τῶν ἡρώων του, παρ' ὅσα ἀφθονώτατα κα ἀν λέει γι' αὐτοὺς καὶ ὁ ποιητής καὶ οἱ ἴδιοι γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, εἶναι σχηματικὴ. Περιορίζεται στὰ ἔξω. Δὲν προχωρεῖ πρὸς τὰ μέσα. Κατὰ τί ὁ Μάμφρεντ ἔχει ἐξελιχθεῖ ἀπὸ τὴν πρώτη ἕως τὴν τελευταία του ἐμφάνιση; Ἡ Κλεοπάτρα ὅμως τοῦ Σαίξπηρ, μὲ κάθε τῆς λόγο καὶ πλουτίζεται, καὶ τὸν πλουτισμὸ τῆς αὐτὸν τὸν προκαλεῖ εἴτε ἢ ὅλη δρᾶσις τοῦ ἔργου, εἴτε τὰ ψυχολογικὰ δεδομένα τῆς. Δὲν ἐμψυχώνονται μὲ τὴν περιγραφή οἱ ἀνθρωποὶ, ἀλλὰ μόνον μὲ ὅ,τι κάμνουν καὶ λέν, ὑπακούοντας ὄχι στὴν ἀθηλαφὴ θέληση τοῦ δημιουργοῦ των, ἀλλὰ στὴν ἴδια των ζωικὴ παρόρμηση. Ἡ Κλεοπάτρα ὡς ἀνθρώπινος τύπος, ἀφίγησε θέση γιὰ τὸ νέο καὶ τὸ ἀπροσδόκητο καὶ ἔταν ἀκόμη ἔχει τελειώσει τὸ ἔργο. Τόσο πλατειὰ εἶναι καὶ τόσο μέσα τῆς ἔκλεισε ὁ Σαίξπηρ, ὅπως καὶ σ' ὅλους τοὺς ἥρωάς του, τὴν ἀπέραντη ποιικιλία, τὴν ἀκαταστασία καὶ τὴν ἀντιφατικότητα τῆς ζωῆς. Τὴν δημιουργικὴ

του αδυναμία, όχι τὴν δραματικὴν μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν λυρικὴν, ἀπὸ νωρῆς τὴν εἶχε αἰσθανθεῖ ὁ Βύρων, γι' αὐτὸ καὶ τόσο νέος βάλθηκε νὰ ταξειδεύει. Ζητοῦσε στοὺς ξένους τόπους ποὺ πήγαινε νέες ὕλικές καὶ πνευματικὲς εἰκόνες. Τὰ περισσότερα ἔργα του ἔχουν ἥρωας ἀνθρώπους τῆς Ἀνατολῆς καὶ πλαίσια, τὴν θερμὴ καὶ πλούσια μεσημβρινὴ φύση. Εἶχε ἐκπατρισθεῖ βέβαια καὶ γι' ἄλλους λόγους, γιατίι δὲν ἦταν ἀνθηρὴ ἢ οἰκονομικὴ του κατάστασις, καὶ τὸ 1809 ποὺ πρωτόφυγε ἀπ' τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸ 1816 ποὺ τὴν ἀφῆκε γιὰ τελευταία φορά, γιατίι δλόκληρη ἢ ἀγγλικὴ κοινωνία τοῦ εἶχε κηρύξει μπούκοτὰς, ἰδίως μετὰ τὸ διαζύγιό του, γιατίι τέλος εἶχε στὸ αἷμα του μέσα τὸν ἀλητισμό, ἦταν ὅπως λέγει στὴν «Μνηστὴ τῆς Ἀβύδου», γι' αὐτὸν «περισσότερο ἀπὸ σεράγια καὶ πόλεις, ἓνα τσαντήρι στὴν ἀκρογιαλιά, στὸν ὠκεανὸ τὸ καράβι του». Ἄλλ' ὁ κυριώτερος λόγος ποὺ ἀγαποῦσε τὰ ταξίδια ἦταν ἢ ἀνάγκη νὰ ἀνανεώνει διαρκῶς τὶς ἐντυπώσεις του, ἀνάγκη περισσότερο καλλιτεχνικὴ παρὰ ζωϊκὴ, γιατίι γιὰ τὸν καλλιτέχνη καλῶς ἢ κακῶς, πρῶτο καὶ κύριο ζωϊκὸ κίνητρο, εἶναι ἢ τέχνη. Ταξειδεύει λοιπὸν ὁ Βύρων σ' δλόκληρο σχεδὸν τὸν παλῆν κόσμον καὶ σκέπτεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ πάει καὶ στὴν Ἀμερικὴν, γιὰ νὰ πλουτίσει τὴν παλέττα του. Οἱ περισσότεροι ρωμαντικοὶ γιὰ τὸν ἴδιον λόγον ταξειδεύαν. Ρηγοὶ καθὼς ἦσαν γλήγορα ἐξαντλοῦσαν τὸ μικρὸ τους ἀπόθεμα καὶ μόνο μὲ τὰ ταξίδια μπορούσαν κάπως ν' ἀνανεωθοῦν. Ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Γκιωτιὲ καὶ στίς μέρες μας ὁ Λοτὶ καὶ ὁ Μπαρρὲς ταξίδεψαν ὑπακούοντας σ' αὐτὴν κυρίως τὴν ἀνάγκη καὶ ὄχι τόσο στὴν ἀλητικὴ τους διάθεσι, στὸ ἀψίκορον καὶ εὐκολοκούραστον τοῦ χαρακτήρος των, σ' ἐκείνη τὴν σχεδὸν ὑστερικὴ παρόρμησιν ποὺ δὲν μᾶς ἀφήνει οὔτε στιγμὴν ἤσυχους, ποὺ μᾶς κάνει νὰ ἐξαντλοῦμε πολὺ γλήγορα ἓνα περιβάλλον, νὰ μὴ ποθοῦμε παρὰ μόνον ὅ,τι δὲν γνωρίσαμε καὶ ἐκεῖ μόνον νὰ τοποθετοῦμε τὴν εὐτυχίαν. Καλλιτέχναι σὰν τοὺς Ρωμαντικοὺς μένοντες στὸν τόπον τους, γλήγορα καὶ σίγουρα ἀτροφοῦν. Δὲν μποροῦν νὰ συλλάβουν τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς, ποὺ βρίσκεται παντοῦ, καὶ στὸ πιὸ ἀσήμαντον χωρίον, ἀνάμεσα καὶ στοὺς πιὸ κοινούς ἀνθρώπους, γιατίι οὐσίαν τῆς ζωῆς εἶναι ἀκριβῶς ὅ,τι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀντιπαθοῦν οἱ ρωμαντικοί, ἢ καθημερινότης δηλαδὴ, τὸ κοινὸ καὶ τὸ συνειθισμένον, καὶ ὄχι τὸ ἐξαιρετικὸν καὶ τὸ χτυπητό. Καὶ τὸ ζήτημα αὐτὸ θαυμάσια τὸ ἀναπτύσσει στοὺς «Μονολόγους» του μὲ τὸν Ἐκκερμανν, ὁ μετανοημένος ρωμαντικὸς Γκιωτιὲ. Κυνηγώντας τὸ χρῶμα, τὸν χαρακτήρα, ὅπως λέν σήμερον, ἦταν φυσικὸ νὰ μὴν ἴδωσιν οἱ Ρωμαντικοὶ παρὰ μόνον αὐτά. Τί εἶδε ὁ Βύρων στὴν Ἀνατολήν; Ὅ,τι ὁ Οὐγκὼ καὶ ὁ Γκιωτιὲ στὴν Ἰσπανίαν. Μερικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὴν ζωὴν σὲ ὅ,τι ἐξωτερικώτερον ἔχει καὶ τίποτε παραπάνω. Οἱ Ἀνατολίτες του εἶναι ὄλοι ψεύτικοι, γι' αὐτὸ καὶ τόσο μοιάζουν μεταξὺ των. Συγγέρονται σὲ μίαν ἀχρωμὴ οὐδέτερη γενικότητα, μέσα στὸν ὠκεανὸ τῆς ὁποίας καμία πραγματικὴ ζωντανὴ μορφὴ δὲν ξεχωρίζει. Ὁ πατέρας τῆς Χαίδως, τοῦ Ντόν Ζουὰν εἶναι ἴδιος καὶ ἀπα-

ράλλαχτος μὲ τὸν πατέρα τῆς Ζουλείκας, καὶ ὁ Γκιωτιὲ μὲ τὸν Χασάν. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι τύποι δὲν παραλλάσσουν. Καὶ ἂν τοὺς πολλαπλασίαζε καὶ ἂν ἐπλαθε ἑκατοντάδες δλόκληρες πάλιν δύο—τρῆς θὰ ἦσαν οἱ τύποι του, σχηματικοί, ἐπιφανειακοί, ἀθάβοι. Μία φωτογραφία τραβιέται σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα. Δὲν παύει ὡς τόσο νὰ εἶναι φωτογραφία καὶ μόνον. Ἄλλωστε ὁ Βύρων δὲν θέλησε καὶ νὰ σπουδάσει τὸν Ἀνατολίτη ἢ μᾶλλον ἀπορροφημένος καθὼς ἦταν πέρα ὡς πέρα ἀπὸ τὸ ἄτομό του, καὶ ἂν ἔρριχνε διαπεραστικὴν ματιὰν στὴν ψυχὴν τοῦ Ἀνατολίτη, πάλιν τὴν ὥρα ποὺ θὰ δημιουργοῦσε θὰ ὑποχωροῦσαν τ' ἀντικειμενικὰ γνωρίσματα καὶ δὲ θάμεναν παρὰ μόνον ἐκεῖνα ποὺ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς θὰ ἐπρόβαλε ἐπάνω των, μὴ ἀντιλαμβανόμενος ἴσως τὸ πρᾶγμα καὶ φανταζόμενος ὅτι πλάθει αὐτόνομους καὶ αὐθόπαρκτους ἀνθρώπους. Καὶ τὰ γνωρίσματα αὐτὰ θὰ ἦσαν τὰ βυρωνικὰ, ἢ μισανθρωπία, ἢ ἀλαζωνία, ἢ ἀνταρσία, ὁ σατανισμὸς, ἢ εὐκολία καὶ ἀνεξήγητη κούρασις ἀπὸ ὅλους καὶ ὅλα. Θέλησαν νὰ παραστήσουν ὅτι τὰ γνωρίσματα αὐτὰ εἶνε μᾶλλον ἀνατολίτικα παρὰ εὐρωπαϊκὰ, καὶ ὅτι συνεπῶς ὁ Βύρων ἦταν περισσότερο ἀληθοφανὴς ἐμφανίζοντάς τα σ' Ἀνατολίτες καὶ ὄχι Εὐρωπαίους. Πολὺ σωστό, ἀλλὰ δὲν εἶναι σωστότερον ἀκόμη ὅτι καὶ ὁ σατανισμὸς καὶ ἢ ἀλαζωνία καὶ ἢ ἀνταρσία, ἦσαν βυρωνικὰ κατὰ πρῶτον γνωρίσματα καὶ ὕστερον ἀνατολίτικα, καὶ ὅτι ἐπιτέλους καὶ στὴν Εὐρώπῃ ὑπῆρχαν τότε καὶ ὑπάρχουν σήμερον Γκιωτιὲ καὶ Χασάν κατὰ ἑκατοντάδες, ὄχι βέβαια σ' ἀριστοκρατικὰ σαλόνια τῆς Λόντρας, σίγουρα ὅμως σ' ἀ χωρὶὰ τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Νεαπόλεως; Ὁ Βύρων ὅμως οὔτε Ναπολιτάνους οὔτε Καλαβρέζους ἐδιάλεξε γιὰ ἥρωας του, ἀλλὰ Ἕλληνας, Τούρκους καὶ Ἀλβανούς, γιατίι οἱ τύποι αὐτοὶ εἶχαν περισσότερο χρῶμα καὶ χαρακτήρα, ἦταν πιὸ νέοι καὶ ἀσυνήθιστοι, πιὸ ἐξωτικοὶ καὶ γραφικοί.

Ἡ Ἀλβανία τότε ἦταν ἀγνωστὴ ὅσο καὶ ἢ Κεντρώα Ἀφρικὴ, καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα «περίεργα» ὅσο τὰ κινέζικα σήμερον. Ποῖος καλλιτέρας ἀπὸ Ἕλληνα μπορούσε νὰ παίξει τὸν ρόλον τοῦ μελοδραματικοῦ Κουρσάρου, τοῦ ἀτρόμητου καὶ ἀνεξήγητου χτυπημένου ἀπὸ τὴν Μοῖραν; Μελοδράμα. Φωνῆς φουσκωμένες, κινήσεις ὑπερβολικὲς, ρητορὶα καὶ στόμφορ, πόννοι ἀναίτιοι καὶ μυστηριώδεις, ψυχολογία ἀνυπόστατη καὶ ἀδικαιολόγητη, νιχιλισμὸς καὶ ἀναρχισμὸς ρευστὸς καὶ ἄπιαστος, νὰ τὰ περισσότερα, ὅλα σχεδὸν τὰ δράματα τοῦ Βύρωνος τὰ λυρικοδραματικὰ καὶ τὰ ἐπικολυρικὰ του. Ἡ ἀνταρσία του δὲν προέρχεται τόσο ἀπὸ τὸ μῖτος ποὺ τοῦ ἐμπνέουν θεσμοὶ καὶ καθιετώτα, κοινωνίες καὶ ἄτομα, ὅσο ἀπὸ τὸ ἠθικὸν τοῦ χάος, ἀπὸ τὴν διαρκὴ μεταβολὴν τῶν ψυχικῶν του διαθέσεων. Ἡ ἀοριστία αὐτὴ ἐπικρατεῖ καὶ σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς ἥρωας του. Λένε καὶ λένε καὶ μ' ὅλα τους τὰ λόγια οὔτε ὕλικῶς οὔτε ἠθικῶς σωματώνονται σὲ προσωπικότητες. Ἀπὸ τίς πρῶτες τους κινήσεις ἀδρᾶ διαγράφονται οἱ ἥρωες τοῦ Δοστογιέφσκι καὶ τοῦ Σταντάλ, τοῦ Βύρωνος ὡς τὸ τέλος μένουσιν σκιώδεις. Ἄνθρωποι ἐλάχι-

στες στιγμές είναι ο Μαρμπέδος. Όλες τις άλλες είναι ρήτωρ, ήθοποιός που λέγει, ότι του λέν, μηχανή που θγάνει λέξεις.

Ἄλλ' ὁ Βύρων ἦτο λυρικός καὶ προπαντὸς σατυρικός ποιητὴς καὶ εἶναι σωστό, ἂν θέλει κανεὶς νὰ εἶναι δίκαιος, ὑπὸ τὴν ἰδιότητές του αὐτὲς κυρίως νὰ τὸν εξετάσει. Ὡς λυρικός παρ' ὅλη τὴ φλόγα του καὶ τὴν ὄρμη του εἶναι μέτριος γιατί τοῦ ἔλειπε ἡ κύρια λυρική ἀρετή, ἡ μουσικοπλαστική ἱκανότης, ὡς σατυρικός ὅμως εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλείτερους, καὶ ἀνυπέβλητος σὲ μερικὰ μέρη τοῦ Ντὸν Ζουάν. Τὰ λυρικά του ἔργα, ὅπως ἐννοοῦμε σήμερα τὸν λυρισμὸ, εἶνε ἐλάχιστα, ἴσως μόνον ἡ πρώτη του συλλογή.

Ὅλα τ' ἄλλα εἶναι ἔμμετρα διηγήματα, μὲ περιγραφές, μὲ ἐξάρσεις καὶ ἀποστροφές, διηγήματα γεμάτα ἀπὸ σύγχρονα καὶ ἱστορικά γεγονότα, ἀπὸ τὰ μίση καὶ τὴν ἀγάπες τοῦ ποιητοῦ. Τὸ προσκύνημα τοῦ Ἀρόλδου, ὁ θρηγὸς τοῦ Τάσσου, ἡ Κατάρρα τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ φυλακισμένος τοῦ Σιγιόν, ὁ Μαζέππας θὰ εἴμποροῦσαν κάλλιστα νὰ γραφοῦν στὸ πεζό, μὲ μόνη ζημία τὴν ἠχητική, χωρὶς τὴν παραμικρότερη ὅμως ἀλλοίωση τῆς λυρικῆς των οὐσίας. Ὁ Βύρων σχεδὸν ἀγνόησε τὸν λυρισμὸ ὅπως διεμορφώθη ἀπὸ τοῦ Μπονταϊρ καὶ ἐδῶθε ἰδίως. Οὔτε τὰ θέματά του, οὔτε ἡ ἐπεξεργασία των οὔτε ὁ τόνος τοῦ λυρισμοῦ του ἔχει σχέση μὲ τὸν λυρισμὸ τοῦ Πόε, τοῦ Μπονελαϊρ, τοῦ Βερλαϊν, τοῦ Στέφαν Γκεόργκε, τοῦ Κήτς καὶ τοῦ Σολωμοῦ. Θὰ εἶταν σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ἐκφράσει ὁ Βύρων, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ συναισθήματα, τὴν αἰσθησιακὴν ἐντυπώσεως καὶ τὴν ψυχικὴν διαθέσεις ποὺ ἐκφράσαν στὰ ποιήματά των οἱ ποιηταὶ αὐτοί. Ἄλλ' οὔτε καὶ τ' ὀλίγο καθαρῶς λυρικό του ἔργο εἶναι πέρα ὡς πέρα λυρικό. Καὶ ἐκεῖ μεγάλο μέρος πιάνει ἡ διήγησις, ὅχι βέβαια ἡ σύντομη διήγησις ποὺ πάλλεται ὅλη ἀπὸ τὸ μουσικὸ κύμα διαθέσεων λυρικῶν καὶ δὲν εἶναι παρὰ μέσον μόνον, ἀλλ' ἡ μακρὰ διήγησις, ἡ ἐπική, ποὺ εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ σκοπὸς καὶ ὄχι μέσον. Τέτοιες διηγήσεις καὶ σὲ καθαρώτερους ἀπ' τὸν Βύρωνα λυρικούς, στὸν Σέλλει καὶ στὸν Βινί, δὲν κατορθώνουν νὰ διατηρήσουν ἀκραιφνῆ λυρικό χαρακτῆρα, γιατί ἀντίκεινται στὴ φύση τοῦ λυρισμοῦ καὶ στὸν προορισμὸ του, ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἡ μουσικοπλαστικὴ ἀποκάλυψις τοῦ αἰσθηματικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ μας κόσμου. Τὶ βγαίνει ἀπ' ὅλα τὰ λυρικά ποιήματα τοῦ Βύρωνος ὅταν ἀφαιρεθῆ ὁ σκελετός των, τὰ γεγονότα δηλαδὴ καὶ οἱ περιγραφές τοῦ ὕλικου κόσμου; Σχεδὸν τίποτε. Ἐνῶ ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Πόε πηγάζει ἕνας μοναδικὸς πλούτος αἰσθημάτων καὶ συναισθημάτων βυθισμένων στὰ κύματα τῆς πρὸ μεθυστικῆς μουσικῆς. Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς καθαρῆς λυρικῆς των οὐσίας, φτωχῆς καθὼς εἶπα, τὰ ἔμμετρα διηγήματα τοῦ Βύρωνος, ὡς διηγήματα, ἔχουν πολλὰ χαρίσματα.

Ὁ Βύρων ξέρει νὰ διηγῆται. Εἶναι γοργὸς καὶ ζωηρὸς, κυνηγᾷ τὴν

ἀντιθέσεις καὶ τὴν φωτοσκιάσεις. Ἐχει τὴν τέχνη τῶν ἀρμονικῶν μεταλλαγῶν καὶ μεταπτώσεων, οὔτε στιγμὴ δὲν ἀφήνει νὰ ἀτονήσῃ ἡ διήγησις του, καὶ κατορθώνει μὲ ἀμίμητο τρόπο διαρκῶς νὰ ποικίλλῃ τὸ ὄχι πάντα πλούσιο, τὸ ἀσήμαντο συχνά, πρῶτο διηγηματικὸ ὕλικό του. Σχεδὸν δὲν ἔχει ὑπόθεσις ὁ «Μπέππο». Καὶ ὅμως τὸ ἀρκετὰ μακρὸ αὐτὸ ποίημα οὔτε στιγμὴ δὲν κουράζει τὸν ἀναγνώστη. Τόσες εἶναι οἱ φιοριτούρες, τόσα τὰ κάθε εἶδους ποικίλα μὲ τὰ ὅποια τὸ στολίζει ὁ ποιητὴς. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὸν Ντὸν Ζουάν. Ἄλλ' ἐκεῖ εἶναι κυριολεκτικῶς καταπληκτικὴ ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποῖαν μεταχειρίζεται ὅλους τοὺς τόνους, γλυστρῶντας σὰν χέλι ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλον, ὁ ποιητὴς. Ἑρωτικὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπόθεσις ἔχουν τὰ ἔμμετρα διηγήματα τοῦ Βύρωνος. Σχεδὸν πάντα ὅμως μὲ τὸν ἔρωτα σμίγει τὴν ἀμαρτία καὶ τὸ ἔγκλημα, τὴ φιλοδοξία καὶ τὴν ἐκδίκηση, μίση, καὶ τύψεις, συνομωτίες καὶ ντροπές, καὶ τὸν τραγουδεῖ σὲ ὅλους τοὺς τόνους, παθητικὰ, τρυφερὰ, χαδιάρικα, καὶ σ' ὅλη τὴν τυφλὴν ὄρμη καὶ τὴν τρομερότητά του. Δὲν εἶναι κολορίστας ὁ Βύρων, ἀλλ' ὅ,τι βλέπει τὸ βλέπει καθαρὰ καὶ στρογγυλὰ καὶ ἂν δὲν τὸ ἀναπαράγει μὲ τὸν ἀέρα του, δὲν ἀφαιρεῖ ὅμως τίποτε ἀπὸ τὴν ζωηρότητα του καὶ τὴν ἀκρίβεια τῶν γραμμῶν του. Πάντα σχεδὸν ἀνακατῶνει στὴς περιγραφές του ἀναμνήσεις ἱστορικές, σκέψεις, ὑπαινιγμοὺς σὲ σύγχρονα γεγονότα. Ὅλ' αὐτὰ δὲν προσδίδουν μόνον μιὰ γοητευτικὴ ἀταξία στὴς περιγραφές του ἀλλὰ καὶ μιὰ πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ τὰ μεταβάλλει σὲ τοπεῖα περισσότερο ἐμφυχα παρ' ὅτι ἂν εἶχαν τὰ ὕλικά τους μόνον στοιχεῖα.

Ὡς σατυρικός ἐξεδηλώθη ὁ Βύρων κυρίως μὲ τὸ τελευταῖο του ἔργο. Θὰ ἄξιζε νὰ μιλήσω πλατεῖα γιὰ τὸ ἔργο αὐτό, τὸ ἀφῆνω ὅμως γιὰ ἄλλοτε, γιατί παρὰ πολὺ ἐμάκρυνε τὸ ἄρθρο μου. Ἀρκοῦμαι μόνον στὸ νὰ ξαναπῶ ὕστερα ἀπὸ τόσους μελετητὰς του, σύμφωνους ὅλους στὸ ζήτημα αὐτό, ὅτι ὁ Ντὸν Ζουάν εἶναι τὸ πληρέστερο καὶ ὀριμώτερο ἔργο του, ἐκεῖνο ὅπου ἔδωκε ὅλο τὸ μέτρο τῆς δυνάμεώς του.

Ραπίζει καὶ ραβδίζει, χλευάζει καὶ μυκτηρίζει, ἐξευτελίζει τὰ πάντα ὁ Βύρων στὸν Δὸν Ζουάν. Κυρίως ὅμως καυτηριάζει τὴν τυραννία καὶ τὴν ὑποκρισία. Ἄφθαστη εἶναι ἡ σατυρικὴ δύναμις, καὶ ἡ τέχνη μὲ τὴν ὁποῖαν στὸ ἔργο αὐτὸ συγκαρινᾷ καὶ ἐναλλάσσει ὅλους τοὺς ποιητικούς τόνους. Λεῖπει βέβαια ἀπὸ τὸν «Ντὸν Ζουάν», ὅπως καὶ ἀπὸ τὰ περισσότερα ἔργα τοῦ Βύρωνος, ὁ πόνος, ὁ οἶκτος, ἡ ἀγάπη, ἡ ἀφωσίωσις καὶ ἡ στοργή, ἡ συγγνώμη καὶ ἡ μεγαλύτερη τῶν ἀρετῶν, ἡ θυσία. Ἄν καὶ εἶδε τοὺς ἀνθρώπους τόσο νὰ πονοῦν δὲν ἐπῆρε τὴν πρώτη θέση στὴν ψυχὴ του, ἡ συμπάθεια. Ἄλλ' ὅλες αὐτὲς τὴν ἐλλείψεις τὴν ἐξαγοράζει ἡ φιλευθερία, αὐτὸ τὸ ζωντανὸ θεϊκὸ πνεῦμα ποὺ σὰν ἀσθυστὴ φλόγα ἔκαιγε μὲς στὴν ἀθάνατη ψυχὴ του.

HENRI BARBUSSE

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΜΕ ΤΙΣ ΝΕΡΑΪΔΕΣ

—Είναι αλήθεια πώς υπάρχουν άνθρωποι που κοιμούνται είκοσι χρόνια και ξυπνάνε απότομα μ' άσπρα μαλλιά; ρώτησε ο Εϋγένιος, διακόπτοντας το διάβασμά του και τεντώνοντας στους γονείς του το έρωτηματικό του πρόσωπο, με το μικροσκοπικό μετωπάκι.

—Όχι! είπε επιπληχτικά ο Παύλος.

—Τι κουτά που είναι τα παιδιά!.. αναστέναξε η Καρολίνα ράδοντας βιαστικά.

Ο μικρός ξαναθύθισε τη λεπτή κόψη του προσώπου του στις σελίδες του βιβλίου που ήταν φορτωμένες με νεραΐδες και μάγους. Κ' ένω το σουβλερό και δασύτριχο κεφάλι του πηγαινοερχότανε μαγεμένο από τις εικόνες, ο πατέρας ξανάρχισε να διαδάζει μιαν άλλη γωνιά της έφημερίδας κ' ή μητέρα να στριφώνει τη νέα πατσαθούρα της κουζίνας, που, μόλις ξεδιπλώθηκε, ανάδωσε τη μυρωδιά του καινούριου πανιοῦ.

Ύστερ' από πέντε λεπτά, ο πατέρας, αφού ρούφηξε με το μεγάλο μυωπικό του μάτι και την τελευταία γραμμή των «Μικρών Χρονικών», διπλωσε την έφημερίδα, την άφησε πάνω στο τραπέζι, χασμουρήθηκε κ' είπε μασχημένα πάνω στο χασμουρητό:

—Έτσι είμαστε κ' έμεις σ' αυτή την ηλικία.

—Είναι ωραίες οι ημέρες εκείνες! είπε άτονα η Καρολίνα, μα έραβε μ' ένεργητικότητα.

Τα πενήντα της χρόνια της λέρωναν τα μαλλιά με γκριζούς λεκέδες και την έθαβαν μέσα σ' άπελπιστικά λάχη. Μάντευες πόσο την χάλαγαν τα γεράματα. Ώστόσο στο φουσκωμένο της πρόσωπο κυμάτιζε ένα παντοτεινό άόριστο χαμόγελο.

Στο στρογγυλό και χλωμό πρόσωπο του άντρός της,—που της έμοιαζε σαν άδελφός,—πέρασε μιιά σειρά μαύρα χασμουρητά. Έπειτα ήσυχασμένος και με δάκρυα στα μάτια από το χασμουρητό, άκουσε το γιό του, που διάβαζε δυνατά. Ακόμα έκανε άνυπόφορο θόρυβο γυρίζοντας τα φύλλα του βιβλίου κάθε τόσο.

—Πήγαινε να κοιμηθείς! είπε απότομα ο πατέρας. Η ώρα είναι περασμένη. Έλα, πήγαινε!

Το παιδί, αφού μάζεψε το βιβλίο, σήκωσε τα μάτια του φοβισμένα κι έλο μίσος για τον κύριο των ήμερών του και στραβομουτσούνιασε. Έπειτα λυπημένο σηκώθηκε μουρμουρίζοντας ανάμεσα στα δόντια του κάποιο αυθάδικο λόγο, που μόνο αυτό τον άκουσε, μα για τον όποιο την άλλη μέρα θα μπορούσε να καυχηθεί στο σχολείο.

Με τρεμουλιάρικα πόδια πήγε και καληνύχτισε τους γονείς του. Είχε πρόσωπο λεπτό, αναιμικό και μικρό σαν όσπριο και βλέμμα τόσο άσθενικό, που νόμιζες πως αλλοιθώριζε. Κάτω από τη μεγάλη τραχηλιά του, από την πλατειά του μπλούζα και το μακρύ παντελόνι του, μάντευες έναν εϋθραστο οργανισμό κακομεγαλωμένο με λάδι της μουρούνας.

Όταν έμεινε μόνος με τη γυναίκα του, μίλησε για μιιά καινούρια σιδη-

ροδρομική γραμμή. Εκείνη έδειξε ένδιαφέρον, ζήτησε πληροφορίες, έπειτα, για να πει κι αυτή κάτι νέο σαν ανταπόδοση, διηγήθηκε τους καυγάδες της ξενοδουλεύτρας τους με μιιά άντρογυναίκα από το Πουατού. Έπειτα άρχισε να εκθέτει, να κρίνει την ημέρα που πέρασε. Εκείνος κοίταζε τη γυναίκα του προσεχτικά και κουρασμένα κι έλο χασμουριότανε.

—Αλήθεια, επ' εκείνη χωρίς ένδιαφέρον, βρήκα αυτά έδώ κοιτάζοντας μες' το κρεμαστό ρολόι, ανάμεσα μηχανής και ξύλου. Είναι τόσο παλιά!

Έφασε στο σακκουλάκι της κ' έβαλε πάνω στο τραπέζι κάτι ζαρωμένα χαρτιά.

Εκείνος έσκυψε στα λεπτά έρείπια.

—Τ' είν' αυτά;

—Γράμματα, είπε η Καρολίνα.

—Κ' έπειτα; 'Τι γράμματα;

—Γράμματα που γράψαμε έσύ κ' έγώ πριν παντρευτούμε.

—Αδύνατο!

Εκπληχτος, φαιδρός, άπλωσε το δάχτυλό του, άγγιξε την άκρη των χαρτιών και το σαρκώδικο πρόσωπό του πλησίασε κοντά σ' α νάθελε να μύρισει κάτι.

—Α! α! Κι αυτά, τι είναι; Κορδέλες;

—Βέβαια. Είναι ένα δικό μου γράμμα με ρόζ κορδελίτσα κ' ένα δικό σου με γαλάζια. Ξέρεις πως τότε τους δάζανε κορδελίτσες.

—Αλήθεια, μα την πίστη μου!... Την είχα ξεχάσει τη συνήθεια αυτή με τις κορδελίτσες.

—Κ' έγώ, είπε η Καρολίνα. Αλλά μόλις τις είδα τη θυμήθηκα.

—Και τι λέγαμε σ' αυτά τα γράμματα; ρώτησε ο σύζυγος, που τα κοκκιάρικα δάχτυλά του περπάταγαν πάνω στο τραπέζι και ξεχώριζαν τα λεπτά χάρτινα έρείπια.

—Μήπως θυμάμαι! άποκρίθηκ' εκείνη.

Εκείνος άνοιξ' ένα γράμμα με άρκετή άδεξιότητα, σ' α να ψηλάφιζε κανένα εϋθραστο έντομο και προσπαθούσε να του άνοίξει καλά τα φτερά.

Πέσανε μερικά χάρτινα κομματάκια. Το ένα μάτι του άνοιξε πολύ.

—Κι αυτά τι είναι;

Γέλασε πλατειά.

—Φύλλα τριαντάφυλλου! Σίγουρα θα χρονολογούνται έδώ κ' είκοσιέξη χρόνια. Σου έστελνα φύλλα από τριαντάφυλλα.

Εανάβαλε τα ψίχουλα των πετάλων στη θήκη τους που ήταν άποξεραμένη όσο κ' εκείνα.

Η γυναίκα έγινε σιωπηλή, σκεπτική: γυρισμένη τυχαία εκείνο το βράδι στο παρελθόν, φαινόταν πως ήθελε να θυμηθεί... Κ' εκείνος όπως είχε εκείνο το γράμμα σιωπηλό μες' στο χέρι του, το πλησίασε στα μάτια του, διάβασε σιγά τη χρονολία του κ' έπειτα χαμηλόφωνα τις πρώτες λέξεις: «Χρυσή μου άγάπη...»

Έπειτα δέ μπορούσε πια να σταματήσει κι άρχισε με δυσκολία να διαβάσει το παλιό του γράμμα, σ' α μαθητής το σκοτεινό αλφάβητο. Δέν αναγνώριζε τίποτ' άπ' έλ' αυτά. Γύριζε τα στρογγυλά του μάτια μες' στις χοντρές βλεφαρίδες τους άκούγοντας έλ' αυτά τα νέα πράγματα.

Στὸ τέλος τῆς σελίδας στάθηκε νὰ πάρει ἀναπνοή, ἔκανε νὰ πει κάτι, δὲν ἤξερε τί νὰ πει κ' ἔδωξε.

—Ἐπειτα ; εἶπ' ἐκείνη.

Ἐκεῖνος ἄρχισε νὰ συλλαβίζει τὸ γράμμα, νὰ τὸ παίρνει πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή.... Ἐκείνη, ἐκείνη εἶχε στριμωχτεῖ κοντὰ του. Τὸ πανὶ τοῦ δούλευε ἐδῶ καὶ λίγο γλίστρησε ἀπὸ τὰ γόνατά της. Δὲν τὸ μάζεψε. Καὶ μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὸ στόμα μισανοιγμένα, τὰ φρύδια σμιγμένα ὅσο ἦταν δυνατὸ πάνω στὸ ὦχρό κι ἀδύνατο μέτωπό της, ἄκουγε, προσπαθοῦσε ν' ἀκούσει.

Τὸ γράμμα πρόφερε ἄξαφνα δύο ὀνόματα: «Λολῶ καὶ Λιλή.»

—Λολῶ καὶ Λιλή ! ἀπόρησ' ἐκεῖνος. Τί θὰ ποῦν αὐτά ;

—Ἐμεῖς εἴμαστε ! ἀποκρίθηκε ἡ Καρολίνα.

—Ἐμεῖς ; ἔμεῖς ; Ἄκου ὀνόματα !

—Ἐμεῖς εἴμαστε, ξαναεἶπε ἐκείνη ἀπλά.

Ἐξακολούθησε τὸ διάδασμά του.... Μὰ σταμάτησε στὴ μέση μιᾶς φράσεως γεμάτης ὑπαινιγμοῦς ἐντελῶς σκοτεινοῦς....

—Δὲν καταλαβαίνω....

Ἐκείνη πρόσθετε μὲ τὸ δάθος ποῦ θρίσκει κάποτε ἡ γυναικεία καρδιά:

—Τόσο τὸ χειρότερο: δὲν καταλαβαίνουμε πιά.

Ἐκεῖνος πέταξε πάνω στὸ τραπέζι τὸ γράμμα ποῦ ἦταν ἀνίκανο νὰνα-στηθεῖ. Τότε ἐκείνη δὲ μπόρεσε νὰ κρατηθεῖ καὶ τράβηξε ἓνα γράμμα δικό της καὶ μὲ μυστηριώδη προσοχή, ἄρχισε νὰ διαβάξει κι αὐτὴ μεγάλῳφωνα....

Τὸ γράμμα αὐτὸ ἦταν μελαγχολικό....

Ἡ τρυφερὴ ἀρραβωνιαστικιά, τὴ μακρινὴν ἐκείνην ἡμέρα, ἐξέταζε σοδάρᾳ ζητήματα καὶ τὸν ἐξόρκιζε νὰ τὴν ἀγαπάει πολὺ, ἐξαιτίας τοῦ μοιραίου χωρισμοῦ ποῦ θὰ γίνεταν ἀργὰ ἢ γρήγορα.

Στὰ λόγια αὐτά, ὁ χοντρὸς ἄνθρωπος κουνήθηκε ἀπότομα πάνω στὴν καρέκλα του καὶ μουρμούρισε:

—Ἐ ! τί ; Ὅ ἀ πεθάνουμε ; Ἐμεῖς, ἐγώ ;....

Ἐκανε ἀρνητικὸ σημεῖο καὶ φώναξε σὰ ναυαγὸς ποῦ ζητάει βοήθεια.

—Δὲν εἶν' ἀλήθεια !

Ἐνας ἀόριστος τρόμος φάνηκε πῶς τὸν ξύπναγε, τὸν ξύπναγε ἐπιτέλους. Ἐκείνη, ἐκείνη ἦταν λιγότερο θλιμένη ἀπὸ κείνον. Τότε ἀλληλοκοιτάχτηκαν καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, βρέθηκαν ἀληθινὰ πρόσωπο μὲ πρόσωπο, συγχευμένα ἀναγνώρισαν τοὺς ἑαυτοῦς των, ὅπως ἦταν ἄλλοτε, ὅπως ἦταν στὸ βάθος. Ἐνας κόσμος ἀκαθόριστων κι ἀνέκφραστων σκέψεων πλανιόταν ἐντὸς τους.

—Ἀλλάζουμε, ξεχνᾶμε. Ἡ συνήθεια ! ψιθύρισε μιὰ ἀπὸ τὶς φωνές.

—Ἡ συνήθεια ! Δὲ θὰ πίστευα πῶς μποροῦσε νὰ εἶναι τόσο δυνατὴ !

Ἡ γυναίκα φωτίστηκε ἀπὸ μιὰν ἄξαφνη ἰδέα.

—Νά, ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγε ὁ μικρὸς στὸ παραμῦθι μὲ τὶς νεράιδες ! Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποῦ κοιμῶνται εἴκοσι χρόνια.... Ἐ ;

Μὰ ἐκεῖνος ξαναφώναξε, ἀφοῦ εἶχε μισοσυνέλθει ἀπὸ τῶνειρο.

—Ὅχι ! Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο.

—Ναί, ναί ! Κοιμόμαστε. Κοιμόμαστε ὁ ἓνας πλάϊ στὸν ἄλλο.

Χαμήλωσε τὴ φωνή της:

—Κοιμόμαστε... πρῶτα τὴ νύχτα, ἔπειτα συνέχεια τὴν ἡμέρα...

Ἐπειτ' ἀπ' αὐτά, κούνησε τὸ κεφάλι της κι ἀλλαχμένη ἀκόμα γιὰ λίγες στιγμές, ἀκόμα πληγμένη καὶ περίλυπη, πρόσθεσε:

—ὦ ! Ἄν μπορούσαμε νὰ ξυπνήσουμε !

Ἐκεῖνος εἶχε σηκωθεί, γαληνεμένος, ξαναγυρισμένος στὴν αἰώνια εἰρήνη. Ταχτοποιοῦσε τὶς καρέκλες. Ὡστόσο μουρμούρισε:

—Ὅ ἀ ἦταν παραπολὺ ὠραῖο !..

Ἐκείνη πήρε τὴ λάμπα καὶ τὸν ἀκολούθησε στὴν κρεβατοκάμαρα, ἤσυχο πιά σὰν πρῶτα καὶ σχεδὸν ἀποκοιμισμένο, ἀλλ' ἀκόμα λίγο θαμπωμένο ἀπὸ κάποια πράγματα, ποῦ εἶναι ἀδύνατα, γιὰτὶ θὰ ἦταν παραπολὺ ὠραῖα.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: «Τὸ Στραβόξυλο».—Μέρος πρῶτο. Κύπρος, 1923. Μία φυσιογνωμία, ποῦ δὲν μπορεῖς νὰ ξεχωρίσεις τὴν ἡλικία της καὶ τὴν ἰδιαίτερη ἐκφράσή της: μιὰ φυσιογνωμία παιδιοῦ μαζί καὶ γερασμένου, μὲ δυνατὲς πτυχές στὸ μέτωπο καὶ τὰ χεῖλη, μὲνα μειδίαμα στὸ πρόσωπο, κάποτε τραγικὰ εἰρωνικὸ καὶ κάποτε παιδικὰ χαρούμενο—νὰ ἡ φυσιογνωμία τοῦ Νικολαΐδη, καθὼς τὴ θυμῶμαι πρὸ χρόνων' συμπαθητικὴ στὴν ἐκφραστικὴ της ἀσκήμια καὶ δυνατὴ στὸν κομμμένο της πόνο ἢ ζωὴ του, κυλοῦσε, τότε, μέσα σὲ μιὰ συνεχῆ στέρηση καὶ μόλα ταῦτα, μὲ πόσην ἀξιοπρέπεια, μὲ πόση ψηλομέτωπη περηφάνεια δὲν τὴν ἐσκέπαζε; Ἡ καλωσύνη κι' ἡ στοϊκότης του μὲ ξάφνιζαν.

Εἶνε ὁ ἄνθρωπος, ποῦ καλλιέργησε μοναδικὰ καὶ μὲ πάθος τὴν τέχνην στὸν τόπο μας, μὲ μιὰν ἀξιοθαύμαστη πίστη στὸ ἰδεῶδες του καὶ χωρὶς κανένα διλεταντισμὸ ἢ ἰδιοτροπία, καθὼς γάνουν οἱ περισσότεροι σημεῖο τοῦτο τῆς χαρακτηριστικῆς του ἀνωτερότητος καὶ τῆς πεποιθήσεως στὸν ἑαυτὸ του δόθηκε κατ' ἀρχὰς στὸ πικνωμένο διήγημα μὲπιτυχίες ἐξαιρετικῆς, κατόπιν στὸ θέατρο μὲ σχετικὴ ἰδιορρυθμία καὶ τώρα τελευταῖα στὸ πλατὺ διήγημα. Ὅ,τι μποροῦμε νὰ ποῦμε προκαταρκτικὰ γιὰ τὴν ἐργασία του εἶνε τὸ πηγαῖο τῶν αἰσθημάτων του, ἡ ψυχικὴ τρυφερότης του, ἡ νεοχριστιανικὴ ἠθικὴ τῆς τέχνης του καὶ τὸ πρωτόγονο τῆς γλώσσας του μεταξὺ τῶν ὀλίγων πεζογράφων τῆς νεοελληνικῆς παραγωγῆς κατέχει μιὰ θέση ἐξαιρετικώτατη γιὰ τὴν εὐρύτητα τῆς πρωτοτυπίας του καὶ γιὰ τὴν ψυχολογικὴ σύνθεση τῶν διηγημάτων του χωρὶς κανένα δισταγμὸ, μόνον γι' αὐτὸν, μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ πῶς μερικῆς σελίδες του δίνουν τὴν ἐντύπωση, πῶς γράφτηκαν ἀπὸ μεγάλο τεχνίτη, ἐνῶ τὸ ἴδιο δὲν τολμῶ νὰ τὸ βεβαιώσω γιὰ κανέναν ἄλλο: ὁ Βουτυρᾶς, ἓνας ἀκατέργαστος ὀγκόλιθος, παρ' ἐβαλλόμενος μὲ τήλεπτη συνθετικὴ ἐμπειρία τοῦ Νικολαΐδη, μὲ τὴν ἀδρότητα τῆς ἠθικῆς κατευθύνσεως τῆς τέχνης του καὶ μὲ τὸν πλοῦτον τῆς ἐκφραστικῆς γλώσσας του, καθυστερεῖ τόσο πολὺ, ὥστε κινδυνεύει νὰ μὴν ἐπιδέχεται οὔτε κἂν σύγκριση μαζί του: ἡ δὲ ψυχολογικὴ παρακολούθησι τῆς δράσεως τῶν τύπων του, ποῦ τόσον ἐντονα ἐπιδιώκει, σὲ πολλὰ σημεῖα της, φθάνει μιὰ τελειότητα, ποῦ δὲν τὴ συναντῶμε σὲ κανένα νεοέλληνα πεζογράφο: γιὰτὶ ὁ Νικολαΐδης δὲν εἶνε πλαστικὸς ἀναπαραστατῆς τῆς καταστάσεως μιᾶς κοινωνίας, ὅπως ὁ Κόκκινος κι' ὁ Θεοτόκης σεῦρότερο πεδίο: οὔτε ἀπλῶς ἠθογράφος διαχαράζοντας βαθειὰ διακριτικὴ ματιὰ στοὺς τύπους του, ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης: κατ' ἐξοχὴν καὶ κυρίως τὸν Νικολαΐδη χαρακτηρίζει ἡ ψυχολογικὴ παρεῖσφρηση τῆς ματιᾶς του μέχρι τῶν λεπτοτάτων πτυχῶν μιᾶς ψυχολογικῆς δράσεως καὶ συγχρόνως ἡ ὀξεῖα διαχάραξις τῆς ἠθικῆς τους, μέχρις ἐνὸς βαθ-

μοῦ, ποῦ φθάνει κάποτε τὴ σχινοτενὴ σχολαστικότητα. Εἶνε ἐσωτερικὸς διαμορφωτὴς χαρακτήρων κατ' ἐξοχὴν ἠθικῆς φύσεως· γιατί ὁ Νικολαΐδης δὲν πέρνει τὴν τέχνην ὡς ἓνα παιχνίδι, μὲ τὸ ὁποῖον μπορεῖ νάστεῖξεται, οὔτε πάλι ὡς κάτι, ποῦ κατὰ τὴς περιστάσεις ἐπιτρέπεται καὶ νάβρνεῖται, ὅπως κάνουν οἱ διάφοροι ἐρασιτέχνες στὸν τόπο μας· ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς τέχνης ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν δόγμα κι' ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἐργασία κανὸν ἀπαράβατο· πιστεύει στὴν ἐξανθρωπιστικὴ κατεύθυνση καὶ κυρίως στὴν ἠθικὴν ἐπίδραση τῆς τέχνης ἀπάνω στὴν Κοινωνία, μάλιστα σὲ μιὰ κοινωνία, ὡς τὴ δική μας, ἀσχημάτιστη· καὶ μόλα ταῦτα ὁ δημιουργὸς τῶν «Ψηρετῶν» καὶ τῆς «Κούκλας», ὁ ὑπέροχος ψυχογράφος τοῦ «Σκέλεθρα», ὁ ἐλληνικώτατος συνθέτης τοῦ «Γαλάζιου Λουλουδιοῦ» καὶ τῶν «Ἀνθίνων Ζωῶν», ὁ μυθιστορηματογράφος, τέλος, τοῦ «Στραβόξυλου», μόλις εἶνε γνωστός, ἀλλὰ λησιμονῶ· στὴν Ἑλλάδα μόνον ἢ μετριότης μπορεῖ νὰ ζήσει καὶ μόνον ἢ θρασύτης ἀναγνωρίζεται· ὁ Παπαδιαμάντης δὲν ἀπέθανε σχεδὸν ἀγνωστὸς καὶ οἰκτῶν ἀπὸ πείνα, ἐνῶ ὁ Ψυχάρης, ἓνας ὀξύχολος φωνασκῶς, ἐθεοποιεῖτο, ὡς συγγραφέας; Τὸ μικρὸ μου τοῦτο σημεῖωμα δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ δώσει μιὰν ἰδέαν τοῦ εὐρύτατου ἔργου τοῦ Νικολαΐδη, ἀλλὰ κυρίως προτίθεται νὰ δικαιώσει ἓναν τίμιον ἐργάτην τοῦ λόγου καὶ νὰ τὸν ἐνισχύσει μέσα στὸν κλοιὸ τῆς σιωπῆς ποῦ τὸν περιχλείει.

Τὸ «Στραβόξυλο» εἶνε ἡ ἱστορία τῆς ψυχῆς ἐνὸς ἀνθρώπου, ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον «πλάθεται» ἓνας χαρακτήρας ἀπ' αὐτὴ τὴ νιότη του μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς, συνεχῶς ἀγωνιζόμενος κι' ὑποφέροντας. Οἱ ἀγωνίες τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ποῦ πηγάζουν ἀπὸ τὸν ἀκαθόριστο πόθον μιᾶς ζωῆς εὐρύτερης, μιᾶς ζωῆς περισσότερον δραστητικῆς κι' ὀλιγότερον πονεμένης, ἀποτελοῦν τὸ κέντρο, γύρω τοῦ ὁποῖου στρέφεται τὸ πρῶτον μέρος τοῦ «Στραβόξυλου»· οἱ σκηνῆς τοῦ ἔργου διαδέχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη κατ' ἀρχὰς στὴ μικρὴ ἐπαρχιακὴ πόλιν τοῦ Βόλου (τὴν ἐποχὴ τοῦ πρωτότυπου Σχολείου τοῦ Δελμούζου), ποῦ ἔχει πᾶσι ὁ Γιώργης γιὰ νὰ σπουδάσει καὶ κατοπινὸν στὸ χωριὸν του, ποῦ γυρίζει καὶ ποῦ νοιώθει τὸν πόθον νὰ ξαναγυρίσει στὴ μεγάλη πολιτεία καὶ δοθεὶ στὴν ἀποστολὴν του· γνωρίζει πῶς εἶνε «ΚΑΤΙ», πῶς τὰ φυσικὰ του χαρίσματα τὸν ὠθοῦν πρὸς κάτι καλλίτερον κι' εὐγενέστερον, πρὸς μιὰ δράση γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὀφελιμότερη· ἀλλὰ στὸ σπῆτι του ἀντικρούζει τὴν ἀδιαφορίαν τῶν δικῶν του καὶ κατόπιν τὴν ἀρνησιν, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν καὶ τὴ στενότητα· ἀπομυώνεται τότε κι' ἀρχίζει ἡ μικρὴ καὶ μεγάλη του τραγωδία, ἡ ἀγωνία του γιὰ τὸ μέλλον· ἡ ζωηρὰ φαντασία του, ἡ ἀγαθότης τῆς ψυχῆς του, ἡ συναίσθησις ποῦ νὰ κάνει πάντοτε τὸ καλὸν κι' ἐλαφραίνει τοὺς πονεμένους καὶ κακοὺς, ἡ τελεία ἐπικοινωνία του μετὰ τὴ Φύσιν καὶ τέλος ἡ ὀξύτης τῆς υατιᾶς στὸ νὰ παρατηρεῖ, ἐνῶ τοῦ προσφέρουν, στὴ μοναξιά του κάποιαν χαρὰ, στὴν ἐπαφὴν του μετὰ τοὺς δικούς του τὸν ἀπελπίζουν· εἶνε ἀκόμη μικρὸς, μόλις ἔφηβος, μετὰ τὴ θέλησιν ἀσχημάτιστη καὶ τὸν πόθον τοῦ ἀκαθόριστου καὶ τὸ σπουδαιότερον στὴν κρίσιμην ἐκείνην στιγμὴν τῶν «ἀγωνιῶν»· οἱ λεπτομέρειες τῶν ἀγωνιῶν αὐτῶν, ἡ καίουσα ζωηρότης του, ἡ πρωτόγονος ὀρμὴ του καὶ τὰ φυσικὰ του ἔνστικτα, καθ' αὐτὸ ἀνώτερα, ἀναλύονται σὲ μιὰν ἀπέραντη ψυχολογικὴ σκηνοθεσίαν· οὐδέποτε μυθιστορηματικὸν ἐλληνικὸν παρουσίασε τόση ποιικιλία παρατηρήσεων καὶ τόση συγκέντρωσις τοπικῶν χαρακτήρων· γιατί οἱ τύποι τοῦ ἐντελῶς ἐλληνικοῦ διαγράφονται μέσα στὸ πλαίσιον τοῦ τοπικισμοῦ, ἀλλ' ἐνὸς τοπικισμοῦ, ποῦ δὲν ἔχει καμιά σχέση μετὰ τὸν κείνον τῆς ἀπλῆς ἠθογραφίας, ποῦ μᾶς ἔδωσεν ὁ Παπαδιαμάντης κι' ὁ Θεοτόκης· ἡ ἠθογραφία τοῦ Νικολαΐδη, στὸ πρῶτον τοῦλάχιστον μέρος, σηκώνεται ψηλότερα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιραν, ποῦ χωρὶς νὰ χάνει τὸν τοπικὸν χαρακτήρα τῆς μετέχει ἐνὸς εὐρύτερου ἀνθρωπισμοῦ πολὺ βαθύτερου· ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ, στὴν ἐσώτερην καλωσύνην τῆς, στὸ μυστικὸν πόθον τῆς καὶ στὴν ἀνήθικην πονηρίαν τῆς, στὴ βαθύτερην μετὰ λόγον ἠθικὴν τῆς ὑπόστασιν, ποτὲ δὲν ἀναλύθηκε ζωηρότερα καὶ

λεπτομερέστερα, ὅσο μέσα στοὺς τύπους τοῦ «Στραβόξυλου»· ἡ ἐλληνικὴ Φύσις, ἐξ' ἄλλου, καθὼς καθρεφτίζεται στὴν ψυχὴν τοῦ Γιώργη κατὰ τὴς ἀπέραντες περιπλανήσεις μέσα στὴς ἐξοχὰς, προσφέρεται στὸν ἀναγνώστη ὡς ἓνα θέαμα γιὰ πρώτη φορὰ ἀποκαλυπτόμενον.

Τὸ πρῶτον μέρος τελειώνει μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Γιώργη τοῦ νὰ φύγει ἀπὸ τὸ χωριὸν του καὶ μεταβεῖ στὸν τόπον ποῦ τὸν καλεῖ ἡ κλίσις του καὶ τὸ ἰδεῶδες του· τὶ τὸν περιμένει ἐκεῖ καὶ πῶς ἀντικρούζει τὴ μεγάλη κοινωνία θάποτελεσει ἀσφαλῶς τὸ ἀντικείμενον τῶν ἄλλων βιβλίων τοῦ συγγραφέως· γενικῶς ὁ Νικολαΐδης πιστεύει στὴν αὐτοανάπτυξιν καὶ στὴν καλλιέργειαν τῶν ἐνστικτῶν, ὅπως δι' αὐτῶν δημιουργήσωμεν δραστητικὴν κι' ἐλεύθερον προσωπικότητα.

Γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ θέμα τόσον εὐρὺ καὶ ποικίλον καταπιάνεται ἕλλην τεχνίτης· γιὰ πρώτη φορὰ εὖ περὶ ἀνθρώπου πρόβλημα, τῆς ζωῆς του καὶ τοῦ μέλλοντός του ἀπασχολεῖ ἕλληνα καλλιτέχνην μέσα στὴ δημιουργικὴν του προστάθειαν· ἀπὸ ἀπόψεως καθαρῶς ἐλληνικῆς ἢ ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου ἀποτελεῖ αὐτὸ τὸν πυρῆνα τῆς μεγάλης κι' ἀληθινῆς τέχνης, αὐτὴ τὴ γόνιμην ματαιοπονίαν τῆς σκέψης μας πρὸς κατὰκτησιν τοῦ καλλίτερου· «τὸ περὶ ἀνθρώπου πρόβλημα ἀποτελεῖ αὐτὸ τὸ περὶ ζωῆς πρόβλημα κι' εὐρυνόμενον αὐτὸ τὸ περὶ τοῦ Σύμπαντος πρόβλημα» ἔλεγε ὁ Coet he· ἀναμφισβητήτως ἡ παρακολούθησις κι' ἡ ψυχολογικὴ ἀνάπτυξις ἐνὸς τύπου ὑποδειγματικοῦ ποῦ μετὰ τὴ δράσιν του θὰ μπορούσε νὰ ἐπιρροεάσει κοινωνικῶς εἶνε τὸ οὐσιῶδες ἀντικείμενον, ποῦ ἔθεσαν ὡς σκοπὸν τῆς τέχνης τῶν ὅλων οἱ μεγάλοι τεχνίτες ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν αἰώνων. Ὁ Ὅμηρος κι' ὁ R. Rolland ταυτίζονται ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως καθὼς κι' ὁ Αἰσχύλος μετὰ τὸν Dostojevski, ἔστω κι' ἂν καθένας τοὺς ἐπραγματεύθη τὸ ζήτημα κατὰ τὸ δικὸν του τρόπο· στὸ βάθος τῆς τεχνικῆς τους προστάθειας βρῖσκεται ὁ ἀνθρώπος μετὰ τὰ προβλήματα ποῦ τὸν βασανίζουν. Κατὰ πόσον τώρα ὁ δικὸς μας Νικολαΐδης θὰ κατορθώσει νὰ φέρει σὲ τέλος ὅτι ἀνέλαβε δὲν μπορούμε μετὰ βεβαιότητα νὰ τὸ προειπώσωμε· ὅμως ἀπὸ τὸ πρῶτον μέρος μᾶς διαπίστωσε τὴν εὐρύτητα τῆς ψυχολογικῆς ματιᾶς του καὶ τὴν ἰκανότητά του στὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μέσων, ποῦ ματαχειρίσθηκε. Ὁ Μίθος στὴν ἐξέλιξίν του, κι' ἡ συνύφανσις σκέψεως καὶ δράσεως μέσα στὸν προαγωγικὸν εἰρμὸν τοῦ ἔργου χτυποῦν εὐθύς ἀμέσως στὴν ἀντίληψιν κι' ἀναδεικνύουν τὸ συγγραφέαν ἓνα δυνατότατον συνθέτη. Ἐξ ἐπισύσσωμε πῶς καὶ στὴν Ἑλλάδα, μαζὶ μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς, θὰ βλαστήσει καὶ τὸ πλατὺ κοινωνικὸν μυθιστορηματικὸν ὅπως τὸ ὁποῖον τόσο μετὰ τὴν σήμεραν καθυστερήσαμε.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ : «Ἐνας-ἓνας...» κι' ἄλλα διηγήματα.—Ἐκδοτ. Οἶκος Γ. Ἰ. Βασιλείου, Ἀθήναι 1923.—Τὸ πρῶτον διηγηματικὸν τῆς συλλογῆς αὐτῆς, ἀπὸ τὸ ὁποῖον παίρνει τὸνομά του καὶ ὅλο τὸ βιβλίον, συγκεντρώνει τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον καὶ ἀντὶ τῆς σὲ μιὰ πλατύτερην καὶ ἀπαιτητικότερην ἔρευναν. Ἐνας ἀνθρώπος σκέπτεται τὴν περασμένην του ζωὴν, σὰ νὰ θέλει νὰ κάνει ἓναν ἀπολογισμὸν, νὰ ὀρίσει μερικὰ πράγματα καὶ ἔπειτα νὰ τοποθετήσῃ τὴν ὑπαρξίν του, νὰ τὴν ἐρευνήσει, νὰ βρεῖ τὸν προορισμὸν τῆς. Πάντα ὕστερ' ἀπὸ κάθε ματιὰν στὸ παρελθόν νοιώθουμε τὸν ἑαυτὸν μας συγκινημένον πρῶτα καὶ ἔπειτα μελαγχολικὸν ἀπὸ μιὰ σειρά συλλογισμῶν ποῦ ἀρχίζει νὰ μᾶς τρώει σὰ σκουλήκι. Μιὰ «παρέλασις» προσώπων καὶ γεγονότων περνᾷ ἀπὸ μπρὸς μας καὶ μέσα σ' αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ ἀπειρῶν ὑπάρξεων, ἀλλὰ προπάντων ἡ ζωὴ ἢ δική μας. Ὁ ἀνθρώπος τοῦ διηγήματος τοῦ κ. Κουκούλα κοιτάζει πᾶ

περαζμένα και βλέπει πώς η ζωή του στάθηκε σαν ένα σταθερό σημείο μπρός από το οποίο πέρασαν με μιὰ μικρή διαδρομή ένας-ένας όλοι οι άνθρωποι που συμπλήρωσαν, που διακοσμούσαν τη ζωή του, και χάθηκαν στο άγνωστο. Κοιτάζει γύρω του και βλέπει παντού άδειο, που δεν έχει τη δύναμη να γεμίσει μόνος αυτός. Νοιώθει μιάν τελεία εγκατάλειψη και μιὰ πλημμύρα πόνου και απογνώσεως να τον πνίγει, από την όλοια βγαίνει σὰ ναυαγός που έχει παραφρονησει από το μεγάλο τρόμο και την αγωνία.

Ο κ. Κουκούλας θά βρέθηκε σ' ένα επίπονο δίλημμα και θά σκέφτηκε πολύ αν έπρεπε να δώσει τις διανοητικές ανησυχίες του ανθρώπου αυτού ή τον συναισθηματικό του παραγμό. Η ιστορία αυτή είχε ξεχωριστές τις δυο αυτές απόψεις. Μια αποκλειστική προτίμηση στη δεύτερη θά διέτρεχε τον κίνδυνο να δώσει μιὰ συνηθισμένη ρομαντική ιστορία του παλιού καιρού. Άλλα οι απαιτήσεις του συγγραφέα δείχνουν καθαρά πώς δεν μπορούν να αρκιστούν απλώς στην αναπόληση ενός ορισμένου μέρους της ζωής του μόνο γιατί είναι γεμάτο από οίκογενειακή κ' έρωτική τρυφερότητα. Διατηρεί για όλ' αυτά μιάν ίση ανάνηψη, που θά τον βοηθήσει να σκεφτεί' θά γίνει το βάθος πάνω στο οποίο θά στηριχτεί τις βάσεις της διανοητικής εργασίας του. Γι' αυτό κ' οι ανμνήσεις του από την ευτυχία της παιδικής του ζωής και του πρώτου και μοναδικού έρωτά του εξιστορούνται με μάτια στεγνά, ενώ ο ρομαντικός αναγνώστης λίγο αν ύπερβηθείτο θά ξέσπαγε σ' έναν ακράτητο λυγμό. Λείπει ο παλμός, ο κοζλασμός του αίματος στις φλέβες, από τον οποίο σύμφωνα με το πρόγραμμά του έπρεπε να μείνει μακριά μαζί με το συγγραφέα κι ο έρευνητής αναγνώστης. Ο άνθρωπος του κ. Κουκούλα είναι από τους ανθρώπους εκείνους, που αφού τσακιστούν από τη Μοίρα, έχουν ως μόνη απόλαυση την έρευνα της ανερεύνητης Αιτίας.

Το «Ένας-ένας...» ακολουθούν δυο διηγήματα ακόμα: «Το πιάνο έπαιξε...», αποτυχημένη προσπάθεια τραγικού συγχρονισμού χαράς και καταστροφής, και «Ο άλλος», μιὰ φαιδρή έρωτική περιπέτεια γραμμένη με κέφι που διατηρείται ως τη στιγμή που κατά νόμο αναλλοίωτο πρέπει να το διαδεχτεί μιὰ έλαφριά μελαγχολία. Μόνο που το διήγημα αυτό, μολονότι μπορούσε να συμβαίνει αξιόλογα και στην Ελλάδα, δίνεται στις λεπτομέρειές του με τέτοιο τρόπο ώστε να θυμίζει ήθη κ' έθιμα καθ' όλα αξιοπερίεργα κ' ευχάριστα, αλλά πολύ λίγο ελληνικά. Άκόμα έχουμε να παρατηρήσουμε πώς και τ'ι τρία διηγήματα είναι γραμμένα σε γλώσσα τόσο ανώμαλη και αντιαφηγηματική, ώτε να νομίζει κανείς πώς είναι μεταφράσεις, και μάλιστα μεταφράσεις κατά λέξιν, κι όχι πρωτότυπη ελληνική εργασία που δεν έχει υπόψει της κανένα άλλο κείμενο. Παρηθέτουμε ένα παράδειγμα: «...κ' οι καρποί δεν πέφτουν από το δέντρο, αν πριν ών ωριμάσουν.» (Σελ. 16.)

Όστόσο ο νέος διηγηματογράφος έχει αρκετά άλλα προτερήματα, ξεχωριστή παρατηρητικότητα, που πολλές φορές φτάνει σε ζηλευτές επιτυχίες (όπως εκείνη της σελ. 56 όπου προσπαθεί να συλλάβει τις σκέψεις ενός παιδιού που έχει στο μανίκι του ταινία πένθους), συνοχή στην αφήγησή του και πρό πάντων δέ δίνει μερικές σελίδες εξαιρετικά επιμελημένες κι άλλες πάλι αδύνατες κι άφορητες, όπως συμβαίνει σ' άλλους πεζογράφους μας, πράγμα που προέχεται από ένα μοίρασμα των δυνάμεών του που γίνεται μ' επίγνωση. Παρουσιάζει ένα σύνολο κι αυτό είναι πολύ αξιοσημείωτο

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΛΟΡΑΟΥ ΜΠΑΨΡΟΝ: «Τα τραγούδια του για την Ελλάδα». Μετάφραση: Στεφάνου ΜΥΡΤΑ. Ο μεγάλος ποιητής, με το ήφαιστειο των αισθημάτων και την πλημμύρα του ένθουσιασμού, πεθαίνοντας στο Μεσολόγγι όπου τον έφερε η παραφορά της νεανικής του ψυχής κι' η αναζήτηση του νέου, άφισε, μαζί με τα άρτια έργα του, κι' ένα ποίημα ατέλειωτο, ένα ποίημα άγραφο άκόμη το ποίημα της ζωής του και του θανάτου του. Και οι έκλεκτοι των Μουσών καταπατίστηκαν να γράφουν αυτοί το ποίημα που ο Μπάψρον έπλασε, κι' οι στοίχοι που άφιερώθηκαν σ' αυτήν την προσπάθεια είναι αναρίθμητοι.

Ο Λαμαρτίνος άφησε να ξεσπάση μέσα σε τριακοσίους περίπου στίχους ο ακράτητος ένθουσιασμός του για τον «άετο» της ποιήσεως, που «ή άγρια μουσική των συμφωνιών του τον μεθάρ, όπως ο πάταγος των κεραυνών και των ανέμων μέσα σε μιὰ κατάγίδα». Ο Σολωμός έγραψε τη μεγάλη του όδη στο θάνατό του, κι' ο Κάλλυβος τις σεμνές και γεμάτες έμπνευση στροφές του. Οι Έλληνες ήταν φυσικό να ιδούν με έναν ιδιαίτερο τόνο αισθημάτων το ζωντανό αυτό ποίημα που με το πέρασμά του έφώτισε σὰ λαμπρός διάπτων τον δέκατον έγνατον αιώνα. Κι' όμως ο χρόνος δεν άφησε να περάση απ' το διύλιστήριό του κανένα καλλιτέχνημα του λόγου που ν' αποκρυσταλώνη ό,τι είναι φυσικό να νοιώθη κάθε ελληνική ψυχή για τον ώραιον αυτόν λατρευτό της ποιήσεως, που ο ποιητικός του θάνατος ήρθε να στολίση με ιδανικό φωτοστέφανο τον σκληρόν άγώνα την φυλής μας για την έλευθερίαν της.

Κι' όταν έφθάσαμε στην εξατοντατηρίδα, που το κράτος ώφειλε να έπισημοποιήση τον έορτασμό της, βροχή στίχων παρουσιάστηκε μονομιάρ, πλημμύρα άρθρων και κατακλυσμός άγορεύσεων έγγεμισαν τις έορτάσιμες ημέρες, αλλά η τέχνη άπουσίασε απ' όλ' αυτά επιδεικτικώτατα.

Κι' όμως ανάμεσα σ' όλ' αυτά, αληθινή όαση μάρ ήρθε το βιβλίο του κ. Στεφάνου Μύρτα, βιβλίο που οι σελίδες του δεν περιέχουν επίκαιρες πληροφορίες, ούτε έμμετρη μεταγλώττιση. Είναι γεμάτες από ποιήματα και δογούνται απ' την άρχή ως το τέλος, απ' την ιδιαίτερη εκείνη όρμη που αναδίνει κάθε σελίδα γραμμένη με τη βοήθεια της «θείας μέλισσας», της έμπνεύσεως.

Ο κ. Μύρτας έχει άγαπήσει το έργο του Μπάψρον κι' από καιρό έχει καταγίνει μ' αυτές τις μεταφράσεις. Η στενή του έπαφή με το μεγάλο πνεύμα του ποιητή, που αληθινά ξαναζήσε μαζί του τους στίχους του, ένέπνευσε στο μεταφραστή του απλά και ανεκτίμητα τετράστιχα, γεμάτα φώς και διαύγεια, όπου καταλήγουν έτσι:

Ήσουν έσύ που πιό Έλληνίδα μοΐραγες
τη σκλαβωμένη μου τη Μούσα.

Δέ θέλουμε να έρμηνεύσουμε πρόχειρα τη λέξη «σκλαβωμένη». Μά είναι βέβαιο ότι η Μούσα του ποιητή που μετέφρασε τον Μπάψρον είχε σκλαβωμένη στα πικρά δίχτυα της έπιστήμης. Γιατί είναι γνωστό ότι κάτω απ' το ψευδώνυμο Στέφανος Μύρτας κρύβεται το όνομα ενός από τους σοφωτέρους καθηγητάς του Πανεπιστημίου μας, του Στ. Σεφεριάδου. Η Μούσα του κ. Σεφεριάδου, όταν δοθή ευκαιρία, αναθυμιάται την παλιάν έλευθερία της, που τόσο ώραια είχε χρησιμοποιήσει άλλοτε για τη νεοελληνική ποίηση, και πετάρ στους γνωρίμους όρίζοντας. Τι καλά, αν σε κάθε τέτοια ευκαιρία, μάρ προσέφερε, έστω και δυο μόνο σαν τα τετράστιχα που άφιερώγει στον Μπάψρον.

Για ν' άποδοθεί στην ελληνική ο Μπάψρον ήταν απαραίτητος ο πλούτος του λεκτικού που με τόσο εύστοχη τόλμη χρησιμοποιεί ο κ. Μύρτας, ήταν απαραίτητη η όρμη με την όποιαν χύνει τα νοήματα στη σφριγηλή γλώσσα του, ήταν απαραίτητη τέλος η ανεξάντλητη έναλλαγή των χρωμάτων, που κάνει έντονες και ζωντανές τις άλλε-

πάλληλες εικόνες του πρωτοτύπου, χωρίς να παρασύρεται σε ακαλαίσθητες [υπερβολές (τό σημειώνουμε, γιατί έχουμε τόσα υποφέρει με τις τυφλές αυτές υπερβολές) ξέρει να διαλέγει αδιάστατα, ένα-ένα τα διαμάντια του απ' τὸν θησαυρὸ τῆς νεοελληνικῆς, πού τόσο λίγοι τὸν κατέχουν. Ξέρει νὰ δίνει ὅλη τὴν τρυφερότητα τῆς γλώσσας μας στὰ θέματα πού τόσο στοργικά τὸ τραγοῦδησε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, καὶ νὰ ζωντανεύη ὅλο τὸ πάθος τοῦ ἐρωτικοῦ αἰσθήματος, μὲ λέξεις εὐστροφες καὶ λυγρές. Ποιὸς θὰ ἐδίσταζε νὰ χαρακτηρίσῃ ἀριστουργηματικά ἑλληνικοὺς αὐτοὺς τοὺς στίχους :

Μὰ ἐκεῖνα τ' ἀσυνάξευτα κρεμάμενα πληξούδια
πού τὰ κλωθοσγουραίνουνε τοῦ Αἰγαίου ὄλοι οἱ ἀνέμοι,
τὸ μαῦρο σου ματόκλαδο, κρόσι χυτὸ πού τρέμει
Καὶ τοῦ ἀπαλοῦ σου μάγουλου φιλάει τ' ἀνθολουλούδια.
Καὶ, μὰ τὸ ἐλαφοκοίταγμα στὸ μάτι σου τ' ἀγριωπὸ,

Ζωή μου, σ' ἀγαπῶ.

Ἡ ποιὸς θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν ἀναγνωρίσῃ καὶ νὰ μὴν ἀκούσῃ τὸ σάλπισμα τοῦ πολέμου καὶ τὴν κλαγγὴ τῶν σπαθιῶν, στοὺς γοργούς αὐτοὺς στίχους πού καλπάζουν ὀρμητικοὶ καὶ ἀσυγκράτητοι ἀπὸ νόημα σὲ νόημα, ἀπὸ κάμπο σὲ κάμπο, ἀπὸ βουνοκορφὴ σὲ βουνοκορφὴ, σὰ νὰ θέλουν νὰ περικυβέξουν μὲ τὸν πολεμικὸν ὄργασμό τους ὅλην τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα:

Ξεπετοῦν στὸ κάλεσμαί τους τὰ βουνόθραφα παιδιά τους,
Μελαψόχρωμοι Σουλιῶτες, Χιμαριῶτες καὶ Ἄλβανοί.
Σὰν τὸ μελαψὸ Σουλιῶτη παληκάρι γίνεται ἄλλο ;
Τα κοπάδια του σὲ λύκους καὶ γεράκια παραιτῶ
καὶ μὲ χιόνι φουστανέλλα καὶ φλοκάτα μακρομάλλω
σὰν ποτάμι πὰ στὰ βράχια μὲς τὸν κάμπο ξεπετῶ.

Καὶ πῶς νὰ μὴ μεθύσῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ μῦρο πού ἀποπνέουν οἱ μυριόχρωμες παραστάσεις αὐτῶν τῶν στίχων ;

...πού καρπολογοῦν λεμόνια, καὶ εἶν' ἐλιές γεμάτοι οἱ κάμποι,
πού ἡ φτεροῦγα τοῦ ξεφύρου, πού τὸ μῦρο τῆ βαρένει
σὲ πλημμύρες ἀπὸ γιοῦλια, πού ὅτι ἀνθίζου, κατεβαίνει ;
...πού οἱ πορφύρες τοῦ πελάγου πὶθὸ βαθύχρωμες φαντάζουν
πού ἡ δροσοῦλα τῶν καρθένων-ὦ τὰ ροδομάγουλά των
Στὰ τριαντάφυλλα λὲς μοιάζει πού φοροῦνε στὰ μαλλιά των.

Μὰ πόσο ἦρεμα, πόσο ἐμνευσμένα, πόσο παραστατικά ἀρχίζει ἡ μετάφραση τοῦ «Γκισούρ.»

Πνοὴ τοῦ ἀγέρο μίτε μιά δὲ σπάει τ' ἀργὸ τὸ κῆμα
καὶ ἀγαλλί σέρονεται ὁ γιαλὸς μπρὸς στοῦ Ἀθηναίου τὸ μνημα.
Εἶναι ἓνα ἀληθινὸ ἑλληνικὸ ἀπορογάμι αὐτοὶ οἱ δύο στίχοι, πού κάποτε ἄλλοτε
—ἀλήθεια !—τοὺς διαβάσαμε ἔτσι:
Κανὲν φύσημα ἄερος δὲν κυλίει κανὲν κῆμα...
κ. τ. λ.

Τηροῦμε πάντα τὶς ἀναλογίες καὶ δὲ συντέμνουμε τὶς ἀποστάσεις. Καὶ ὅμως μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀπ' ὅσα εἶδαν τὸ φῶς τὶς ἡμέρες αὐτές, γραμμένα ἑλληνικὰ καὶ ἀναφερόμενα στὸν Μπαῦρον, μόνον ἡ ἐργασία τοῦ κ. Σεφεριάδου εἶναι ἀνταξία τοῦ πρωτοτύπου, μόνον οἱ μεταφράσεις αὐτές ἀποτελοῦν λίγον Μπαῦρον ἐξελληνισμένο, γιατί ὁ μεταφραστὴς ἀγάπησε καὶ ἀφομοίωσε πρὶν τὸ μεταφράσῃ, τὸ ἔργο τῆς ὠραίας αὐτῆς ; ὑπάρξεως, μέσα στὴν ὁποία, κατὰ τὴ φράση τοῦ Λαμαρτίνου, «ὁ ἄνθρωπος ἀνύψωσε τὸν ποιητὴ καὶ ὁ ποιητὴς μὲ τὴ σειρά του καὶ αὐτὸς ἀποθανάτισε τὸν ἄνθρωπο.»

ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΚΡΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

E. B. YEATS

Στὸ προηγούμενο τεῦχος τῶν «Ν. Γραμμάτων» ἔγινε λόγος μὲ κάθε δυνατὴ συντομία γιὰ τὴν «Ἀνθολογία τῆς Ἰρλανδικῆς λογοτεχνίας» τοῦ Η. Hovelaque, πού ἐξέδωκε τελευταίη ὁ οἶκος Delagrave, στὸ Παρίσι. Ἀπὸ τὸ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον αὐτὸ βιβλίον μεταφράζουμε ἴδω τὸ παρακάτω κομμάτι γιὰ τὸν Yeats, τὸ βραβευμένο τοῦ Nobel τοῦ 1923.

«Ὁ ποιητὴς αὐτός, πού ἐξαιτίας τοῦ μυστικισμοῦ του παραβλήθηκε πολλὰ φορὰς μὲ τὸν Μαίτρελινζ, θὰ μείνει γιὰ πολὺν καιρὸ ὁ ἀναμφισβήτητος ἀρχηγὸς τῆς Νέας Ἰρλανδικῆς Σχολῆς.

Οἱ αἰσθητικὲς θεωρίες τοῦ ρομαντισμοῦ πού ἀντιπροσωπεύει βρισκόντα: κατασταλαγμένες στὸ ἔργο του : «Στοχασμοὶ γιὰ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακόν». (1905). Ἐκεῖ μᾶς βεβαιώνει πὸς μόνον ἡ διανοητικὴ ζωὴ ἀξίζει. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἔχει τὶς ἴδιες δοξασίες μὲ τὸ Βιλλιέ γιὰ Λίλ—Ἄντάμ.

Ἡ «Κόμησσα Kathleen», δραματικὸ ἔργο, μᾶς δίνει ἓνα ἐξαιρετικὸ ὑπόδειγμα τῶν φιλοσοφικῶν του τάσεων. Ἡ κόμησσα εἶναι μιὰ μεγάλη κυρία πού ζεῖ μέσα σ' ἓνα τόπο, καταστρεμένο ἀπὸ τὴν σιτοδεία. Ὅταν οἱ δαίμονες παρουσιάζονται γιὰ νὰ πάρουν τὶς ψυχὰς τῶν δυστυχισμένων χωρικῶν, ἡ εὐσπλαγνία τῆς ἐμποδίζει τὸ μακάβριόν τους ἔργο. Προσφέρει στοὺς ἀξιολύπητους αὐτοὺς ἀνθρώπους χρήματα γιὰ ν' ἀγοράσουν ὅτι τοὺς χρειάζεται γιὰ νὰ ζήσουν. Ἀλλὰ οἱ πόροι τῆς ἐξαντλοῦνται. Μέσ' στὴν ἀπελπιστικὴ ἀμηχανία τῆς, πουλάει τὴν ψυχὴ τῆς γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσει. Τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως ὁ Θεὸς τὴ συγχωρεῖ, ἐπειδὴ λογαριάζει μόνον τὴν πρόθεση καὶ ὄχι τὴν πράξη.

Εἶναι εἰκόλο ν' ἀναγνωρίσει κανεὶς ἀνάμεσα στὶς γραμμὲς αὐτές πὸς οἱ δαίμονες αὐτοὶ δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους ; ἰδιοκτῆτες. Λίγουμε παρακάτω σὲ πρόχειρη μετάφραση ἓνα ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον κομμάτι τοῦ Yeats.

«Τὸ νησί τῆς λημοσύνης»

Κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας ἔφευγεν ὁ ἀφρός καὶ γύρω μας μιὰ γαλακτόχρωμη ὀμίχλη ἀνέβαινε στριφογυρίζοντας ὡς τὰ γκέμια τοῦ ἀλόγου καὶ μᾶς ἐκρυβε τὴ θεὰ τῶν κυμάτων· σκιὰς πού ἔφευγαν καὶ ἄλλες πού τὶς ἀκολουθοῦσαν ἀναπηδοῦσαν μὲσ' ἀπὸ τὶς ὄχρες ἀνταύγειες τοῦ μακρινοῦ ἀδιαπέραστου ἀφροῦ· διαβάσαμε στὸ πρόσωπό τους τὸν ἄσβεστο πόθο τῶν ἀθανάτων καὶ ἀναστενάξαμε. Περῆσαμε μὲ τάλωγα μέρες ὀλόκληρες καὶ ὄρες ὀλόκληρες ὡς πού βυθισμένοι σὲ μιὰ τρομερὴ γαλήνη, εἶδαμε γάπλω-νεται μπροστά μας ἓνα νησί γεμάτο ἀπὸ βελανιδιὰς ἀνήσυχες καὶ καρυδιές. Βρεθήκαμε σὲ μιὰν ἀκτὴ πού δὲν τὴ βλέπαμε, γιατί, λευκότερος ἀπὸ τὸ καθαρὸ μαλλί, ἔφευγε κάτου ἀπὸ τὰ πόδια μας ὁ ἀπροσδιόριστος ἀφρός καὶ γύρω μας ἀνέβαινε στριφογυρίζοντας μιὰ γαλακτόχρωμη ὀμίχλη. Καὶ διατρέξαμε τὸ μακρὸς τῆς ὀλόστροφης ἀκτῆς πού ἦτανε γυμνὴ καὶ γκρίζα ἢ σταχτιά ἄμιος ξανασκέπαζε τὴν πράσινη γλῶη καὶ τὰ δέντρα μὲ τὰ κυματιστὰ κλαδιά, τὰ δέντρα πού ἐσάλευαν καὶ πού λυγοῦσαν πρὸς τὴ γῆ σὰ ν᾿φευγαν, ὅμοια μὲ στρατιὰ ἀνυπόμονον παλαιμάχων πού ζητοῦν τὴν ἀγά-παυση πρὸς ἀπὸ τοὺς λυγμούς τῶν θαλασσῶν.

Η ΠΡΟΡΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

«Μελέτες πάνω στην προρρομαντική λογοτεχνία», είναι ο τίτλος ενός εξαιρετικά ενδιαφέροντος βιβλίου του Edmond Esténe, που κυκλοφόρησε τελευταία στη σειρά των εκδόσεων Ed. Champion, στο Παρίσι. Ἀνάμεσα στα περιεχόμενα του βιβλίου αὐτοῦ σημειώνομε τὰ κεφάλαια, πού ἐπιγράφονται «Τὸ αἶσθημα τῆς ζωῆς μέσα στὸ ἔργο τοῦ André Chénier», «Ὁ δέκατος ὄγδος αἰὼν καὶ ὁ ρομαντισμὸς» καὶ «Τὸ τραγούδι τῆς Ἰτιάς». Στὸ πρῶτο ἐξετάζονται οἱ ἀντιλήψεις τοῦ Α. Chénier γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸν ἔρωτα, οἱ ἰδέες του γιὰ τὴ μίμηση τῶν κλασικῶν ὑποδειγμάτων, ἡ πολιτικὴ του δράση καὶ ἡ φιλολογικὴ ἐπίδρασή του. Στὸ δεύτερο περιλαμβάνονται μερικὲς ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις ἀπάνω σὲ θέματα χρησιμοποιοῦμενα ἀπὸ μετριοτάτους προδρόμους τοῦ Λαμαρτίνου καὶ τοῦ Οὐγκώ. Καὶ στὸ τρίτο γίνεται λόγος γιὰ τὸ τραγούδι τῆς Ἰτιάς καὶ τὴ σιγὴ ἐμφάνισή του στὴ Γαλλικὴ φιλολογία μετὰ τὴ μετάφραση τοῦ Σαίξπηρ ἀπὸ τὸ Letourneur (1776).

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

Στις 28 Μαΐου πέθανε, σὲ ἡλικία 60 χρονῶν ἐπάνω κάτω, ὁ Ἰωάννης Πολέμης, ἕνας ἀπὸ τοὺς «κατὰ συνθήκην» ποιητὲς τῆς περασμένης γενεᾶς. Ὁ ἄνθρωπος ἔγραψε πολλὰ, ἀλλὰ δὲν ἔγραψε τίποτε, πού νάνιτξει σὲ μιὰ προσεχτικὴ καὶ σοβαρὴ κριτικὴ, μολονότι γιὰ πολὺν καιρὸ ὑπῆρξεν ὁ ἀγαπημένος τραγουδιστὴς τοῦ λαοῦ, τῶν ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων, πού σ' ἄλλην ἐποχὴ θεοποίησαν τὸν Ἀχιλλέα Παράσχο. Ὡς τόσο πρέπει νὰ σημειωθεῖ τὸ γεγονός, πὼς ὁ Πολέμης καθ' ὅλη του τὴ φιλολογικὴ ζωὴ ἔδωκε τὸν ὑποδειγματικὸ τύπο ἐνὸς ἀνθρώπου, πού δὲν κατεβαίνει ὡς τις ἀνόητες διαμάχες καὶ τὶς γελοῖες ταπεινότητες μερικῶν συναδέλφων του. Κι αὐτὸ πρέπει τὰ τοῦ λογαριαστέι σὰν ἕνα ἐλαφρυντικὸ, μιὰ πού ἡ ποιητικὴ του ἀνικανότητα δὲ μπορεῖ νὰ τὸν βαρύνει ἐξ ὀλοκλήρου: «Poeta nascitur, non fit».

Ο RENE GHIL ΑΥΤΟΕΠΑΙΝΟΥΜΕΝΟΣ

Τελευταία κυκλοφόρησε στὸ Παρίσι σὲ κομψὴ ἔκδοση τοῦ οἴκου Grès et Cie ἕνα κριτικὸ καὶ ἱστορικὸ δοκίμιο τοῦ εἰσηγητῆ τῆς ἐπιστημονικῆς ποιήσεως René Ghil ὑπὸ τὸν τίτλο: «Ἔργα καὶ ἡμέραι, ὁ συμβολισμὸς καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ποίηση». Στὸ βιβλίο του αὐτὸ ὁ René Ghil ἐξαιρεῖ τὸ Μπωντλαίρ, τὸ Μαλλαρμέ καὶ τὸν ἔστρο του ὡς τὶς τρεῖς κορφές τῆς σύγχρονης ποιήσεως, ἀφίνοντας ὑποῦλα νὰ ὑπονοηθεῖ πὼς μετὰ τὸ θάνατο τῶν δύο πρώτων, ὁ τελευταῖος μένει ἡ μοναδικὴ ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος. Ἐπίσης δὲν παραλείπει νὰ μιλήσει ἀρκετὰ σοφὰ καὶ διεξοδικὰ γιὰ τὸ Βεργλαίν, ἂν καὶ δὲν φαίνεται νὰ πολυσέβεται τὴ μνήμη του. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ θεωρηθεῖ ὀπωδῆποτε ἀπρεπὴ ἡ στάση ἐνὸς ποιητῆ, πού σπεύδει μόνος του νὰ πλέξει γύρω στὸ κεφάλι του τὸ ἱερὸ στεφάνι τῆς ἀθανασίας.

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΠΟΥ ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σταδίου, 42

(Βιβλιοπωλεῖον Γ. Βασιλείου)

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

*Ἐσωτερικοῦ γιὰ ἕνα χρόνον	δρχ.	35
*Ἐσωτερικοῦ » » »	φρ.	35
*Ἀμερικῆς	δολ.	7

NEA GRAMMATA

REVUE LITTERAIRE MENSUELLE

DIRECTEUR: AT. G. KYRIAZIS

BUREAUX: rue de Stade, 42.

(Librairie, G. Vassiliou).

ABONNEMENTS

Étranger	fr.	35
Amérique	dol.	7

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ: «Προτοῦ ν' ἀράξομε».—Ἀθήνα, 1924.

ΜΑΡΙΟΥ ΠΕΡΑΙΟΥ: «Ἡ ἀγάπη μου», ρομάντζο.—Ἐν Ἀθήναις, 1924.

ΜΙΧ. ΡΟΛΑ: «Ἀμαρτωλά».—Ἐκδοτ. Οἶκος «Φιλολογικὴ Κυψέλη».—Ἐν Ἀθήναις, 1923.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ: «Ξεκινῶντας πτόμα», δράμα σὲ πέντε μέρη.—Μέρος πρῶτο: «AngeliKa».—Ἀθήναι 1924.

*ΑΝΘΩΔΕΣΜΗ ΑΠΟ ΤΗ ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ.—Μεταφράσεις Γερ. Σπαταλά.

Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑ: «Ἀγροτικά», τραγούδια.—Ἀθήναι, 1924.

ΕΡΜΟΣ ΝΤΙΛΕΤΑΝΤΗΣ: «Ὀρφικά» καὶ ἄλλα τραγούδια.—Ἀθήναι, 1924.

ΔΗΜ. Θ. ΦΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἡ φύσις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως».—Ἀθήναι 1924.

ΠΙΕΡ ΛΟΤΙ: «Ἀφρικανικὸ ρομάντζο».—Μετάφρ. Στ. Μ. Ἀγεμῶνα.—Ἐκδοτ. Οἶκος Μιχ. Σ. Σημάκη.—Ἀθήναι, 1924.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

*ΝΕΟΙ ΒΩΜΟΙ—Μηνιαῖο φύλλο.—Ἀθήνα, Ὀμήρου 56.

*ΑΒΓΗ—Μηνιαία λογοτεχνικὴ ἔκδοση.—Λεμεσός, Κύπρου.

*ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ—Δεκαπενθήμερον ἐγκυκλοπαιδικὸν περιοδικόν.—Διευθυντὴς Ἐμ. Τσαγγαράκης.—Ἀθήναι, Νίκης 11.

*ΤΑ ΝΙΑΤΑ—Δεκαπενθήμερο λογοτεχνικὸ περιοδικόν.—Σύρα.

*ΑΙΕΝ ΑΡΙΣΤΕΥΕΙΝ—Μηνιαῖον προσκοπικόν, ἀθλητικόν καὶ φιλολογικόν περιοδικόν.—Σύρος.